

ანგარიშის ფორმა №1

სამეცნიერო-კვლევითი საქმიანობის ანგარიში

უნივერსიტეტთან არსებული დამოუკიდებელი სამეცნიერო-კვლევითი დაწესებულების (ინსტიტუტის) სამეცნიერო ერთეულის დასახელება:

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი

1. პროგრამული დაფინანსებით გათვალისწინებული სამეცნიერო-კვლევითი პროექტები (სამეცნიერო-კვლევითი მუშაობის გეგმა)

1) პროექტის დასახელება მეცნიერების დარგისა და სამეცნიერო მიმართულების მითითებით

ვეროინტეგრაცია და ინოვაციური ეკონომიკის ფორმირების პრობლემები საქართველოში
სამეცნიერო მიმართულება – ეკონომიკა

2) პროექტის დაწყებისა და დამთავრების წლები
2015-2021

3) პროექტის შესრულებაში მონაწილე პერსონალი (თითოეულის როლის მითითებით)

1. აბესაძე რამაზ – მთავარი მეცნიერი თანამშრომელი, ემდ, პროფესორი
2. არევამე ნანული – განყოფილების გამგე, აკად. დოქტორი
3. ასათიანი როზეტა – მეცნიერი კონსულტანტი, ემდ, პროფესორი
4. ბერულავა გიორგი – განყოფილების გამგე, ემდ, პროფესორი, მთავარი მეცნიერი თანამშრომელი
5. ბიბილაშვილი ნანა – უფროსი მეცნიერი თანამშრომელი, აკად. დოქტორი
6. ბერიშვილი ხათუნა – უფროსი მეცნიერი თანამშრომელი
7. ბრეგვაძე გიორგი – მეცნიერი თანამშრომელი, აკად. დოქტორი
8. ბურდული ვახტანგ – განყოფილების გამგე, ემდ, მთავარი მეცნიერი თანამშრომელი
9. გოგობია თემურ – მეცნიერი თანამშრომელი
10. დავლაშერიძე ნატალია – მეცნიერი თანამშრომელი, აკად. დოქტორი
11. დათუნაშვილი ლინა – მთავარი მეცნიერი თანამშრომელი, აკად. დოქტორი
12. დვალაშვილი ლია – მეცნიერი თანამშრომელი
13. თაფლაძე თამარ – მეცნიერი თანამშრომელი
14. თეთრაული ციციწო – მეცნიერი თანამშრომელი
15. თოთლაძე ლია – მთავარი მეცნიერი თანამშრომელი
16. კაკულია ეთერ – უფროსი მეცნიერი თანამშრომელი, აკად. დოქტორი
17. კვარაცხელია მურმან – მთავარი მეცნიერი თანამშრომელი, ემდ, პროფესორი
18. კურატაშვილი ალფრედ – განყოფილების გამგე, ემდ, პროფესორი, მთავარი მეცნიერი თანამშრომელი
19. კურატაშვილი ქეთევანი – მეცნიერი თანამშრომელი
20. ლაზარაშვილი თეა – მთავარი მეცნიერი თანამშრომელი, აკად. დოქტორი
21. მელაშვილი მედეა – მეცნიერი თანამშრომელი
22. ნათელაური იზა – განყოფილების გამგე, აკად. დოქტორი
23. ნოზაძე ზურაბ – მეცნიერი თანამშრომელი
24. პაპავა ვლადიმერ – მთავარი მეცნიერი თანამშრომელი, აკადემიკოსი
25. ჟორჯიკაშვილი ნინო – მეცნიერი თანამშრომელი
26. რევიშვილი ზურაბ – უფროსი მეცნიერი თანამშრომელი, აკად. დოქტორი
27. სარჩიმელია როლანდ – უფროსი მეცნიერი თანამშრომელი, ემდ, პროფესორი
28. ქავთარაძე თენგიზ – ლაბორატორიის გამგე, აკად. დოქტორი
29. ქისტაური ნუნუ – უფროსი მეცნიერი თანამშრომელი, აკად. დოქტორი
30. ქველაძე ქეთევან – უფროსი მეცნიერი თანამშრომელი, აკად. დოქტორი

31. **ქურდაძე თინათინ** – უფროსი მეცნიერი თანამშრომელი, აკად. დოქტორი
32. **ჩხეიძე თინა** – უფროსი მეცნიერი თანამშრომელი, პროფესორი
33. **ცუცქერიძე მარინე** – უფროსი მეცნიერი თანამშრომელი, აკად. დოქტორი
34. **წერეთელი ზურაბ** – მეცნიერი თანამშრომელი
35. **ხუსკვიაძე მამუკა** – მთავარი მეცნიერი თანამშრომელი, განყოფილების გამგე, აკად. დოქტორი
36. **ჯავახიშვილი რევაზი** – უფროსი მეცნიერი თანამშრომელი, აკად. დოქტორი

დასრულებული კვლევითი პროექტის ძირითადი თეორიული და პრაქტიკული შედეგების შესახებ ვრცელი ანოტაცია (ქართულ ენაზე)

პროექტის ფარგლებში 2015 წელს დამუშავდა სამეცნიერო თემა:

ეკონომიკის განვითარების არსებული მდგომარეობა საქართველოში

თემა შედგებოდა შემდეგი სამეცნიერო პრობლემებისაგან: ეკონომიკის პოსტკომუნისტური ტრანსფორმაცია; მაკროეკონომიკური და სოციალური განვითარების პრობლემები; ეკონომიკური განვითარების სტრუქტურული პრობლემები; სექტორული ეკონომიკის განვითარების პრობლემები; ეკონომიკური განვითარების რეგიონული პრობლემები; ბიზნესის განვითარების პრობლემები; საფინანსო სისტემის პრობლემები; საერთაშორისო ეკონომიკური ურთიერთობები და გლობალიზაცია; სოფლის ეკონომიკის განვითარების პრობლემები; მდგრადი განვითარების ეკონომიკური პრობლემები; ევროინტეგრაციისა და ინოვაციური ეკონომიკის ფორმირების თეორიული პრობლემები და საქართველოს ეკონომიკის გამოწვევები.

კვლევის ძირითადი შედეგები:

გამოყოფილია საქართველოში პოსტკომუნისტური ტრანსფორმაციის ეტაპები და გამოკვლეულია საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის კანონზომიერებები; დასაბუთებულია, რომ პოსტკომუნისტურ საქართველოში საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლა დაიწყო რაიმე წინასწარ გააზრებული ეკონომიკური პროგრამის გარეშე, რის გამოც არაერთი შეცდომა იქნა დაშვებული პოსტკომუნისტური ტრანსფორმაციის დროს; განსაზღვრულია საქართველოში შოკური თერაპიის წარუმატებლობის მიზეზები; გამოკვლეულია საქართველოს ეკონომიკაში მაკროეკონომიკურ მაჩვენებელთა დინამიკა, რამაც აჩვენა, რომ დამოუკიდებელი საქართველოს პირობებში ეს მაჩვენებლები უმჯობესდება, მაგრამ არა იმ ტემპებით, რისი მიღწევაც შესაძლებელი იყო, ადგილი რომ არ ჰქონოდა შეცდომებს რეფორმების განხორციელების დროს. განსაკუთრებით ცუდი თანაფარდობა არსებობს ექსპორტისა და იმპორტის მოცულობათა შორის. წლების განმავლობაში უარყოფითი სავაჭრო სალდო ნეგატიურ გავლენას ახდენს ეკონომიკაზე, განსაკუთრებით სავალუტო კურსზე და სხვა; გამოკვლეულია ცნების “ინოვაციური ეკონომიკა” რამდენიმე თანამედროვე დეფინიცია და ამის საფუძველზე ფორმულირებულია ავტორისეული გაფართოებული დეფინიცია (სხვა განხილული დეფინიციების დადებითი მხარეების გათვალისწინებით); შემოთავაზებულია საქართველოს ეკონომიკის თვითკმარობის დონის ამაღლების, საქართველოს ეკონომიკის დარგობრივი სტრუქტურის გაუმჯობესების და სტრუქტურულ-დარგობრივი პოლიტიკისა და მისი ინსტრუმენტების სრულყოფის მიმართულებები იმ შესაძლებლობების გათვალისწინებით, რომლებსაც იძლევა საქართველოს ევროკავშირთან ასოციაციის შესახებ შეთანხმების დებულებები; გამოკვლეულია საქართველოს ეკონომიკის დარგებში არსებული მდგომარეობა, დადგენილია მათი განვითარების დაბალი დონე და ამის გამომწვევი მიზეზები, შემოთავაზებულია არსებულ ნაკლოვანებათა აღმოფხვრის გზები; განხორციელებულია შესაბამისი მაჩვენებლების მიხედვით რეგიონების მოსახლეობის კეთილდღეობისა და ეკონომიკური სიტუაციის (საქმიანობის სახეების ჭრილში) შედარებითი ეკონომიკური ანალიზი, რის შედეგად დადგენილია საქართველოს რეგიონების ჩამორჩენილობა სხვა პოსტსაბჭოთა ქვეყნებთან შედარებით და, ასევე, უთანაბრობა საქართველოს რეგიონებს შორის; ზოგიერთი განვითარებული და განვითარებადი ქვეყნის გამოცდილების გათვალისწინებით შემოთავაზებულია საქართველოში საჯარო მართვის დეცენტრალიზაციის გზები; დადგენილია საქართველოში ბიზნეს, მათ შორის, მცირე ბიზნესის განვითარების კანონზომიერებები და მასზე მოქმედი ფაქტორები; გამოვლენილია საქართველოში საფინანსო სისტემის შემადგენელი ინფრასტრუქტურის – საბანკო სისტემის, ფასიანი ქაღალდების ბაზრის, საპენსიო და სადაზღვევო სისტემის ჩამოყალიბებისა და განვითარების კანონზომიერებები;

საქართველოს საგადასახდელო ბალანსის მონაცემებზე დაყრდნობით, გამოვლენილი და შეფასებულია ქვეყნის საგარეო ვაჭრობის ცვლილების ტენდენციები საქონლის სახეობებისა და პარტნიორი ქვეყნების ჭრილში, შემოთავაზებულია საგარეო ვაჭრობის გაძლიერების გზები; გამოკვლეულია სოფლის რეფორმირების ოთხი პერიოდი, მოცემულია მათი დახასიათება, გამოვლენილია რეფორმირების დადებითი და უარყოფითი შედეგები ქვედარგების მიხედვით; შეფასებულია საქართველოში მდგრადი განვითარების არსებული მდგომარეობა ეკონომიკურ, ეკოლოგიურ და სოციალურ-ინსტიტუციურ ასპექტებში საერთაშორისო პრაქტიკაში მიღებული კრიტერიუმების მიხედვით; ევროინტეგრაციის პროცესი განხილულია როგორც ხალხის ინტერესების რეალიზაციის აუცილებელი საშუალება. გამოთქმულია მოსაზრება, რომ საქართველოსა და ევროკავშირის შორის ასოცირების შესახებ შეთანხმებით განისაზღვრება ახალი დიდი გამოწვევები და ამოცანები ქვეყნის ეკონომიკისა და მისი ცალკეული დარგების დაჩქარებული განვითარების მიმართულებით. აქედან გამომდინარე, განსაზღვრულია საქართველოს როგორც მაკროეკონომიკური, ისე ეკონომიკის ცალკეული დარგებისა და სფეროების წინაშე მდგარი გამოწვევები.

კვლევამ აჩვენა, რომ საქართველოში რეფორმების დროს დაშვებული შეცდომების გამო ეკონომიკური განვითარების დონე დაბალია, რომ განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს ქვეყნის ეკონომიკის ინოვაციური განვითარების გზას.

***

პროექტის ფარგლებში 2016 წელს დამუშავდა სამეცნიერო თემა:

ევროკავშირის და ზოგიერთი სხვა ქვეყნის ინოვაციური პოლიტიკა

თემა შედგებოდა შემდეგი სამეცნიერო პრობლემებისაგან: ევროკავშირისა და საქართველოს ინოვაციური პოლიტიკა; ინოვაციური პოლიტიკის თეორიული პრობლემები; ევროკავშირის ინოვაციური პოლიტიკის სექტორული პრობლემები; ევროკავშირის სამეწარმეო პოლიტიკა; ევროკავშირის ინოვაციური პოლიტიკის ფინანსური ბერკეტები; ევროკავშირის ინოვაციური საგარეო ეკონომიკური პოლიტიკა; ევროკავშირის ინოვაციური ეკოლოგიური პოლიტიკა; ევროკავშირის, ევროპის ქვეყნებისა და აშშ-ის სასოფლო-სამეურნეო ინოვაციურ პოლიტიკა.

კვლევის ძირითადი შედეგები:

1. გამოკვლეულია ევროკავშირის ინოვაციური პოლიტიკა და დადგენილია ევროკავშირის ინოვაციური პოლიტიკისათვის დამახასიათებელი თავისებურებები: ევროკავშირის მიერ თავიდანვე კურსის აღება ეკონომიკის ინოვაციურ განვითარებაზე, რომელიც მისი მუდმივი რეალური ზრუნვის საგანია და არა ფორმალური კონსტატაცია. ინოვაციურ განვითარებაზე ევროკავშირში უზარმაზარი სახსრები იხარჯება ცენტრალური ბიუჯეტიდან. დანახარჯები კვლევებსა და შემუშავებებზე მშპ-ს 3%-ზე მეტია; თავიდანვე მოხდა აღიარება, რომ ინოვაციების საფუძველი არის განათლება და მეცნიერება, ამიტომ ღონისძიებების განხორციელება დაიწყო განათლებისა და მეცნიერების სფეროს მოდერნიზაციით; მეცნიერები მონაწილეობენ ინოვაციური პროცესის ყველა ეტაპზე პოლიტიკის განსაზღვრიდან, გეგმების შემუშავებამდე და მის განხორციელებამდე; ინოვაციურ პროცესებში ჩართულნი არიან კომპანიები, მათი ინიციატივით ხორციელდება მსხვილი პროგრამები; ევროკავშირში ჩამოყალიბებულია ორგანული კავშირი განათლებას, მეცნიერებას სახელმწიფოსა და ეკონომიკას (ბიზნესს) შორის.

2. გამოკვლეულია პოსტსაბჭოთა ქვეყნების ინოვაციური პოლიტიკა. გამოვლენილია შემდეგი თავისებურებები: ყველა პოსტსაბჭოთა ქვეყანაში გაცნობიერებულია, რომ ინოვაციური ეკონომიკის მშენებლობის გარეშე შეუძლებელი იქნება თვისებრივი ცვლილებების განხორციელება ადამიანის საქმიანობის ნებისმიერ სფეროში, ბუნებრივია, განსაკუთრებით, ეკონომიკაში; პოსტსაბჭოთა ქვეყნებიდან ამ მიმართულებით ყველამ გადადგა გარკვეული ნაბიჯი, თუმცა შედეგები ყველგან ერთნაირი არ არის, ამ მხრივ მოწინავე პოზიციებზეა: ლიტვა, ლატვია და ესტონეთი. საქართველოში არც ერთი წინა მთავრობა სერიოზულ ყურადღებას არ აქცევდა ეკონომიკის ინოვაციურ განვითარებას. დადებითია, რომ ახალმა მთავრობამ აღიარა ინოვაციური განვითარების გზა და დაიწყო სერიოზული ნაბიჯების გადადგმა ამ მიმართულებით, თუმც, ჯერჯერობით ბევრი გადაუჭრელი პრობლემა რჩება.

3. გამოკვლეულია ინოვაციური პოლიტიკის შემუშავებისა და რეალიზაციის დინამიკის

თავისებურებები ამერიკის შეერთებულ შტატებში, იაპონიაში, სამხრეთ კორეაში, ბელგიაში, პორტუგალიაში, დანიაში, ფინეთში, იტალიაში, პოლონეთში, სინგაპურში, რუმინეთში. უნგრეთში, ხორვატიაში. სლოვენია და ჩეხეთში. ნაჩვენებია, რომ ამ ქვეყანებში განხორციელებული აქტიური ინოვაციური ეკონომიკური პოლიტიკის წყალობით გადაიქცნენ მსოფლიოს მოწინავე ქვეყნებად. ასევე გამოკვლეულია ჩინეთის ინოვაციური პოლიტიკა;

4. გამოკვლეულია რეტროეკონომიკიდან ინოვაციურ ეკონომიკაზე გადასვლის პერსპექტივები საქართველოს ევრაზიული ინტეგრაციის შემთხვევაში;

5. გამოკვლეულია და სისტემატიზებულია დარგობრივი სტრუქტურული (სამრეწველო) პოლიტიკისა და საწარმოების პოლიტიკის რეალიზაციის პრინციპები. ევროკავშირთან საქართველოს ასოციაციის შეთანხმების შესაბამისი დებულებების გათვალისწინებით მოცემულია დარგობრივი სტრუქტურული პოლიტიკის სტრატეგიის შემუშავებისა და მისი საგადასახადო-საბიუჯეტო რეგულირების ზოგადი პრინციპები; საქართველოში სასოფლო-სამეურნეო წარმოების გამოცოცხლების მიზნით დასახული და დასაბუთებულია სახელმწიფო რეგულირებისა და ბიზნესკოორდინაციის მექანიზმების სრულყოფის გზები ქვეყნის სასურსათო უსაფრთხოების უზრუნველყოფის დარგების (სოფლის მეურნეობის, კვების მრეწველობის, ტექნოლოგიური მომსახურებისა და სხვა მომსახურე დარგები) კონტექსტში; გამოკვლეულია ევროკავშირის ინოვაციური პოლიტიკა ტურიზმის დარგში. შესწავლილი და სისტემატიზებულია ევროკავშირის ტურიზმის ინოვაციური პოლიტიკისათვის დამახასიათებელი ძირითადი სტრუქტურული მახასიათებლები, ეკონომიკური მაჩვენებლები, განვითარების ეკონომიკური ფაქტორები და სტრატეგიები;

6. დადგენილია ევროკავშირის სამეწარმეო პოლიტიკის პრიორიტეტები: სამეწარმეო განათლება და ტრენინგი; მეწარმეობისათვის ხელსაყრელი გარემოს ჩამოყალიბება; სამეწარმეო კულტურის განვითარება და ახალი თაობის მეწარმის შექმნა; ნაშრომში ასევე შესწავლილია: მცირე და საშუალო ინოვაციური საწარმოების განსაზღვრის კრტერიუმები; მცირე და საშუალო ბიზნესთან მიმართებაში ლისაბონის სტრატეგიის მნიშვნელობა: „მცირე ბიზნესის აქტი“. განხილულია მცირე ინოვაციური საწარმოების მხარდაჭერის აშშ-ს, ევროპისა და იაპონიის გამოცდილება; გაკეთებულია დასკვნები ინოვაციური მცირე ბიზნესის მხარდაჭერის ევროპული გამოცდილების საქართველოში გაზიარების შესახებ.

7. გამოვლენილია ის ძირითადი ფინანსური მექანიზმები და ინსტრუმენტები, რომლებიც გამოიყენება ინოვაციების განხორციელებისათვის ევროკავშირში.

8. გაანალიზებულია ევროკავშირის საგარეო ეკონომიკური პოლიტიკის ძირითადი მიმართულებები 2020 წლამდე პერიოდისათვის.

9. გაშუქებულია ევროკავშირის ინოვაციური ეკოლოგიური პოლიტიკის ფორმირების პროცესი და დადგენილია ძირითადი თავისებურებები; გაანალიზებულია ევროკავშირის ინოვაციური ეკოლოგიური პოლიტიკის რეალიზაციის ეკონომიკური ინსტრუმენტები; განხილულია ეკოლოგიური პოლიტიკის ფორმირების ეტაპები საქართველოში და გამოვლენილია ძირითადი ტენდენციები; განსაზღვრულია საქართველოში ევროკავშირის სტანდარტებთან შესაბამისი ინოვაციური ეკოლოგიური პოლიტიკის ჩამოყალიბების ხელშემშლელი ეკონომიკური, სამართლებრივი და ინსტიტუციური ფაქტორები.

10. გაშუქებულია ევროკავშირის ერთიანი სასოფლო-სამეურნეო პოლიტიკის (ესსპ) ფორმირების აქტუალური საკითხები, მისი 2020 წლამდე განვითარების პერსპექტივები. ყურადღება გამახვილებულია ესსპ-ის უფრო ეფექტიან პოლიტიკად და ევროკავშირის სოფლის მეურნეობის უფრო მეტ კონკურენტუნარიანად გადაქცევის და მისი მდგრადი განვითარების საკითხებზე; შესწავლილია ევროკავშირის მოწინავე ქვეყნებში – ირლანდიისა და საფრანგეთის სოფლის მეურნეობრივ სექტორში არსებული მდგომარეობა და ნაჩვენებია ამ ქვეყნებში ინოვაციური პოლიტიკის რეალიზაციაში ევროკავშირის მნიშვნელოვანი როლი. აგრეთვე განხილულია მსოფლიოს მოწინავე ქვეყნის – აშშ-ის დახურული გრუნტის მეზოსტნეობაში ინოვაციური მიდგომების გამოცდილება და მეკარტოფილეობის განვითარების ინოვაციური პოლიტიკის საკითხები.

***

პროექტის ფარგლებში 2017 წელს დამუშავდა სამეცნიერო თემა:

ევროკავშირისა და მასში შემავალი ქვეყნების ინოვაციური სისტემა

თემა შედგებოდა შემდეგი სამეცნიერო პრობლემებისაგან: ევროკავშირის ინოვაციური სისტემა:

განვითარებისა და ფუნქციონირების თავისებურებები; ევროკავშირის ინოვაციური სისტემის ტრანსფორმაციის ეკონომიკურ-სამართლებრივი თავისებურებები; ინოვაციური მცირე ბიზნესი ევროკავშირში: განვითარებისა და ფუნქციონირების თავისებურებები; ევროკავშირის ინოვაციური სისტემის მხარდამჭერი ფინანსური ინსტრუმენტები; ეროვნული ინოვაციური სისტემების განვითარების თავისებურებანი მსოფლიოს ზოგიერთ მოწინავე ქვეყანაში; ევროკავშირის, აშშ-ისა და საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო ინოვაციის სისტემები; ევროკავშირის ინოვაციური ეკოლოგიური სისტემა: განვითარებისა და ფუნქციონირების თავისებურებები; ევროკავშირის წევრი და ზოგიერთი სხვა განვითარებული ქვეყნის ინოვაციური სისტემები.

კვლევის ძირითადი შედეგები:

- 1.** ევროკავშირის ინოვაციური სისტემის ჩამოყალიბება იწყება განათლებისა და სამეცნიერო სისტემების სრულყოფით (მოდერნიზაციით).
- 2. განათლება და მეცნიერება** რჩება ცალკეული ქვეყნის კომპეტენციაში. მაგრამ, ევროკავშირის ერთიანი შრომის ბაზრისა და საერთო ევროპული ფასეულობების შექმნის, ასევე კავშირის ერთიანი პოტენციალის გამოყენების მიზნით მიმდინარეობდა როგორც მათი, ისე მთელი ინოვაციური სისტემის უნიფიკაცია. წარმოიშობა ზეეროვნული ორგანიზაციები, რომელთა საქმიანობა ხელს უწყობს წევრ ქვეყნებში ინოვაციური სისტემების განვითარებას თითოეული ქვეყნის თავისებურებათა შენარჩუნების პირობებში.
- 3.** ევროპული უმაღლესი განათლება არის ერთ-ერთი ყველაზე საუკეთესო და მოთხოვნადი მსოფლიოში. მისი განვითარება განაპირობა ეკონომიკისათვის საჭირო მაღალკვალიფიციური კადრების მომზადების, მეცნიერებისა და მეწარმეობის განვითარების აუცილებლობამ.
- 4.** უმაღლესი განათლების სრულყოფის თვალსაზრისით ყველაზე მნიშვნელოვანი იყო ისეთი დოკუმენტების მიღება, როგორცაა: **“უნივერსიტეტების დიდი ქარტია”, “ლისაბონის კონვენცია”, “სორბონის დეკლარაცია”; “ბოლონიის დეკლარაცია” (ბოლონიის პროცესი); “უმაღლესი განათლების ევროპულ სივრცეში ხარისხის შეფასების სტანდარტები და რეკომენდაციები”.** შეიქმნა **“უმაღლესი განათლების ხარისხის კონტროლის ევროპული რეგისტრი”.**
- 5.** ერთიანი ევროპული სამეცნიერო სივრცის შექმნის გზაზე მნიშვნელოვანი იყო **“ლისაბონის დეკლარაცია”, “ლისაბონის სტრატეგია”, “ლიუბლიანის პროცესი”,** რომელთა მეშვეობითაც განხორციელდა: ინვესტიციების გაზრდა ცოდნის სფეროში, წამყვანი სამეცნიერო ცენტრების ქსელის შექმნა და სხვ.
- 6.** ევროკავშირში ერთიანი ინოვაციური სისტემის ჩამოყალიბებისა და სტიმულირებისათვის გარდამტეხი მნიშვნელობა აქვთ ევროკავშირის სამეცნიერო კვლევებისა და ტექნოლოგიური განვითარების **ჩარჩო პროგრამებს,** რომელთა რეალიზაცია ხორციელდება საწარმოების, კვლევითი ცენტრების, უნივერსიტეტებისა და ბიზნესის კოოპერაციის საფუძველზე, მთავრობის მონაწილეობით. 2013 წლამდე მიღებული იქნა 7 ჩარჩო პროგრამა, რომლებიც განსვავდებიან როგორც დაფინანსების მოცულობის, ისე მათი სტრუქტურის მიხედვით. საერთო ტენდენციაა დაფინანსების ზრდა და მისი სტრუქტურის შესაბამისობა ინოვაციური ეკონომიკის განვითარების მოთხოვნებთან. განსაკუთრებული აქცენტი კეთდებოდა ინოვაციური პროცესების ინტეგრაციის გაღრმავებაზე, ახალი ცოდნის გენერირებასა და მის საფუძველზე ახალი ტექნოლოგიების შექმნას შორის კავშირების გაძლიერებაზე. განსაკუთრებით აღსანიშნავია პროგრამა – **“ჰორიზონტი 2020”, რომლის** ბიუჯეტი შეადგენს 80 მილიარდ დოლარს და მთლიანად ფინანსდება ევროკავშირის სახსრებიდან. მისი მთავარი მიზანია ევროკავშირის ეკონომიკის გარდაქმნა მსოფლიოში ცოდნაზე დაფუძნებულ კონკურენტუნარიან და დინამიკურ ეკონომიკად. პროგრამა მოიცავს 3 პრიორიტეტულ მიმართულებას (**“მოწინავე მეცნიერება”, “ინდუსტრიული ლიდერობა”, “სოციალური გამოწვევები”**) და თითოეული დაფუძნებულია ეკონომიკისა და მთლიანად საზოგადოების ინოვაციურ განვითარებაზე. ასევე მნიშვნელოვანია პროგრამა **“ევროპა 2020”,** რომლის ერთ-ერთი ძირითადი მოთხოვნაა პროგრესი განათლების, მეცნიერებისა და ინოვაციების სფეროში და ამის საფუძველზე დასაქმების მაღალი დონის მიღწევა, კლიმატის ცვლილებისა და ენერგეტიკის პრობლემათა გადაჭრა, სიღარიბის დაძლევა. იგი მოიცავს მოქმედების 7 პროგრამას. ასევე აღსანიშნავია **“ევროპის ინოვაციებისა და ტექნოლოგიების ინსტიტუტის”** დაარსება. ინსტიტუტის უნიკალურობა მდგომარეობს იმაში, რომ აქ ორგანიზებაა შერწყმული განათლება, მეცნიერება და ბიზნესი, რაც აჩქარებს ინოვაციურ პროცესებს იდეებიდან შედეგებამდე, ლაბორატორიიდან ბაზრამდე, სტუდენტებიდან მეწარმემდე და რაც ხელს შეუწყობს ევროკავშირის ქვეყნების ინოვაციური პოტენციალის და, შესაბამისად, კონკურენტუნარიანობის ზრდას.

7. ევროკავშირში ინოვაციური სისტემა ასევე მოიცავს არა ერთ საერთოევროპულ ორგანიზაციას, რომელთა საქმიანობა მიმართულია სამეცნიერო-კვლევითი, საგანმანათლებლო და ინოვაციური პროცესების მხარდაჭერისადმი. მაგალითად: “ევროპული სამეცნიერო ფონდი”; “ევროპული კვლევითი საბჭო”; “ევროპის სამხრეთი ობსერვატორია”; “ევროპის მოლეკულურ-ბიოლოგიური ლაბორატორია”; “ევროპული მოლეკულურ ბიოლოგიური ორგანიზაცია”; “ბირთვული კვლევის ევროპული ორგანიზაცია”; “ინოვაციური საქმიანობის მხარდაჭერი ევროპული ქსელები”, რომელიც თავისთავად მოიცავს: “ბიზნეს-ინოვაციური ცენტრების ქსელს”; “ინოვაციური რელე ცენტრების ქსელს”; ქსელს – “ევროპის ინოვაციური რეგიონები”; “ტექნოლოგიების ტრანსფერის, ინოვაციებისა და სამრეწველო ინფორმაციის ევროპულ ასოციაცია” და მრავალ სხვას, რომლებშიდაც გაერთიანებულია სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტები, უნივერსიტეტები, ბიზნეს-ინკუბატორები, ტექნოპარკები, ინოვაციის ცენტრები, ქვეყნები და ა. შ..

8. ევროკავშირში მაღალგანვითარებულია წარმოების კლასტერული ფორმა. აქ შექმნილია ყველა პირობა პროცესის მონაწილეთა შორის ინტენსიური ურთიერთობისა იდეის ჩასახვიდან, მათ რეალიზაციამდე. ევროპული კლასტერებისათვის დამახასიათებელი კოოპერაციის მაღალი დონე, ამისათვის ისინი გაერთიანებული არიან ბიზნეს-ინოვაციური ცენტრების ქსელში, ან თვითონ ქმნიან გაერთიანებებს, მაგალითად ევროპული კლასტერული ობსერვატორია, ევროპული კლასტერული ალიანსი და სხვ.

9. ევროკავშირში ინოვაციური განვითარების მთავარი მიზანია კვლევების შედეგების დანერგვა ეკონომიკაში. ამ სტრატეგიული მიზნის მიღწევის ერთ-ერთი ფორმაა სახელმწიფო-კერძო პარტნიორობა, რომლის განსახორციელებლად აქ შეიქმნა ვერეთ წოდებული “ევროპული ტექნოლოგიური პლატფორმები”. მისი მთავარი დანიშნულებაა მასშტაბური პროექტების შესრულება ეკონომიკის სფეროში.

10. განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს იმის შესახებ, რომ მეცნიერები ჩართულნი არიან ყველა პროგრამასა და გეგმაში. მეცნიერები მონაწილეობენ ინოვაციური პროცესის ყველა ეტაპზე პოლიტიკის განსაზღვრიდან, გეგმების შემუშავებამდე და მის განხორციელებამდე. მეცნიერებით გაჯერებულია ნებისმიერი ინოვაციური საქმიანობა.

11. შესწავლილია ტექნოლოგიური ჩამორჩენილობის დაძლევაში ევროკავშირის პოსტკომუნისტური ქვეყნების ინოვაციური სისტემების ფუნქციონირების გამოცდილება.

ევროკავშირის პოსტკომუნისტური ქვეყნები, ისევე როგორც მთლიანად ევროკავშირი, მონაწილეობენ “ლისაბონის სტრატეგიის” განხორციელებაში, რომლის მიზანია ცოდნის ეკონომიკის შექმნა. ამ სტრატეგიის განხორციელებაში განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს “დამწვევი ზრდის” მოდელის გამოყენებას, რომელმაც უნდა უზრუნველყოს ეკონომიკურად განვითარებული და განვითარებადი ქვეყნების კონვერგენცია; ევროკავშირის პოსტკომუნისტურ ქვეყნებისთვის უმთავრესად დამახასიათებელია არა იმდენად დამწვევი ზრდის, რამდენადაც აუტსაიდერული განვითარების მოდელი, რაც არის იმის შედეგი, რომ, სამწუხაროდ, ამ ქვეყნებში ეროვნული ინოვაციური სისტემები სუსტადაა განვითარებული.

12. ევროკავშირის გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ ინოვაციური მცირე ბიზნესის ფორმირება განვითარებისთვის უდიდესი მნიშვნელობა აქვს, შესაბამისი გარემოს ჩამოყალიბებასა და სახელმწიფოს მხარდაჭერას. ლისაბონის სტრატეგიის ერთ-ერთ ძირითად მიმართულებად განისაზღვრა ინოვაციური ბიზნესის, განსაკუთრებით, მცირე და საშუალო ბიზნესის, დაწყებისა და განვითარებისთვის ხელსაყრელი გარემოს შექმნა. ამის უზრუნველსაყოფად, ლისაბონის სტრატეგიის მიღებისთანავე ევროკავშირმა შეიმუშავა და დაამტკიცა „მცირე საწარმოების ევროპული ქარტია“, სადაც მოყვანილია მცირე და საშუალო საწარმოების განვითარების ათი ძირითადი მიმართულება. 2008 წელს კი მიღებულ იქნა „ევროპის მცირე ბიზნესის აქტი“, რომელშიც ჩამოყალიბებულია 10 პრინციპი, რომელიც „მცირე საწარმოების ევროპულ ქარტიას“ ეყრდნობა, მაგრამ ახალი ხედვის გათვალისწინებით. მისი მიზანია ინოვაციური მცირე ბიზნესის ფუნქციონირებისათვის, მათი მკვეთრი განვითარებისათვის სამართლებრივი, ადმინისტრაციული და ეკონომიკური გარემოს შექმნა.

13. გამოკვლეულია ევროკავშირის ინოვაციური სისტემის ფუნქციონირების ფინანსური უზრუნველყოფის თავისებურებები. მათგან აღსანიშნავია: საბაჟო შეღავათები იმ ინოვაციური პროექტებისათვის, რომლებიც ჩართულნი არიან სახელმწიფო ინოვაციურ პროგრამებში; საგადასახადო და საბაჟო შეღავათების შეთავაზება სამამულო საწარმოებისათვის, რომლებიც ითვისებენ და ავრცელებენ ინოვაციებს; დოტაციების, შეღავათიანი კრედიტების და გარანტიების შეთავაზება სამამულო და უცხოელი ინვესტორებისათვის, რომლებიც მონაწილეობას ღებულობენ

ინოვაციურ საქმიანობაში. ინოვაციური ფირმებისათვის სახელმწიფო შეკვეთების შეთავაზება; მეცნიერებისა და განათლების სფეროს დაფინანსების ზრდა და სხვ.

14. შესწავლილია ეროვნული ინოვაციური სისტემების მოდელები მსოფლიოს ზოგიერთ მოწინავე ქვეყანაში: საფრანგეთში, სამხრეთი კორეაში და ფინეთში. ეს მოდელებია “ევროატლანტიკური”, “ადმოსავლეთაზიური” და “ალტერნატიული”. ყურადღება გამახვილებულია იმაზე, რომ მსოფლიოს მოწინავე ქვეყნებში თანდათან ინერგება ეროვნული ინოვაციური სისტემების **სამმაგი სპირალის მოდელი**, რომელიც დასრულებული ფორმით ჯერ არ არსებობს არც ერთ ქვეყანაში. ყველაზე მეტად განვითარდა აშშ-ში, ხოლო მისი ცალკეული ელემენტები კი გავრცელებულია დასავლეთ ევროპის განვითარებულ ქვეყანაში, ბრაზილიასა და იაპონიაში. იგი აღწერს სამი ინსტიტუტის (მეცნიერება (განათლება), სახელმწიფო, ბიზნესი) ურთიერთობას ინოვაციური პროდუქტის შექმნის და დანერგვის ყოველ ეტაპზე და ყველა დონეზე (რეგიონული, დარგობრივი, ეროვნული, ინტეგრალური). საქართველოში, რომელიც ეროვნული ინოვაციური სისტემების ფორმირებას პრაქტიკულად ნულოვანი დონიდან იწყებს, შეუძლებელია წარმატებული ინოვაციური პოლიტიკის გატარება სახელმწიფო დირიჟიზმის გაძლიერების გარეშე.

15. გამოკვლეულია ინოვაციური სისტემის ფორმირება და განვითარება ევროკავშირის ტურიზმში. ევროკავშირის წევრ თითქმის ყველა ქვეყანაში, იშვიათი გამოწვევის გარდა, გავრცელებულია ეროვნული ტურისტული ადმინისტრაციების (HTA) ფორმირების პრაქტიკა, რომლებიც აყალიბებენ ტურიზმის განვითარების ეროვნულ პროგრამებს. დღეისათვის ძალიან პოპულარულია ინოვაციური ტურიზმის ისეთი სახეობები, როგორცაა: **ეკოლოგიური, სამკურნალო-გამაჯანსაღებელი, რომანტიკული, კულინარიული, სასოფლო, კოსმიური, ასევე ტურიზმი შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე ადამიანებისათვის და აგრეთვე ბავშვებისათვის – არდადაგების პერიოდის ტურიზმი**. თანამედროვე ინოვაციური ინფორმაციულ-ტექნოლოგიური სისტემები ფაქტიურად შლიან საზღვრებს. ტრადიციული ტუროპერატორების, ტურსააგენტოების ადგილს დღეს იკავებენ ე.წ. ვირტუალური შუამავლები - ავიაკომპანიების, ტურისტული ფირმების, სისტემების, სავაჭრო აგენტების და ა.შ. საიტები. უახლესი ტექნოლოგიების დანერგვამ ტურიზმის დარგში გამოიწვია ახალი ტერმინების გაჩენა: ტურისტული ინფორმაციული სისტემა, E-ტურიზმი, E-მოგზაურობა. აქვე შესწავლილია ამ სფეროში **იტალიის, საფრანგეთის, ფინეთისა და პოლონეთის გამოცდილება**.

1. გამოკვლეულია ინოვაციური სისტემები აშშ-ის და საფრანგეთის სოფლის მეურნეობაში. აშშ-ს სახელმწიფო ინოვაციური პოლიტიკა განსაზღვრავს სოფლად ინოვაციური სისტემების მიზნებსა და პრიორიტეტებს. სოფლად სახელმწიფო ინოვაციური პოლიტიკის პრიორიტეტია ინოვაციური ინფრასტრუქტურის განვითარება, რომელიც მოიცავს: ინოვაციური საქმიანობის ხელშეწყობს გარემო პირობებს; ტექნოლოგიურ პარკებს, განათლების სისტემას; ბიზნეს-ინკუბატორებს; ვენჩურულ ფირმებს, კლასტერებს; ინოვაციური მეწარმეობის მხარდამჭერ სახელმწიფო და არასახელმწიფო ფონდებს და სხვა. საფრანგეთის ინოვაციურ სისტემაში განსაკუთრებული ადგილი და როლი უკავია მეცნიერებას, მის განვითარებასა და შემდგომი სრულყოფის საკითხს. მეცნიერება უპირატესად სახელმწიფო სფეროს, ხოლო ინოვაციური საქმიანობა ძირითადად ბიზნესის სფეროს განეკუთვნება. ისტორიულად ჩამოყალიბებული ასეთი მიდგომა აისახება ქვეყნის სამეცნიერო და ინოვაციური სისტემის სტრუქტურაზე, რაც გამოიხატება სახელმწიფოს ფართო მონაწილეობაში ინოვაციური საქმიანობის ორგანიზებასა და დაფინანსებაში.

2. საფრანგეთში მეცნიერული კვლევები ფუნდამენტურ და გამოყენებით სფეროში სახელმწიფოსთან არსებულ საკვლევ-სამეცნიერო დაწესებულებაში ხორციელდება, რომელთაგან ძირითადია სახელმწიფო სამეცნიერო-კვლევითი დაწესებულებები და სხვადასხვა დარგში მოქმედი მეცნიერული კვლევების ეროვნული ცენტრები, რომელთა მიერ უზრუნველყოფილია საკვლევ-სამეცნიერო სამუშაოების 50%-მდე.

3. ქვეყანაში მეცნიერული კვლევების რეალურ მდგომარეობაზე, ინოვაციურ პოლიტიკასა და გამართულ ინოვაციურ სისტემაზე პასუხისმგებლობა სახელმწიფოს ორ უწყებაზე ნაწილდება: მეცნიერული კვლევების სამინისტროსა და მრეწველობის სამინისტროზე. აღნიშნულ სამინისტროებთან ერთად წარმართავს საქმიანობას ინოვაციების ეროვნული სააგენტო – ANAR, რომელსაც სოლიდური ბიუჯეტი გააჩნია და მონაწილეობას იღებს 4 ათასზე მეტ ინდივიდუალური პროგრამის რეალიზაციაში.

4. საფრანგეთი გამოირჩევა წარმოებასა და განათლებას შორის ჩამოყალიბებული ცოცხალი კავშირით, რაც გამოიხატება იმაში, რომ ქვეყანაში მოქმედი საწარმოები აფინანსებენ მომავალი სპეციალისტების, მათ შორის სტუდენტების, ასპირანტებისა და ახალგაზრდა მეცნიერებათა დოქტორების სწავლას. საფრანგეთის განათლების სამინისტრო სხვადასხვა ღონისძიებით ცდილობს

სტიმული მისცეს ახალგაზრდა მკვლევარების მეწარმეობრივ აქტივობას, ასევე დაეხმაროს მათ, ჩაერთონ იმ პროექტებში, რომლებსაც ახორციელებენ საწარმოები.

5. საფრანგეთში ფუნქციონირებს 39 სასწავლო დაწესებულება, რომლებიც შედიან უმაღლესი დაწესებულებების მსოფლიო რეიტინგში, აქედან 16 შედის მსოფლიოს 400 საუკეთესოთა შორის. საფრანგეთის უმაღლეს სასწავლო დაწესებულებას (Ecole Normale Supérieure, Paris), რომელიც ქვეყნის 10 საუკეთესო უნივერსიტეტს შორის პირველია, 2018 წელს 43-ე ადგილი უკავია მსოფლიო რეიტინგში. აღნიშნული დაწესებულება დაარსდა 1793 წელს და წარმოადგენს ერთ-ერთ ყველაზე პრესტიჟულ და კონკურენტუნარიან უნივერსიტეტს ქვეყანაში. იგი ამზადებს ჰუმანიტარული დარგის სპეციალისტებს. ამ უნივერსიტეტის 13 კურსდამთავრებული ნობელის პრემიის ლაურეატია. საფრანგეთში, ფერმერული ორგანიზაციებისა და სახელმწიფოს ერთობლივი მონაწილეობით, სოფლის პრობლემებზე კვლევებს მნიშვნელოვნად აფინანსებს სახელმწიფო, ფერმერებისა და ფერმერული ორგანიზაციების მხრიდან წილობრივი გადახდების საფუძველზე. სასოფლო-სამეურნეო კვლევები ძირითადად ხორციელდება სასოფლო-სამეურნეო უნივერსიტეტების, უნივერსიტეტებთან არსებული სასოფლო-სამეურნეო ფაკულტეტების ან უნივერსიტეტებთან დაკავშირებული სასოფლო-სამეურნეო კოლეჯების საშუალებით. ეს დაწესებულებები საქმიანობენ სოფლის მეურნეობასთან დაკავშირებული სამინისტროების ან განათლების სამინისტროს დაქვემდებარებაში.

16. გამოკვლეულია ევროკავშირის ინოვაციური ეკოლოგიური სისტემის ფორმირებისა და განვითარების პრობლემები. ეკოლოგიური ინოვაციური სისტემების დანერგვა ხელს უწყობს ახალი პროდუქტების, ახალი ტექნოლოგიების, წარმოების ორგანიზაციის ახალი მეთოდების შექმნას, რომლებიც უზრუნველყოფენ გარემოს დაცვას. საზოგადოების წინაშე დადგა ამოცანა ტექნიკისა და ტექნოლოგიების ეკოლოგიზაციისა. მთლიანობაში ინოვაციური ეკოლოგიური პოლიტიკა რჩება მნიშვნელოვან მიმართულებად ევროკავშირის მოღვაწეობაში. ამ სფეროში შეიქმნა ფართო ეკოლოგიური კანონმდებლობის სისტემა, რომლის ნორმებიც წარმატებით რეალიზდება პრაქტიკაში. ევროკავშირი წარმოადგენს მსოფლიო ლიდერს ინოვაციური ეკოლოგიური პოლიტიკის გატარებაში, წარმატებით წყვეტს მთელ რიგ ინოვაციურ ეკოლოგიურ პრობლემებს, როგორც კონტინენტზე, ისე მთელ მსოფლიოში.

17. განხორციელებულია ევროკავშირისა და საქართველოს ეკოლოგიური სისტემების შედარებითი ანალიზი სამეცნიერო-საგანმანათლებლო, სამართლებრივი, ეკონომიკური და პოლიტიკურ-ინსტიტუციური კომპონენტების მიხედვით.

პროექტის ფარგლებში 2018 წელს დამუშავდა სამეცნიერო თემა:

ინოვაციური ტექნოლოგიების გამოყენება ეკონომიკაში (ევროკავშირში შემავალი და ზოგიერთი სხვა ქვეყნის მაგალითზე)

თემა შედგებოდა შემდეგი სამეცნიერო ქვეთემებისაგან: ალტერნატიული ენერჯეტიკა; ორგანული ქიმიის, როგორც მაღალი ტექნოლოგიის, გამოყენება ეკონომიკაში; მაღალი ტექნოლოგიები ევროკავშირის პოსტკომუნისტურ ქვეყნებში; სოციალურ-სამართლებრივი ტექნოლოგიების გამოყენება ეკონომიკის სახელმწიფო მართვაში; ინოვაციური მასალების წარმოება და გამოყენება ეკონომიკაში; თავდაცვითი და ორმაგი დანიშნულების ტექნოლოგიების გამოყენება ეკონომიკაში; ქსელური ტექნოლოგიების გამოყენება ეკონომიკაში; ინოვაციური ტექნოლოგიების საერთაშორისო ბაზარი; ნანოტექნოლოგიების გამოყენება ეკონომიკაში; ინფორმაციული და ტელეკომუნიკაციური ტექნოლოგიების გამოყენება ეკონომიკაში; ეკოლოგიურად სუფთა და ენერგოდამზოგი ტექნოლოგიების გამოყენება ეკონომიკაში; ინოვაციური ტექნოლოგიების გამოყენება საბანკო სექტორში; უსაფრთხოების სისტემების, როგორც მაღალი ტექნოლოგიების, გამოყენება ეკონომიკაში; ბიოტექნოლოგიების, როგორც მაღალი ტექნოლოგიების, გამოყენება ეკონომიკაში; ინოვაციური ტექნოლოგიების გამოყენება სოფლის მეურნეობაში; სანავიგაციო ტექნოლოგიების გამოყენება სოფლის მეურნეობაში; ინოვაციური სოციალური ტექნოლოგიების გამოყენება ეკონომიკაში; პროგრამული უზრუნველყოფის, როგორც მაღალი ტექნოლოგიის გამოყენება ეკონომიკაში; უსადენო ტექნოლოგიების გამოყენება ეკონომიკაში; რობოტოტექნიკის, როგორც მაღალი ტექნოლოგიის, გამოყენება ეკონომიკაში; ფოტონიკის, როგორც მაღალი ტექნოლოგიის, გამოყენება ეკონომიკაში; ხელოვნური ინტელექტის, როგორც მაღალი ტექნოლოგიის, გამოყენება ეკონომიკაში.

კვლევის ძირითადი შედეგები:

1. თანამედროვე ეტაპზე ენერგეტიკასთან დაკავშირებით მკაცრად დგას ორი უმნიშვნელოვანესი პრობლემა: 1. ენერგორესურსების ამოწურვისა და 2. ენერგეტიკული დაბინძურებისაგან გარემოს დაცვისა. ენერგეტიკა ენერგორესურსების ყველაზე დიდი მომხმარებელია. დღეისათვის გამოყენებული ენერგორესურსების უდიდესი ნაწილი კი არაგანახლებადია და გარკვეული პერიოდის შემდეგ ეს რესურსი აღარ იარსებებს. ამდენად, დღის წესრიგში დგას ალტერნატიული ენერგორესურსების ძიების პრობლემა. ენერგეტიკა ასევე გარემოს ყველაზე დიდი დამაბინძურებელია, რაც მოითხოვს ენერგეტიკულად სუფთა ტექნოლოგიების შექმნას. ალტერნატიული ენერგეტიკა ტრადიციულისაგან განსხვავებით მოიცავს ისეთ ტექნოლოგიებს, რომელიც ორიენტირებულია ტრადიციული ენერგეტიკის შეცვლასა და ეკოლოგიურად სუფთა წარმოების განვითარებაზე. ალტერნატიული ენერგეტიკა ეფუძნება განახლებადი ენერგორესურსებისა (მზის, ქარის, მოქცევის, ტალღების, გეოთერმული ენერგია, ბიომასის ენერგია) და ზოგიერთი არაგანახლებადი რესურსების (ატომური და წყალბადის ენერგეტიკა), ასევე ენერგოდამზოვი ტექნოლოგიების გამოყენებას. ვინაიდან წყლის ენერგია მიეკუთვნება განახლებად ენერგიას, ამიტომ ისიც შეიძლება ალტერნატიულ ენერგეტიკას მივაკუთვნოთ.

2. ორგანული ქიმიის, როგორც მაღალი ტექნოლოგიის, დანიშნულება და ორგანულ ნაერთთა წარმოებისა და გამოყენების საკითხები. თანამედროვე ეტაპზე ორგანული ქიმიის მნიშვნელობა ძალზედ დიდია, მისი მიღწევების გამოყენების გარეშე შეუძლებელია ეკონომიკის, მისი თითქმის ყველა დარგის ეფექტიანი ფუნქციონირება. განსაკუთრებით მნიშვნელოვან როლს თამაშობს იგი ისეთ დარგებში, როგორცაა: სათბობისა (ნავთობის, ბუნებრივი აირის, ქვანახშირის, საწვავი ფიქალისა და ხის გადამუშავება, სხვადასხვა საწვავის სინთეზი და ა.შ.) და კვების მრეწველობა, სოფლის მეურნეობა, საღებავების, ვიტამინების, სინთეზური კაუჩუკის, რეზინის, ბოჭკოების, პლასტმასებისა და სხვ. წარმოება. ორგანული ქიმიის ყველაზე დიდი დანიშნულებებია ის, რომ აქ წარმოებული პროდუქცია არის ინოვაციური ხასიათის, რომელთა გამოყენება დიდ გავლენას ახდენს ეკონომიკურ განვითარებაზე.

3. დადგენილია, რომ: 1. ევროკავშირის პოსტკომუნისტური ქვეყნებისთვის, სამწუხაროდ, დამწვევი ზრდის ტიპი არ არის დამახასიათებელი, მათთვის პრიორიტეტულია, რომ ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის რეგიონი გახდეს ტექნოლოგიური ინოვაციების ჰაბი; 2. მაღალტექნოლოგიური წარმოება ძირითადად თავმოყრილია ევროკავშირის არაპოსტკომუნისტურ ქვეყნებში. ევროკავშირის პოსტკომუნისტური ქვეყნების ჯამური მაჩვენებელი ამ მიმართებით მხოლოდ 5,24 პროცენტია. 3. ერთმნიშვნელოვნად იმის თქმა, რომ ევროკავშირის წევრობა მხოლოდ დადებითად აისახა მასში გაწევრიანებულ პოსტკომუნისტურ ქვეყნებში მაღალტექნოლოგიური წარმოების გაფართოებაზე პრაქტიკულად შეუძლებელია. კერძოდ, ამჟამად პოზიტიური ტენდენცია დამახასიათებელია ბულგარეთისთვის, ლატვიისათვის, ლიეტუვასთვის, პოლონეთისთვის, რუმინეთისთვისა და სლოვაკეთის რესპუბლიკისთვის, ხოლო უარყოფითი ტენდენცია ფიქსირდება ესტონეთისთვის (მცირედით) და უნგრეთისთვის (მნიშვნელოვნად). იმავდროულად, სლოვენისთვის, ჩეხეთის რესპუბლიკისთვის და ხორვატიისთვის პრაქტიკულად არაფერი შეცვლილა. მაშასადამე, ევროკავშირის წევრობა, სულაც არ არის საკმარისი პირობა იმისთვის, რომ პრინციპული გარღვევა მომხდარიყო ევროკავშირის პოსტკომუნისტურ ქვეყნებში მაღალი ტექნოლოგიების განვითარების კუთხით.

4. განხორციელებულია კომპოზიტური მასალების კლასიფიკაცია, გამოკვლეულია მათგან ნაკეთობების (დეტალების) გამოყენება ეკონომიკის ზოგიერთ დარგში ტრადიციული მასალებიდან ნაკეთობების (დეტალების) ჩანაცვლების საფუძველზე. სისტემატიზებულია და დახასიათებულია კომპოზიტური მასალებისა და მათგან ნაკეთობების წარმოების ტექნოლოგიები. შემოთავაზებულია საქართველოში კომპოზიტური მასალების წარმოების გაფართოების ორგანიზაციულ-ინოვაციური პრობლემები.

5. გამოკვლეულია მაღალი ტექნოლოგიების ისეთი სახეობების არსი და ეკონომიკაში გამოყენების თავისებურებები როგორცაა: 1. თავდაცვითი ტექნოლოგიები; 2. ორმაგი დანიშნულების ტექნოლოგიები. შესწავლილია ამ ტექნოლოგიების ქვესახეობები; მათი მართვის მექანიზმი, ასევე ამ ტექნოლოგიების გამოყენების შესაძლებლობები.

6. შესწავლილია ეკონომიკაში ქსელური ინფორმაციული ტექნოლოგიების არსი, დანიშნულება, ძირითადი სახეობები, მახასიათებლები, კომპონენტები; 2. ეკონომიკაში მათი გამოყენებისა და განვითარების ძირითადი მიმართულებები; 3. ქსელური ინფორმაციული ტექნოლოგიების ეკონომიკური ასპექტები. თანამედროვე ქსელური ტექნოლოგიების მიზანია არა უბრალოდ მონაცემების დამუშავების ეფექტურობის ზრდა და მმართველის დახმარება, არამედ *მაღალეფექტური წარმოების* შექმნა. შედეგად, თანამედროვე ქსელური ინფორმაციული ტექნოლოგიები, იქცა ნებისმიერი

ბიზნესის წარმატებული განვითარებისა და კონკურენტუნარიანობის მნიშვნელოვან ფაქტორად, ასევე საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროს მართვის ეფექტურობის გაზრდის საშუალებად.

7. გაანალიზებულია ახალი ტექნოლოგიების საერთაშორისო ბაზრის თანამედროვე მდგომარეობა, მისი დინამიკა და სტრუქტურა, გეოგრაფიაში მომხდარი ცვლილებები და განსაზღვრულია მისი განვითარების პერსპექტივები, რომლის ძირითად მიმართულებებად მიჩნეულია ინოვაციური მანქანა-მოწყობილობის, სატრანსპორტო-კომუნიკაციური და საინფორმაციო ტექნოლოგიების, მობილური ინტერნეტისა და რობოტოტექნიკის ბაზრის პრიორიტეტული განვითარება, აგრეთვე ლიცენზიებისა და პატენტების საერთაშორისო გაცვლის აქტივიზაცია.

8. მსოფლიოსა და ზოგიერთ ქვეყანის მაგალითზე გამოკვლეულია ნანოტექნოლოგიების, როგორც მაღალი ტექნოლოგიების შემუშავებისა და გამოყენების პრობლემები. ნანოტექნოლოგიები განხილული, როგორც ახალი ტექნოლოგიური წყობის საფუძველი. შემოთავაზებულია “ნანოტექნოლოგიის”, როგორც ტერმინის განსაზღვრისა და კლასიფიკაციის ცდა. ნანოტექნოლოგიების და მათი შემდგომი კონვერგენციის საფუძველზე. დახასიათებულია ნანოტექნოლოგიების გამოყენებასთან დაკავშირებული ზოგიერთი სოციალური, ეთიკური და ეკონომიკური რისკი.

9. შესწავლილია ინფორმაციული და ტელეკომუნიკაციური ტექნოლოგიების გამოყენების საკითხები ეკონომიკაში. საზოგადოების განვითარებაში ინფორმაციული ტექნოლოგიების როლი მდგომარეობს საზოგადოების მიერ ახალი ცოდნის მიღების, გავრცელებისა და გამოყენების პროცესების დაჩქარებაში. ცივილიზაციის განვითარების ისტორიაში მოხდა რამოდენიმე ინფორმაციული რევოლუცია, როდესაც კარდინალურმა ცვლილებებმა ინფორმაციის დამუშავების სფეროში გამოიწვია საზოგადოებრივო ურთიერთობების გარდაქმნა. შეიქმნა ინფორმაციის შექმნის, დამუშავებისა და გადაცემის ავტომატიზირებული საშუალებები.

10. გამოკვლეულია ეკოლოგიურად სუფთა და ენერგოდამზოგი ტექნოლოგიების გამოყენების პრობლემები ეკონომიკაში. განსაკუთრებული აქცენტი გაკეთებულია მრეწველობაზე, ტრანსპორტზე, ენერგეტიკასა და სოფლის მეურნეობაზე, როგორც გარემოს ყველაზე მეტად გამაჭუჭყიანებელ სფეროებზე. გაშუქებულია ეკოლოგიურად სუფთა ტექნოლოგიების როლი ეკოლოგიურად ორიენტირებული ეკონომიკის ფორმირებასა და მდგრადი განვითარების ტრანსპორტზე გადასვლაში. გაანალიზებულია „მწვანე ტექნოლოგიების“ შექმნის, გადაცემის და ამ სფეროში საერთაშორისო თანამშრომლობის მექანიზმი. განხილულია ევროკავშირის ზოგიერთ წამყვან ქვეყანაში, ამერიკის შეერთებულ შტატებში, კორეა და ჩინეთში ეკოლოგიურად სუფთა ტექნოლოგიების ფორმირებასა და დანერგვის.

11. გამოკვლეულია ინოვაციური ტექნოლოგიების გამოყენების პრობლემები საბანკო სექტორში. ინოვაციური ტექნოლოგიები არის უახლესი ინოვაციური ტექნოლოგიები საბანკო სისტემაში, რომლებიც ემსახურება ციფრული თაობის მოთხოვნათა დაკმაყოფილებას: ციფრული ბანკინგი, მობილური ბანკინგი, სკორინგის სისტემა, ციფრული ინოვაციური უსაფრთხოების ბიომეტრიული სისტემა, ბლოკჩეინის ტექნოლოგიები, ხელოვნური ინტელექტი და ა.შ.

12. გამოკვლეულია უსაფრთხოების სისტემების, როგორც მაღალი ტექნოლოგიების, გამოყენების პრობლემები ეკონომიკაში. უსაფრთხოების ახალი სისტემები საშუალებას იძლევა შევამციროთ დანახარჯები ეკონომიკური ობიექტების დაცვაზე და უზრუნველვყოთ ბიზნეს-პროცესების უსაფრთხო გარემოში წარმართვა. ამასთან დაკავშირებით გაანალიზებულია ასეთი სისტემის სახეები და გამოყენებული ინოვაციური ტექნოლოგიები.

13. შესწავლილია ბიოტექნოლოგიების, როგორც მაღალი ტექნოლოგიების, ეკონომიკაში გამოყენების პრობლემები და სფეროები. ბიოტექნოლოგია ეხება სახალხო მეურნეობის ყველა დარგს, რის გამოც მიღებულია ბიოტექნოლოგიის ფერადი კლასიფიკაცია: `წითელი~, `მწვანე~, `ყვითელი~, `ლურჯი~ და `რუხი~. გამოყოფილი და დახასიათებულია მისი განვითარების ხუთი ეტაპი.

14. შესწავლილია სოფლის მეურნეობაში ინოვაციური ტექნოლოგიების გამოყენების პრობლემები. გაანალიზებულია სოფლის მეურნეობაში ციფრული ტექნოლოგიის პროგრამული უზრუნველყოფის, მობილური დანართისა და საინფორმაციო ინფრასტრუქტურის, ბიოტექნოლოგიის _ გენური ინჟინერიის, უჯრედული ინჟინერიის, ცხოველების იდენტური ორეულების (გენეტიკური ასლების) და ცხოველების სქესის რეგულირების გამოყენების შედეგები; განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა ბიოტექნოლოგიის მნიშვნელობას მავნებლების, დაავადებებისა და ჰერბიციდების მიმართ მდგრადი მცენარეების ახალი ჯიშების შექმნის თვალსაზრისით. ასევე მეცხოველეობაში პირუტყვის ძირითადი დაავადებების დიაგნოსტიკის, თერაპიისა და პროფილაქტიკისათვის გამოყენებული გენოინჟინერული შტამების, ვაქცინებისა და მონოკლონური ანტისხეულების გამოყენებით პირუტყვის დაავადებების შემცირების შესაძლებლობებს, ასევე სოფლის მეურნეობაში სანავიგაციო

ტექნოლოგიების გამოყენების პრობლემები, რომელიც პირდაპირ გავლენას ახდენს ეკონომიკურ ზრდაზე.

15. გამოვლენილია ინოვაციური სოციალური ტექნოლოგიების არსი. ხაზგასმულია, რომ ინოვაციური სოციალური ტექნოლოგიები - ესაა საზოგადოებაში ინოვაციების შექმნაზე მიმართული საქმიანობის მეთოდები და საშუალებები, რომლებსაც მივყავართ სოციალური ცხოვრების სხვადასხვა სფეროებში ხარისხობრივ ცვლილებებამდე, ასევე მატერიალური და სხვა რესურსების რაციონალურ გამოყენებამდე. მოცემულია სოციალური ტექნოლოგიების კლასიფიკაცია, პირობები და მიზეზები, ნაჩვენებია მათი გამოყენების თანამედროვე მაგალითები, განსაკუთრებით, ეკონომიკის სფეროში.

16. შესწავლილია პროგრამული უზრუნველყოფის, როგორც მაღალი ტექნოლოგიის გამოყენების პრობლემები ეკონომიკაში. იგი მრავალი სახის პროგრამას აერთიანებს, რომლებიც ძირითადად სამ ჯგუფად შეიძლება დაიყოს: სისტემური, გამოყენებითი და ინსტრუმენტული; გაანალიზებულია პროგრამული უზრუნველყოფის ბაზრის თანამედროვე მდგომარეობა. თუ ბოლო დრომდე ამ ბაზარზე ძირითადად ამერიკული კომპანიები ფუნქციონირებდნენ, დღეს მათ კონკურენციას ჩინური და ინდური კომპანიები უწევენ და საკმაოდ წარმატებითაც. განხილულია დღეისათვის ერთ-ერთი ყველაზე აქტუალური პრობლემა - პროგრამული მეკობრეობა, რაც უზარმაზარ არამართო ფინანსურ, არამედ მორალურ ზიანს აყენებს პროგრამული უზრუნველყოფის ლიცენზირებული პროგრამების მწარმოებელ კომპანიებს.

17. შესწავლილია უსადენო ტექნოლოგიების გამოყენების პრობლემები ეკონომიკაში. შემოთავაზებულია სატელეკომუნიკაციო ქსელების კლასიფიკაცია (ფიქსირებული, მობილური და უნივერსალური უსადენო წვდომის ქსელები) და ამ ქსელების მახასიათებლები და უპირატესობები სადენიან ქსელებთან შედარებით; წარმოდგენილია ამ ტექნოლოგიების განვითარების დინამიკა და მასშტაბები მსოფლიოს რეგიონებსა და საქართველოში. ნაჩვენებია სამომავლო ტენდენციები, შესაძლებლობები და პერსპექტივები საზოგადოებრივი ცხოვრების ისეთ სფეროებში, როგორიცაა: საჯარო სექტორი (ელექტრონული მმართველობა, ელექტრონული არჩევნები, ციფრული სერვისები და სხვა), სოციალური სფერო (განათლება, ჯანდაცვა, მეცნიერული კომუნიკაციები), ეკონომიკა (წარმოება, საფინანსო-საბანკო სექტორი, ტრანსპორტი და ლოგისტიკა).

18. შესწავლილია რობოტოტექნიკის, როგორც მაღალი ტექნოლოგიის, გამოყენების საკითხები ეკონომიკაში. რობოტების უკვე მოიცავენ ეკონომიკის თითქმის ყველა სფეროს. რობოტები გამოიყენება მრეწველობაში, სოფლის მეურნეობაში, ვაჭრობაში, მომსახურებაში, საზოგადოებრივი კვების ობიექტებზე, ტრანსპორტში, კავშირგაბმულობაში, ჯანდაცვაში, განათლებაში, ოჯახებში და მოხუცთა თავშესაფრებში. უკვე შექმნილია და მიმდინარეობს ხელოვნური ინტელექტის მქონე რობოტების სრულყოფა. ეს არის ინოვაციური გარდევვა და წინსვლა, რასაც შეუძლია რადიკალურად შეცვალოს საზოგადოების ეკონომიკური და სოციალური სფერო. განხილულია მსოფლიოში რობოტოტექნიკის ბაზრის არსებული მდგომარეობა და პერსპექტივები.

19. შესწავლილია ფოტონიკის, როგორც მაღალი ტექნოლოგიის, გამოყენების საკითხები ეკონომიკაში. ფოტონიკა გამოიყენება მეტნაკლებად ეკონომიკის თითქმის ყველა სექტორში. გაანალიზებულია ფოტონიკის თავისებურებანი და განვითარების თანამედროვე ტენდენციები. ფოტონიკის პროდუქტის წარმოების ძირითადი ცენტრებია იაპონია, ჩინეთი, სამხრეთ კორეა, ტაივანი, გერმანია, ჩრდ. ამერიკა. დღეისათვის მისი პრაქტიკული გამოყენების დაახლოებით 50 მიმართულებაა ჩამოყალიბებული.

20. შესწავლილია ხელოვნური ინტელექტის, როგორც მაღალი ტექნოლოგიის, გამოყენება ეკონომიკაში. ყურადღება გამახვილებულია მის პრაქტიკულ გამოყენებაზე, როგორც ეკონომიკური პრობლემების გადაჭრის ახლებურ საშუალებაზე, როგორებიცაა: ხმოვანი და ვიზუალური ანალიზი, დაავადებათა ამოცნობა, მომხმარებლისთვის პერსონალიზირებული სერვისის შექმნა და სხვ. განხილულია ხელოვნური ინტელექტის ინტეგრაციის ძირითადი საფეხურების _ პრობლემის შერჩევა, ეფექტურობის კრიტერიუმების დადგენა, მონაცემების შეგროვება, ხელოვნური ინტელექტის მოდელის შერჩევა-გაწრთვინა და ინტეგრაცია. გაანალიზებულია ხელოვნური ინტელექტის განვითარებისა და დანერგვის საერთაშორისო მდგომარეობა, ყურადღება გამახვილებულია მსოფლიო ლიდერებზე - აშშ, ჩინეთი, ევროკავშირი. ასევე შესწავლილია სხვადასხვა ტექნიკურ-ეკონომიკური თუ მორალური პრობლემა, რომლებიც ასოცირებულია ხელოვნური ინტელექტის გამოყენებასთან.

***

პროექტის ფარგლებში 2019 წელს დამუშავდა შემდეგი სამეცნიერო პრობლემები:

ინოვაციური ეკონომიკის რესურსული უზრუნველყოფისა და გარემოს დაცვის პრობლემები; ადამიანისეული კაპიტალი: განვითარებისა და გამოყენების თეორიული პრობლემები; ადამიანისეული კაპიტალის გამოყენების საზღვარგარეთის გამოცდილება; ცოდნის ეკონომიკა: ჩამოყალიბება და განვითარება; ცოდნისა და ინფორმაციის ტრანსფერი ინოვაციურ ეკონომიკაში; ცოდნის ეკონომიკა: ინოვაციური ეკონომიკის ჩამოყალიბებისა და განვითარების ერთ-ერთი მთავარი საფუძველი; ინოვაციური ეკონომიკის რესურსული უზრუნველყოფისა და გარემოს დაცვის პრობლემები;

კვლევის ძირითადი შედეგები:

1. დღევანდელი მსოფლიოს ყურადღების ცენტრშია ზრუნვა მომავლის ბუნებრივ რესურსებზე, რათა თავიდან იქნეს ამორებული დიდი საფრთხე, რომელიც დაკავშირებულია დედამიწაზე არსებული არაგანახლებადი რესურსების ამოწურვასთან. მომავლის ბუნებრივ რესურსებად შეიძლება მივიჩნიოთ დედამიწის განახლებადი და ის რესურსები, რომლებიც ჯერ კიდევ ასათვისებელია. ან მისი მარაგები, პრაქტიკულად, ამოუწურავია. მომავლის რესურსებს მიეკუთვნება ასევე კოსმოსური რესურსები, რომელიც განახლებადი არაა, მაგრამ ამოუწურავია, ჯერჯერობით, მათი ეკონომიკურად მისაღები ათვისებისათვის საჭირო ტექნიკური საშუალებები მსოფლოსა არ გააჩნია, თუმცა მიმდინარეობს ინტენსიური საქმიანობა მათ ასათვისებლად. მომავლის ბუნებრივ რესურსებს მიეკუთვნება: მზის რადიაცია; წყლისა და ქარის ენერჯია; ჰაერისა და წყლის სივრცე; კლიმატური; გეოთერმული; ბიოლოგიური (ცხოველური, მცენარეული და საყოფაცხოვრებო წარმოშობის); ტემპერატურათა სხვაობა ატმოსფეროსა და ოკეანეებს შორის; ოკეანეებისა და ზღვების ტალღების, დინებების, მოქცევისა და მიქცევის, ზღვის წყლის ტემპერატურული გრადიენტის ენერჯია. მომავლის რესურსებია ასევე განახლებად რესურსებთან დაკავშირებული რესურსები: სამშენებლო მასალები, მარილი, სასმელი წყალი, ტყე, ჰაერი, სასოფლო-სამეურნეო წარმოების საშუალებები და პროდუქტები (მიწა ნარგავები, შინაური ცხოველები და ფრინველები, ხილი, ბაღრა-ბოსტნეული და სხვ.). გაანალიზებულია თანამედროვე ეტაპზე ინოვაციური ეკონომიკური განვითარების ტრანსფორმაციაზე გადასვლის პირობებში მსოფლიოს რესურსული უზრუნველყოფის პრობლემური საკითხები. მასში განხილულია ქვეყნების მიხედვით სათბობ-ენერგეტიკული, მადნეული, მიწის და წყლის რესურსების მარაგები, მათი მოპოვებისა და მოხმარების პარამეტრები. გაანგარიშებულია ამგვარი რესურსებით მსოფლიოსა და ცალკეული ქვეყნების უზრუნველყოფის მაჩვენებლები და გამოვლენილია მათი ცვლილების ტენდენციები. ხაზგასმულია ბუნებრივ-რესურსული პოტენციალის განაწილების შეზღუდული გეოგრაფია და განვითარებული ქვეყნების რესურსდამოკიდებულება განვითარებად ქვეყნებზე. გაშუქებულია ღონისძიებები ბუნებრივი კაპიტალით უზრუნველყოფის პრობლემების შერბილების თვალსაზრისით. ნაშრომის ბოლოს შემოთავაზებულია დასკვნები, რომლებიც მიღებულია დასმული აქტუალური საკითხის შესწავლის და შედეგთა განზოგადების საფუძველზე.

2. გამოკვლეულია ევროკავშირში ბუნების დაცვითი პოლიტიკა და კანონმდებლობა. ასევე გაანალიზებულია ევროკავშირის და საქართველოს საკანონმდებლო ბაზის დაახლოების საკითხები გარემოსდაცვის სფეროში. წარსულში ბუნების გამოყენება ხდებოდა ყოველგვარი შეზღუდვის გარეშე, რამაც კაცობრიობა კატასტროფის წინაშე მიიყვანა. საჭირო ხდება ძირეული ცვლილების გატარება ეკონომიკური სისტემის ყველა ელემენტში, რათა თავიდან იქნეს ამორებული გლობალური ეკოლოგიური პრობლემები. მსოფლიოში ამ უაღრესად რთული პრობლემის გადაჭრაში მოწინავე პოზიციები უჭირავს და მნიშვნელოვან როლს თამაშობს ევროკავშირი. გარემოს დაცვის მიმართულებით ევროკავშირის დირექტივების ძირითად სფეროებს წარმოადგენს: ჰაერისა და წყლის ხარისხის მართვა; ბუნების დაცვა; ნარჩენების მართვა; ქიმიურ ნივთიერებათა მართვა; გენეტიკურად შეცვლილი ორგანიზმები და სხვ. ევროკავშირის წევრი ქვეყნები ამ დირექტივებს იღებენ განუხრელი შესრულებისათვის და რაც დადებითად აისახება ამ ქვეყნების ეკოლოგიურ მდგომარეობაზე. 6. ევროკავშირის 1973 წლიდან მიღებული აქვს ევროკავშირის ეკოლოგიური სამოქმედო 7 პროგრამა, რომლებშიდაც ასახულია ევროკავშირის მიერ განხორციელებული და განსახორციელებელია უმნიშვნელოვანესი გარემოსდაცვითი ღონისძიებები და რომელთაც დიდი წვლილი შეიტანეს არა მხოლოდ ევროკავშირის, არამედ მთელი მსოფლიოს ბუნებისდაცვის საქმეში.

თანდათან ევროკავშირის ნებისმიერი პოლიტიკის შემადგენელი ნაწილი ხდება ეკოლოგიური შემადგენელი, თითქოს, მიმდინარეობს მისი "ეკოლოგიურ კავშირად" გარდაქმნა.

3. განვითარებული ქვეყნების გამოცდილების ანალიზის საფუძველზე განხილულია „ცოდნის ეკონომიკის“ ფორმირების და შემდგომი განვითარების ზოგადი თავისებურებები, რომლებიც დამახასიათებელია ევროკავშირის წევრი ქვეყნებისათვის. განსაზღვრულია ევროკავშირის

პოსტკომუნისტური ქვეყნების ინოვაციურ საქმიანობაში ადამიანისეული ფაქტორის გააქტიურების ძირითად მიმართულებებს. შესწავლილია ცოდნის ეკონომიკის არსი და მისი ურთიერთშეთავსებადობის ზღვრები ინოვაციურ ეკონომიკასთან. **განვითარებულია** “ცოდნის ეკონომიკის” დეფინიცია. “ინოვაციური ეკონომიკის” და “ცოდნის ეკონომიკის” ინფრასტრუქტურების კომპონენტების შედარების საფუძველზე დადგენილია მათი ურთიერთშეთავსებადობის ხარისხი. განხილულია ცოდნის ეკონომიკის ჩამოყალიბების ისტორია პოსტინდუსტრიულ ქვეყნებში, გაანალიზებულია ცოდნის ეკონომიკის მნიშვნელობა თანამედროვე ეპოქაში და მსოფლიო ბანკის მიერ შემუშავებული ცოდნის ეკონომიკის ინდექსის მაჩვენებლები. განხილულია ცოდნის კომერციალიზაციის პროცესის მთავარი ხელშემწყობი ტენდენციები და ძირითადი მიმართულებები ევროკავშირის რამდენიმე ქვეყნის მაგალითზე. მოყვანილია ამ ქვეყნების გარკვეული გამოცდილება ამ პროცესთან დაკავშირებული ზოგიერთი პრობლემის მოგვარებაში და, შესაბამისად, ამ პროცესის სრულყოფის გზების შემუშავებაში. შესაბამისი ლიტერატურის მიმოხილვის საფუძველზე გამოტანილია დასკვნა, რომ განხილულ ქვეყნებში ცოდნის კომერციალიზაციის პროცესის დანერგვის ხელშემწყობი მექანიზმების შემუშავებასა და სრულყოფაში ძირითად მიმართულებებად გვევლინება, ერთი მხრივ, ამ პროცესის ფინანსური მხარდაჭერა, ხოლო მეორე მხრივ - იურიდიული (სამართლებრივი) უზრუნველყოფა (განსაკუთრებით, სახელმწიფო სახსრებით შექმნილი ინტელექტუალურ საკუთრებაზე უფლებების განსაზღვრის თვალსაზრისით). ვრცლად არის გაანალიზებული ცოდნის ძირითადი მწარმოებლების: განათლებისა და მეცნიერების როლი და მნიშვნელობა ახალი ცოდნის წარმოების საქმეში. განხილულია ცოდნის ბაზრის სტრუქტურა, სპეციფიკა, ფუნქციონირების პრინციპები და თავისებურებანი, კლასიფიკაცია, ბაზრის დეფექტები. განხილულია ცოდნის და ტექნოლოგიების ტრანსფერის ორგანიზაციის საკითხები, გამოკვლეულია მისი მიმართულებები და თანამედროვე ბიზნესის სისტემების განვითარებისათვის მისი მნიშვნელობა.

4. გამოკვლეულია ევროკავშირის ქვეყნებში ადამიანისეული კაპიტალის გამოყენების თავისებურებები. ევროკავშირის ქვეყნების მაგალითზე. განხილულია ადამიანისეული კაპიტალის გაზომვის მეთოდოლოგიური ასპექტები: სხვადასხვა მეთოდოლოგიურ საფუძველზე გაანგარიშებადი მაჩვენებლები. ხაზგასმულია არხები, რომელთა მეშვეობითაც ადამიანისეული კაპიტალი გავლენას ახდენს ეკონომიკურ ზრდაზე. განსაკუთრებული ყურადღება აქვს დათმობილი ადამიანისეული კაპიტალის ეკონომიკურ ზრდაზე გავლენის შეფასების რაოდენობრივ ასპექტებს ეკონომიკურ ლიტერატურაში არსებული ფუნდამენტური და ემპირიული კვლევების შედეგების საფუძველზე. გაანალიზებულია ადამიანისეული კაპიტალის მართვის მოდელები აშშ-ში, იაპონიაში, სამხრეთკორეა და ჩინეთში

5. შესწავლილია ადამიანისეული კაპიტალის პრობლემები ნობელის პრემიის ლაურეატების შრომებში. ადამიანისეული კაპიტალის, როგორც საწარმოო ფაქტორის ცნება პირველად შემოიღო და ბევრიც გააკეთა ადამიანისეული კაპიტალის, როგორც ინდუსტრიული და პოსტინდუსტრიული ეკონომიკების მთავარი მამოძრავებელი ძალის და ფუნდამენტის როლის გასაგებად თეოდორ უილიამ შულცმა. თანამედროვე ეკონომიკური აზრის კლასიკად კი იქცა გარი სტენლი ბეკერის ტრაქტატები. მან პირველმა მიიყვანა ადამიანისეული კაპიტალის ცნება მიკროდონეზე. თავის ნაშრომებში მან მოგვცა ერთიანი სქემა ადამიანისეული კაპიტალის გასაგებად. ადამიანისეული კაპიტალის თანამედროვე თეორიის განვითარებაში მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანეს აგრეთვე ნობელის პრემიის ლაურეატებმა ეკონომიკის დარგში რ. სოლოუმ, ს.კუზნეცმა, რ. ლუკასმა, კ.ეროუმ.

6. შესწავლილია ცოდნის გავრცელების სისტემის არსი, რომელიც მომსახურებას უწევს სასოფლო-სამეურნეო საქონელმწარმოებლებს. აშშ-სა და რუსეთის მაგალითზე მოყვანილია ფერმერების ცოდნის გადაცემისათვის ამ ქვეყნებში გაწეული სამსახურების განვითარების გამოცდილება.

***

პროექტის ფარგლებში 2020 წელს დამუშავდა შემდეგი სამეცნიერო თემები:

საქართველოს ინოვაციური პოლიტიკა და სისტემა; გარემოს დაცვის სფეროში საქართველოს კანონმდებლობის ევროკავშირის კანონმდებლობასთან დაახლოების არსებული მდგომარეობა; საქართველოს გაკოტრების კანონმდებლობით გათვალისწინებული ეკონომიკური მექანიზმების ევროკავშირის სტანდარტებთან დაახლოების პერსპექტივები; საქართველოში ინოვაციების გავრცელების სექტორული და რეგიონული პრობლემები; ინოვაციურ ბიზნესში ინვესტიციების მოზიდვის პრობლემები საქართველოში; განათლების სისტემის არსებული მდგომარეობა და მისი სრულყოფის გზები საქართველოში; საქართველოში ინოვაციების გავრცელების ფინანსური ინსტრუმენტები; საქართველოს ეკონომიკის რესურსული უზრუნველყოფა თანამედროვე ეტაპზე;

პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების დინამიკა და გეოგრაფია საქართველოში; პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ზეგავლენა რეგიონული ქვეყნის ეკონომიკის ინოვაციურ განვითარებაზე; ინოვაციების გავრცელების პრობლემები საქართველოს მშენებლობაში; ინოვაციების გავრცელების პრობლემები საქართველოს სოფლის მეურნეობაში (მემცენარეობა); “ციფრული ეკონომიკის არსებული მდგომარეობა და საქართველოს ეკონომიკურ კანონმდებლობის დაახლოების პერსპექტივები ევროკავშირის კანონმდებლობასთან”; პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების როლი ინოვაციების გავრცელებაში საქართველოში; საქართველოს მცირე და საშუალო ბიზნესში ინოვაციების დასაწერად შიგა ინვესტიციების მოზიდვის არსებული გარემო და მისი სრულყოფის გზები; საქართველოს მეცხვარეობაში ინოვაციების გავრცელების პრობლემები; საქართველოს ტურიზმში ინოვაციების გავრცელების პრობლემები; ინოვაციების დასაწერად უცხოური ინვესტიციების მოზიდვისათვის არსებული გარემო და მისი სრულყოფის ძირითადი მიმართულებები საქართველოში; შიგა ინვესტიციების მოზიდვის არსებული გარემო და მისი სრულყოფის გზები საქართველოს მსხვილ ბიზნესში ინოვაციების დასაწერად; ინოვაციების კომერციალიზაციისათვის საინვესტიციო გარემოს ფორმირების პრობლემები და მათი გადაჭრის გზები საქართველოს ბიზნესში; პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების როლი ინოვაციების გავრცელებაში საქართველოში; ბიზნეს სტრატეგიების განვითარების პრობლემები და პერსპექტივები საქართველოში; ინოვაციები ჰაერის დაცვის სფეროში საქართველოში: არსებული მდგომარეობა და პერსპექტივები; ინოვაციები მიწის რესურსების დაცვის სფეროში საქართველოში: თანამედროვე მდგომარეობა და პერსპექტივები; საქართველოს ეკონომიკაში ინოვაციების დანერგვაზე ცენტრალური და ადგილობრივი ბიუჯეტებიდან გაწეული ხარჯები და მისი სრულყოფის მიმართულებები; ინოვაციები წყლის რესურსების დაცვის სფეროში საქართველოში: არსებული მდგომარეობა და პერსპექტივები; ინოვაციების გავრცელების პრობლემები საქართველოს ჯანდაცვის სისტემაში; საქართველოს ეკონომიკური კანონმდებლობის მიზნობრივი მიმართულება და მისი ევროკავშირის კანონმდებლობასთან დაახლოების პერსპექტივები.

კვლევის ძირითადი შედეგები:

1. გამოკვლეულია საქართველოში ინოვაციური პოლიტიკისა და ინოვაციური სისტემის არსებული მდგომარეობა. საზოგადოების პროგრესი განუყრელადაა დაკავშირებული ინოვაციებთან. მან განაპირობა არნახული პროგრესი ადამიანთა საქმიანობის ყველა სფეროსა და ყოფაცხოვრებაში. შეიძლება ითქვას, რომ ეკონომიკური განვითარების პროცესი, ეს არის ინოვაციათა განხორციელების პროცესი ეკონომიკური სისტემის ყველა ელემენტში. ინოვაციური ეკონომიკა ეფუძნება ცოდნას, ინოვაციების ნაკადს. ტექნოლოგიების, ინფორმაციის, ინსტიტუციების, ადამიანისეული კაპიტალის, წარმოების ორგანიზაციის, პროდუქციისა და ა.შ. გამუდმებულ სრულყოფას, მეცნიერთა და ნოვატორთა ინტელექტუალურ შრომას და არა უბრალოდ კაპიტალს.

დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ საქართველოში ეკონომიკური განვითარების გზაზე დაშვებული იქნა არაერთი შეცდომა, რომელთაგან უმნიშვნელოვანესი იყო ის, რომ არ იქნა გათვალისწინებული ის გამოცდილება, რომელიც ისტორიულად დაგროვდა მსოფლიოში, განსაკუთრებით განვითარებულ ქვეყნებში. ეს არის ეკონომიკის ინოვაციური განვითარების, ცოდნაზე დაფუძნებული ანუ ინოვაციური ეკონომიკის ჩამოყალიბების გზა. პრაქტიკა უჩვენებს, რომ წარმატებას აღწევს ის ქვეყანა, რომელიც ახერხებს პროგრესული თვისებრივი ცვლილებების განხორციელებას ეკონომიკური სისტემაში, მის ყველა ელემენტში: ტექნოლოგიებში, ფიზიკურ და ადამიანისეულ კაპიტალში, ინსტიტუციებში, საკუთრების ფორმებში, ინფორმაციებსა და სატელეკომუნიკაციო საშუალებებში და ა. შ.

საქართველოში არცერთი წინა მთავრობა არ იხილავდა ინოვაციებს სახელმწიფო ინტერესების პრიორიტეტულ სფეროდ, ამიტომაც, რომ ინოვაციების სამართლებრივი ბაზის ფორმირება ძირითადად 2013 წლიდან იწყება, როდესაც ქვეყანაში მთავრობის მიერ აღიარებული იქნა ეკონომიკის ინოვაციური განვითარების გზა და დგამს ნაბიჯებს სფეროში ინსტიტუციური გარემოს გაუმჯობესებისა და ინოვაციური ინფრასტრუქტურის განვითარების მიმართულებით. თუმცა, შეიძლება ითქვას, რომ საქართველოს ეკონომიკა ჯერჯერობით არაინოვაციურია.

ინოვაციური პოლიტიკისა და სისტემას გაძლიერების ძირითადი მიმართულებებიდან შეიძლება გამოიყოს: “ქვეყნის ეკონომიკის ინოვაციური განვითარების სტრატეგიის” შემუშავება. სტრატეგიამ უნდა უზრუნველყოს ქვეყნის ინოვაციური პოლიტიკისა და სისტემის განმტკიცება, ინოვაციური განვითარების გზა უნდა იყოს შეუქცევადი, მან უნდა განსაზღვროს ინოვაციური განვითარების პრიორიტეტები. კონცეფციის შემუშავების შემდეგ უნდა შემუშავდეს მისი სამოქმედო გეგმები სტრატეგიაში განსაზღვრული პერიოდების მიხედვით (ჩვეულებრივ 5 ან 7 წლიანი). გეგმები შეიძლება იყოს: “რეალური სექტორის განვითარების სამოქმედო გეგმა”, “სოფლის ეკონომიკის განვითარების სამოქმედო გეგმა”.

მიკის განვითარების სამოქმედო გეგმა”, “მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარების სამოქმედო გეგმა” და სხვ.

თავდაპირველად უნდა განხორციელდეს ინოვაციების იმპორტზე დაფუძნებული, ხოლო შემდეგ საკუთარ კვლევებზე დაფუძნებული ინოვაციური სისტემის ფორმირება და განვითარება. წინააღმდეგ შემთხვევაში ქვეყანა ვერ გახდება კონკურენტუნარიანი და ყოველთვის იქნება პრობლემები სავაჭრო საღლოსა და ვალუტის სტაბილიზაციასთან დაკავშირებით. სახელმწიფომ უნდა ურუნველყოს:

1. ინოვაციების სახელმწიფო რეგულირების მექანიზმების შემუშავება; ინოვაციების განვითარების მასტიმულირებელი სისტემის შექმნა, წამახალისებელი საფინანსო, საგადასახადო და სხვა მექანიზმების გამოყენება;
2. უცხოური კრედიტებისა და დახმარებების გამოყენებაზე მკაცრი კონტროლის დაწესება, რათა ის მიიმართოს ინოვაციების დაჩქარებისაკენ;
3. ტექნოლოგიების დიფუზიის ხელშემწყობი მექანიზმების ამოქმედება;
4. ტექნოლოგიების შიგა და საერთაშორისო სატრანსფერო და ინოვაციური ვაუჩერული სისტემების დანერგვა;
5. სამეცნიერო კვლევების მომსახურების სისტემის სრულყოფა;
6. რეგიონული საინოვაციო საქმიანობის განვითარება;
7. დონორების მიერ განხორციელებული პროექტების დანერგვის მხარდაჭერა;
8. კონკურენტუნარიანი მეწარმეობის განვითარება;
9. სოფლის ეკონომიკის ინოვაციური განვითარება;
10. ინტელექტუალური საკუთრების დაცვის გაძლიერება;
11. კადრების კვალიფიკაციის ამაღლების და გადამზადების სისტემის სრულყოფა.
12. მეწარმეთა მომზადების სწავლების დანერგვა და მრავალი სხვა, რომლებზედაც საუბარია ნაშრომში.

2. ნაშრომში გამოკვლეულია ევროკავშირისა და საქართველოს საკანონმდებლო ბაზის დაახლოების საკითხები გარემოს დაცვის სფეროში. ეკოლოგიური პოლიტიკის ინსტრუმენტებს წარმოადგენს ისეთი ნორმატიული აქტები და დოკუმენტები, როგორცაა კონვენციები, დირექტივები და რეგლამენტები. საქართველოს ვალდებულებები ბუნების დაცვის სფეროში განისაზღვრა ევროკავშირისა და საქართველოს შორის ასოცირების ხელშეკრულებით, კანონმდებლობათა დაახლოების შესაბამისად დადგენილი დირექტივების მიხედვით. განიხილება შემდეგი დირექტივები: გარკვეული სახელმწიფო და კერძო პროექტების გარემოზე ზემოქმედების შეფასების შესახებ; გარკვეული გეგმებისა და პროგრამების გარემოზე ზემოქმედების შეფასების შესახებ; საზოგადოების გარემოსდაცვით ინფორმაციაზე ხელმისაწვდომობის შესახებ; ატმოსფერული ჰაერის ხარისხისა და ევროპაში უფრო სუფთა ჰაერის შესახებ; ატმოსფერულ ჰაერში დარიშხანის, კადმიუმის, ვერცხლისწყლის, ნიკელისა და პოლიციკლური არომატული ნახშირწყალბადების შემცველობის შესახებ; ზოგიერთ თხევად საწვავში გოგირდის შემცველობის შემცირების შესახებ; ბენზინის შენახვითა და მისი ტერმინალებიდან ავტოგასამართ სადგურებში დისტრიბუციით გამოწვეული აქროლადი ორგანული ნაერთის (VOC) გაფრქვევების კონტროლის შესახებ და სხვ. საქართველოს ევალება ამ დირექტივებით განსაზღვრულ სფეროებში შესაბამისი ეროვნული კანონმდებლობის მიღება და კომპეტენტური ორგანოების განსაზღვრა, შესაბამისი ღონისძიებების განხორციელება ხელშეკრულებით დადგენილ ვადებში.

გარკვეული ვალდებულება საქართველოს მიერ უკვე შესრულებულია, კერძოდ: მიღებულია საქართველოს კანონი „გარემოს დაცვის შესახებ“ (1996); საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა სამი ეროვნული პროგრამა; საქართველოს კანონი - „ნარჩენების მართვის კოდექსი“; „ნარჩენების მართვის 2016- 2030 წლების ეროვნული სტრატეგიისა და 2016-2020 წლების ეროვნული სამოქმედო გეგმა“; გარემოსდაცვითი შეფასების კოდექსი (2017) და სხვ. თუმცა, ბევრი ვალდებულება ისევ შეუსრულებულია, მაგალითად, „მწვანე“ ეკონომიკის ზრდის სტრატეგიის შემუშავება.

ხსენებულ დოკუმენტებში ევროკავშირისა და საქართველოს ასოცირების შესახებ შეთანხმებით გათვალისწინებული დირექტივების მოთხოვნების შესაბამისად, ასახულია საქართველოს გარემოსდაცვითი მიზნები და პრიორიტეტები, განსაზღვრულია სტრატეგიული გრძელვადიანი მიზნები, უახლოეს 5 წელიწადში განსახორციელებელი ამოცანები და კონკრეტული ქმედებები, რომლებიც აუცილებელია გარემოს მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად. გარემოსდაცვითი პოლიტიკის მთავარ მიზნად აღიარებულია ქვეყნის მდგრადი და დაბალანსებული განვითარება, რომლის დროსაც გარემოსდაცვითი და სოციალურ-ეკონომიკური გამოწვევები ერთ სიბრტყეში განიხილება. ყურადღება გამახვილებულია, ისეთ სფეროებზე როგორცაა: გარემოსდაცვითი

მმართველობა; წყლის რესურსების მართვა; ატმოსფერული ჰაერის დაცვა; ქიმიური ნივთიერებების მართვა; ბუნების (ბიომრავალფეროვნების) დაცვა; ტყის მართვა; ნიადაგის დაცვა; კლიმატის ცვლილება; ბუნებრივი საფრთხეების რისკების მართვა; რადიაციული უსაფრთხოება; მწვანე ეკონომიკა და მდგრადი განვითარების გარემოსდაცვითი მიმართულება.

მიუხედავად გაწეული სამუშაოებისა, საქართველოში გადაუჭრელი რჩება არაერთი მწვავე პრობლემა: მდინარეები დაბინძურებულია აზოტის ნაერთებით, ზოგიერთი - მიძიმე ლითონებით, ნავთობპროდუქტებით, კომუნალური სექტორის ნარჩენებით; არ ხდება ჩამდინარე წყლის სათანადო გაწმენდა, წყლის ბიოლოგიური გაწმენდა და ა. შ.; ნიადაგის დაბინძურების, ეროზიული პროცესების, ნიადაგის მეორადი დაჭაობებისა და დამლაშების, სასარგებლო წიაღისეულისა და საშენ მასალათა ღია წესით მოპოვების, ადამიანის არასწორი სამეურნეო მოქმედების შედეგად დიდია ნიადაგის დანაკარგები და სხვ.

მომავალში სასურველი მიღებული იქნეს შემდეგი კანონები „ქიმიური ნივთიერებების მართვის“ და „ბიომრავალფეროვნების შესახებ“. ასევე მეტად მნიშვნელოვანია:

1. მავნე ნივთიერებათა გაფრქვევების შემცირება;
2. ნარჩენების მართვის განვითარებული სისტემის ჩამოყალიბება;
3. ნარჩენების გადამუშავებისა და განთავსების ეფექტიანი ინფრასტრუქტურის ჩამოყალიბება და განვითარება;
4. ქიმიური ნივთიერებების მართვის განვითარებული სისტემის შექმნა;
5. ბიომრავალფეროვნების მართვის გაუმჯობესება;
6. ტყის მდგრადი მართვის სისტემის გაუმჯობესება;
7. ნიადაგის დეგრადაციის (გაუდაბნობის) შემცირება და დეგრადირებული ტერიტორიების აღდგენა;

8. სათბურის აირების ემისიების შემცირება.

გათვალისწინებული ეკონომიკური მექანიზმების შესწავლას.

3. შესწავლილია ევროკავშირისა და საქართველოს გაკოტრების კანონმდებლობით გათვალისწინებული ეკონომიკური მექანიზმები. გაკოტრების კანონმდებლობას ქმედითუნარიანობას ეკონომიკის გადახდისუნარო ფირმებისგან განთავისუფლებაში გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს. ამ კანონმდებლობის უმთავრეს პრობლემადა აღიარებულია ბალანსის უზრუნველყოფა კრედიტორების ინტერესების დაცვასა და შესაძლო სიცოცხლისუნარიანი ფირმების ვადაზე ადრე ლიკვიდაციის თავიდან აცილებას შორის. სავარაუდოდ გაკოტრების ეს უმთავრესი პრინციპი არის იმის ერთ-ერთი მიზეზი, თუ რატომაცაა მთელი მსოფლიოს ეკონომიკაში ფართოდ წარმოდგენილი ტექნოლოგიურად ჩამორჩენილი რეტროეკონომიკური ფირმები. არასიცოცხლისუნარიანი ფირმების ბაზრიდან გასვლის ხელშეწყობით ეკონომიკის გასაჯანსაღებლად გაკოტრების კანონმდებლობის მთავარი პრინციპი აუცილებლად უნდა შეიცვალოს. კერძოდ, ეს პრინციპი უნდა იყოს კრედიტორების ინტერესების დაცვასა და არასიცოცხლისუნარიანი ფირმების დროულად ლიკვიდაციას შორის ბალანსის დამყარება.

ევროკავშირისათვის გაკოტრების კანონმდებლობის უნიფიცირება იყო ამ სფეროში უმნიშვნელოვანესი ამოცანა. ეს პროცესი დაიწყო 1995 წელს. 2020 წლის დასაწყისში კი ევროკავშირში საფუძველი ჩაეყარა ინიციატივას გაკოტრების არსებული სისტემის რეფორმირების შესახებ, რომლის მიზანიცაა მეწარმეებს მიეცეთ შანსი და ვალების რესტრუქტურისაგან გზით მოხდეს მათი გაკოტრების მაქსიმუმ სამი წლით გადავადება.

2021 წლის 1 აპრილამდე საქართველოში ძალაშია 2007 წელს მიღებული კანონი „გადახდისუნარობის საქმის წარმოების შესახებ“. შემდეგ კი ამოქმედდება 2020 წლის სექტემბერში მიღებული კანონი „რეაბილიტაციისა და კრედიტორთა კოლექტიური დაკმაყოფილების შესახებ“. მისი მიზანი კი ფაქტობრივად გაკოტრებული, გადახდისუნარო ფირმის ბაზარზე შენარჩუნებაა. შედეგად, ეს კანონი კიდევ უფრო გაართულებს ბაზარზე ჯანსაღი მდგომარეობის ჩამოყალიბებას, რადგანაც ფაქტობრივად არასიცოცხლისუნარიანი ფირმები იქნება შენარჩუნებული.

ჯერ კიდევ 2020 წლის დასაწყისიდან ევროკავშირის და მის მსგავსად საქართველოს გაკოტრების კანონმდებლობაში გამოიკვეთა ტენდენცია, რომელიც არა იმდენად ეკონომიკის გაჯანსაღებაზე, რამდენადაც გადახდისუნარო საწარმოთა სიცოცხლისუნარიანობის ხელოვნურად გახანგრძლივებაზეა ორიენტირებული.

2020 წელს განვითარებული COVID-19-ის პანდემია და მისით გამოწვეული გლობალური კორონომიკური კრიზისი აუცილებლად აისახება გადახდისუნარო ფირმების რაოდენობის ზრდაზე. COVID-19-ის პანდემიის დასრულების განუზღვრელობის გამო, კორონომიკური კრიზისის დაძლევის პერსპექტივა ბუნდოვანია.

კორონომიკური კრიზისის დროს გამოყენებული ანტიკრიზისული ღონისძიებები მიმართულია არა მარტო მოსახლეობის სოციალური მდგომარეობის შემსუბუქებაზე, არამედ სახელმწიფოს მხრიდან ბიზნესის მხარდაჭერაზეც. ამ ვითარებაში კი სათუო ხდება გადახდისუუნარო ფირმების მიმართ გაკოტრებასთან დაკავშირებული კანონმდებლობის ამოქმედება, რადგანაც გადახდისუუნარიანობის პრობლემა შეეხო როგორც კრიზისის დაწყებამდე მსგავსი სირთულეების მქონე, ისე ფინანსურად სრულიად „ჯანსაღ“ ფირმებსაც. ყურადსაღებია ის გარემოება, რომ უშუალოდ კრიზისის პერიოდში და პოსტკრიზისული პერიოდის საწყის ეტაპზეც არა მარტო გაუმართლებელია, არამედ შეუძლებელიცაა ერთმანეთისაგან გაიმიჯნოს ფირმები იმის მიხედვით, თუ კრიზისის დაწყებამდე რომელ მათგანს არ ჰქონია გადახდისუუნარიანობის პრობლემა, და, რომელს – ჰქონდა. მასასადამე, კორონომიკური კრიზისის პირობებში გაუმართლებელია გაკოტრების კანონმდებლობის ამოქმედება, რადგანაც ეს კრიზისი თავად განაპირობებს გადახდისუუნარიანობის შემცირებას ფირმების დიდ ნაწილში, უკიდურეს შემთხვევაში კი მათ – გადახდისუუნარობასაც. ზომბი-ეკონომიკა მსოფლიოს არაერთ ქვეყანაში კორონომიკური კრიზისის დაწყებამდეც არსებობდა. ხოლო კრიზისმა ისინი არა მარტო შეინარჩუნა, არამედ მათი რაოდენობა გაზარდა კიდევ.

პოსტკრიზისულ პერიოდში მთავრობათათვის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პრობლემა შესაბამისი ეროვნული ეკონომიკის ზომბი-ეკონომიკის ფენომენისაგან განთავისუფლება იქნება. ეს კი შესაძლებელი გახდება გაკოტრების ქმედითუნარიანი მექანიზმის გამოყენებით. ამგვარი მექანიზმის შექმნის პერსპექტივა კი დღევანდელი გადასახედიდან, დამამედებელისამწუხაროდ, არ არის.

4. საქართველოში ინოვაციების გავრცელების სექტორული და რეგიონული პრობლემების გამოსაკვლევად, შესწავლილია ინოვაციების სახეების კლასიფიკაციის და მათი დამუშავებისა და გავრცელების ხერხების სისტემატიზაციის შესახებ თანამედროვე შეხედულებები. გამოკვლეულია ინოვაციების გავრცელების დარგობრივი (სექტორული და ქვესექტორული) პრობლემები, ამასთან ისინი სისტემატიზებულია იმ ინოვაციების ჭრილში, რომელიც ვრცელდება მხოლოდ ცალკეული კონკრეტული დარგების ფარგლებში და იმ ინოვაციების ჭრილში, რომელიც ვრცელდება მრავალ დარგში საინფორმაციო-საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების (ან უფრო ფართო გაგებით, ციფრული ეკონომიკის), მწვანე ეკონომიკის (მსოფლიოში დასაწერგი ინოვაციების 40%-მდე), წრიული ეკონომიკისა და კომპოზიტური მასალებისა და მათგან ნაკეთობების წარმოების ტექნოლოგიების ხაზით. გაანალიზებულია საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის სტატისტიკა ინოვაციების გავრცელების შესახებ, რომელშიც ინოვაციურ პროცესში საქართველოს საწარმოების და ორგანიზაციების მონაწილეობის შესახებ ზოგადი ხასიათის მონაცემების გარდა, მოცემულია პროცენტული მაჩვენებლები ზოგიერთი ტიპის ინოვაციების გავრცელების შესახებ (სიახლის ტიპის შესაბამისად საწარმოში შესვლისა და ბაზარზე გასვლის მიხედვით, ინოვაციების წარმოების წყაროების (დამამუშავებლის) მიხედვით და სხვა). განხილულია საქართველოს ინოვაციებისა და ტექნოლოგიების სააგენტოს საქმიანობა ინოვაციების გავრცელების მიზნით, მათ შორის მოტანილია იმ ინოვაციური სტარტაპების მაგალითები, რომელიც ორგანიზებულია სააგენტოს შესაბამისი პროგრამების ჩარჩოებში.

5. გამოკვლეულია ინოვაციებში განსახორციელებელი ინვესტიციების პრობლემა და მათი მოზიდვის გზები საქართველოში. R&D-სა და ინოვაციებში ინვესტიციებს აქვს ფუნდამენტური მნიშვნელობა გრძელვადიანი ეკონომიკური ზრდისთვის სხვადასხვა ქვეყნის მიხედვით. საქართველოში R&D-ში ინვესტიციებთან დაკავშირებით არსებული ვითარების მიმოხილვამ აჩვენა, რომ ბოლო წლებში ქვეყანამ მნიშვნელოვანი პროგრესი განიცადა R&D-სა და ინოვაციების განვითარებაში, ახალი ფინანსური ინსტრუმენტებისა და საჯარო პოლიტიკის ვარიანტების დანერგვით ქვეყანაში ინოვაციური საქმიანობის სტიმულირების მიზნით. ამ ღონისძიებებმა ქვეყნის ინოვაციებისა და კონკურენტუნარიანობის რეიტინგების არსებითი გაუმჯობესება გამოიწვია. რეკურსიული CDM მოდელისა და მსოფლიო ბანკის მიერ საწარმოების გამოკვლევების შედეგად მოპოვებულ მრავალმხრივ მონაცემთა ბაზის გამოყენებით, ჩვენ შევისწავლეთ R&D-სა და ინოვაციებში ინვესტიციების დეტერმინანტები და შედეგები საქართველოში. ჩვენ აღმოვაჩინეთ, რომ ფინანსების ხელმისაწვდომობა მნიშვნელოვანი პრედიქტორია კომპანიის გადაწყვეტილების მიღებაში R&D-ში ინვესტიციის ჩადებისთვის. ასევე, კვლევამ დაადასტურა შუმპეტერიანული ჰიპოთეზა, რომ მცირე და საშუალო ბიზნესის წარმომადგენლებთან შედარებით მსხვილ ფირმებს, როგორც წესი, უფრო მეტი უპირატესობა გააჩნიათ ინოვაციური საქმიანობისთვის საჭირო რესურსების მოპოვებაში. კვლევაში ასევე ნაჩვენებია მენეჯერული საქმიანობის მნიშვნელობა, როგორცაა უცხოური ტექნოლოგიების გამოყენება, პერსონალის ტრენინგი და ბიზნეს სტრატეგიის შემუშავება. ამასთან ერთად, ჩვენი კვლევით დადასტურდა წინა ემპირიული კვლევების შედეგები, რომ R&D-ში ინვესტიციები ინოვაციების დანერგვის გადაწყვეტი წინაპირობაა და რომ. ინოვაცია, თავის მხრივ, არსებითად ზრდის მწარმოებლურობის შედეგიანობას. ჩვენი კვლევის შედეგები ასევე ხაზს უსვამს

ინფორმაციული და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების (ICT-ის) და პირდაპირ საექსპორტო საქმიანობის როლს ინოვაციების სტიმულირების მიზნით.

6. შესწავლილია ფინანსური ინოვაციების არსი და ჩატარებულია მათი კლასიფიკაცია. ინოვაციები ფინანსურ სფეროში ხელს უწყობენ ტრანსაქციური დანახოების მკვეთრად შემცირებას. ფინანსური ინოვაციების დაყოფა საქმიანობის სპეციფიკის მიხედვით, შესაძლებელია შემდეგნაირად: საბანკო ფინანსური ინოვაციები, არასაბანკო ფინანსური ინოვაციები და უნივერსალური ფინანსური ინოვაციები. ინოვაციების დანერგვა საგადასახადო სისტემაში საშუალებას იძლევა შემცირდეს საოპერაციო დანახარჯები, რისკები და ამის ხარჯზე შემცირდეს მომსახურების ხარჯები, რაც დადებითად აისახება ეკონომიკური აგენტების კონკურენტუნარიანობაზე. ყურადღება გამახვილებული ვეროკავშირის მიერ შემოთავაზებულ ფინანსურ ინსტრუმენტებზე.

7. შესწავლილია საქართველოს ეკონომიკის რესურსებით უზრუნველყოფის პრობლემური საკითხების. მიუხედავად იმისა, რომ თანამედროვე მსოფლიოში ინოვაციური ეკონომიკური განვითარების მოდელი სულ უფრო მეტ ქვეყანაში ხდება ეკონომიკური ზრდის ტრადიციული მოდელის ალტერნატივა და სუსტდება ბუნებრივი რესურსების ზეგავლენა ეკონომიკებზე, ჯერ კიდევ მწვავედ დგას როგორც მთელი მსოფლიოს, ისე ცალკეული ქვეყნების ნედლეულით უზრუნველყოფის პრობლემა. პრაქტიკა ადასტურებს, რომ რესურსებით სიმდიდრე არ არის ეკონომიკური განვითარების მთავარი დეტერმინანტი, თუმცა სხვა თანაბარ პირობებში, ნედლეულით მაღალი უზრუნველყოფა არის დამატებითი პრეფერენცია ეროვნული ეკონომიკების განვითარების მიმართულებით. კვლევის მიზნიდან გამომდინარე ნაშრომში გაანალიზებულია საქართველოს ბუნებრივ-რესურსული პოტენციალი. კერძოდ, განხილულია წყლის, მიწის, ტყის, შავი და იშვიათი ლითონების რესურსები, ჰიდრო, სათბობ-ენერგეტიკული და განახლებადი ენერჯის რესურსები, შეფასებულია მათი მარაგები და საექსპორტო პოტენციალი. განსაკუთრებით ხაზგასმულია მტკნარი და მინერალური წყლების მაღალ საექსპორტო შესაძლებლობებზე და პერსპექტივებზე შემოსავლების მოზიდვის თვალსაზრისით. ხაზგასმულია პრობლემებზე განახლებადი რესურსების კვალიფარმოებისათვის ხელსაყრელი პირობების შექმნის მიმართულებით. გაშუქებულია ღონისძიებები ბუნებრივი კაპიტალით საქართველოს უზრუნველყოფის პრობლემების შერბილების თვალსაზრისით. ნაშრომის ბოლოს შემოთავაზებულია დასკვნები, რომლებიც მიღებულია დასმული აქტუალური საკითხის შესწავლის და შედეგთა განზოგადების საფუძველზე.

8. გაანალიზებულია დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ, ეკონომიკის რეფორმირებისა და განვითარების ცალკეული ეტაპების მიხედვით, საქართველოში პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების დინამიკის ძირითადი ტენდენციები და მის გეოგრაფიაში მომხდარი ცვლილებები. მასში განსაკუთრებული ყურადღება გამახვილებული, კორონა ვირუსის პანდემიის პირობებში, მასთან თანაარსებობისა და თანაცხოვრების, მის მიერ წარმოშობილი ეკონომიკური კრიზისებისა და შოკების დაძლევისა და მართვის მექანიზმების შექმნისა და გამოყენების აუცილებლობაზე. და აღორძინებაში.

9. გაშუქებულია სოფლის მეურნეობაში ინოვაციების გამოყენების მნიშვნელობა. ნაჩვენებია სოფლის მეურნეობის წარმოების თავისებურების კავშირი ამ დარგში ინოვაციების გამოყენების მაღალი დონის რისკთან. განხილულია ინოვაციურ განვითარებაზე მოქმედი ფაქტორები. გაანალიზებულია ინოვაციების და ახალი ტექნოლოგიების ეფექტური გამოყენების შესაძლებლობები სოფლის მეურნეობაში, ისეთის, როგორც არის რობოტიზაცია, ვერტიკალური სოფლის მეურნეობა, „ჭკვიანი აპლიკაციის“ და ბლოკჩეინის გამოყენება, რომელთა წარმატებულ რელიაზაციაზე მჭიდროდ არის დაკავშირებული ასოფლო-სამეურნეო წარმოების მომავალი. შესწავლილია ბოლო პერიოდში საქართველოს მთავრობის ხელშეწყობით ქვეყანაში განხორციელებული რიგი ღონისძიებები სოფლის მეურნეობის განვითარების მიმართულებით. გაანალიზებულია ბოლო წლების ეკონომიკური მაჩვენებლები სოფლის მეურნეობაში, რომელმაც აჩვენა სასოფლო-სამეურნეო ინდიკატორთა შემცირების ტენდენცია.

10. შესწავლილია ციფრული ეკონომიკის განვითარება საქართველოში და მისი მარეგულირებელი ჩარჩო, ასევე მოცემულია შედარებითი ანალიზი ევროკავშირის ქვეყნების ანალოგიურ მაჩვენებლებთან. გაანალიზებულია საქართველოსა და ევროკავშირის შორის თანამშრომლობის ძირითადი პროგრამები. აღნიშნულია, რომ საქართველომ მნიშვნელოვანი წინსვლა განიცადა ბიზნესში ციფრული სერვისების განვითარებაში და 2020 წელს მდგრადი კონკურენტუნარიანობის გლობალური ინდექსის მიხედვით 180 ქვეყანას შორის 37-ე ადგილი დაიკავა, რითაც წინ გაუსწრო ისეთი წამყვანი ეკონომიკის ქვეყნებს, როგორცაა ჩინეთი, სინგაპური, ავსტრალია, ისრაელი, საბერძნეთი, მალტა, ჩილე, კვიპროსი და ა.შ.

11. შესწავლილია პირდაპირდაპირი უცხოური ინვესტიციების როლი საქართველოში ინოვაციების გავრცელებაში. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები გლობალიზაციის, ეკონომიკური ზრდის

და ინდუსტრიალიზაციის მთავარი მასტიმულირებელი ძალაა. პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციებს (FDI) განსაკუთრებული გავლენა აქვს ტექნოლოგიურ განვითარებას, პროდუქტიულობის ზრდასა და ახალი ცოდნის თუ უნარების შექმნა-გაუმჯობესებაში. გაანალიზებულია პირდაპირი უცხოური ინვეტიციების პოზიტიური და ნეგატიური გავლენა ქვეყნის განვითარებაზე, განსაკუთრებული ყურადღება აქვს დათმობილი პირდაპირი უცხოური ინვეტიციების როლს ინოვაციებისა და მაღალი ტექნოლოგიების ტრანზფერზე. აღნიშნულიდან გამომდინარე, მიმოხილულია ემპირიული კვლევები, რომლებიც ასახავს პირდაპირი უცხოური ინვეტიციების გავლენას ინოვაციებისა და ტექნოლოგიების ტრანზფერზე გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნებში. ნაშრომში შეასწავლილია საქართველოში პირდაპირი უცხოური ინვეტიციების დინამიკა, მოცემულია ამ მაკროეკონომიკური მაჩვენებლის არსებული დინამიკის კრიტიკული ანალიზი. გადმოცემულია საქართველოს მთავრობის საინვეტიციო პოლიტიკა, რომელიც უკავშირდება ეკონომიკის რეალურ სექტორში ხარისხობრივი ინვესტიციების მოზიდვას, ინვესტიციების მაღალტექნოლოგიურ დარგებში განხორციელებასა და ცოდნისა და ტექნოლოგიების ტრანსფერს. ასევე მოცემულია საქართველოს ინოვაციებისა და ტექნოლოგიების სააგენტოს (GITA) მიერ ამ მიმართულებით განხორციელებული საქმიანობის შედეგები. საქართველოში ინოვაციების გავრცელების ტენდენციის შეფასებისათვის გამოყენებულია აგრეთვე გლობალური ინოვაციების ინდექსის (GII) დინამიკა. ზემოთაღნიშნული მიმართულებით განხორციელებული კვლევისა და ანალიზის საფუძველზე კი გაკეთებულია შესაბამისი დასკვნები.

12. შესწავლილია ინვესტიციის არსი და სახეობები, ინვესტიციის მოზიდვის გარემოზე დადებითად და უარყოფითად მოქმედი ფაქტორები, რომელსაც ითვალისწინებს ინვესტორი ინვესტიციის განხორციელებამდე საინვესტიციო რისკის შემცირების მიზნით. განხილულია ინვესტიციური გარემოს მარეგულირებელი ფაქტორები, გამოყოფილია ინვესტიციურ გარემოზე მოქმედი დადებითი და უარყოფითი ფაქტორები. ასევე საუბარია ინოვაციის, ინოვაციური მცირე და საშუალო ბიზნესის არსის და მნიშვნელობის და საშუალო ბიზნესში ინოვაციების დასაწერად და მათი ინოვაციურობის უზრუნველსაყოფად ინვესტიციების მოზიდვის მიზნით საქართველოში არსებული საინვესტიციო გარემოს შესახებ. შიგა (ადგილობრივი და უცხოური) ინვესტიციების მოზიდვის მექანიზმის და ინვესტორთა დაინტერესების მექანიზმში საქართველოს უპირატესობების და უარყოფითი მხარეების შესახებ. საუბარია მცირე და საშუალო ბიზნესში ინოვაციების შეტანის, ნოუ - ჰაუს, დამწყები მეწარმეებისათვის ფინანსური წვდომის ხელშეწყობის მექანიზმზე. ადგილობრივი და საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ ფინანსური წვდომის გაუმჯობესების მიმართულებით საქართველოში გატარებულ ღონისძიებებზე. განხილულია ინვესტიციების მოზიდვის სტიმულირების ფორმებს, რომელთა შორის მეტად მნიშვნელოვანია ფინანსური შეღავათების სისტემა; ამ კუთხით ქვეყნის კანონმდებლობის სრულყოფა; კვალიფიკური კადრების მომზადება და არსებულის შესაბამისი გადამზადება; ეკონომიკური და პოლიტიკური სტაბილურობის უზრუნველყოფა და სხვ. ავტორი ასევე აღნიშნავს უცხოური ინვესტიციების არა მარტო დადებით, არამედ უარყოფით შედეგებზეც მიმღები ქვეყნისათვის. ნაშრომში გაანალიზებულია უცხოური ინვესტიციების და ინოვაციური პოლიტიკის მდგომარეობა საქართველოში; აღნიშნულია, რომ დღეს ქვეყანაში ადგილი აქვს ინოვაციურ კრიზისს და მოყვანილია ამ კრიზისის გამომწვევი მიზეზები.

13. განხილულია ტურისტული ინოვაციების გავრცელების სტრატეგია და გავრცელების გზების შერჩევის მნიშვნელოვანი კრიტერიუმები. შესწავლილია ტურიზმში ინოვაციების გავრცელების გზების ფორმირება, ფუნქციონირება და კონტროლი, რომელიც ითვალისწინებს არსებული ღონისძიებების სისტემურ შეფასებას, მისი ეფექტურობის გზების დასახვასა და კორექტირების ღონისძიებათა შემუშავებას. განხილულია საქართველოში ინოვაციური ტურისტული პროექტების შექმნისა და განხორციელების ზოგადი ასპექტები. ასევე შესწავლილია რეგიონებში მათი დანერგვის გზები, რაც მოიცავს ასევე რეგიონული ინოვაციური ცენტრების, სტარტაპების შექმნას, რაც ხელს შეუწყობს როგორც ქალაქებში, ასევე მუნიციპალიტეტებში არსებული უდიდესი ტურისტული რესურსების და მისი პოტენციალის მაქსიმალურად გამოყენებას. ყურადღება, ასევე, გამახვილებულია კორონა ვირუსის პანდემიით წარმოშობილი ეკონომიკური კრიზისებისა და შოკების დაძლევის პრობლემებში ტურიზმის ინოვაციების გავრცელების მექანიზმების, ინოვაციური ტექნოლოგიების შექმნისა და გამოყენების აუცილებლობაზე როგორც მსოფლიოში, ასევე საქართველოში.

14. საქართველოს ბიზნესის მაგალითზე განხილულია ინოვაციების კომერციალიზაციის პროცესისათვის ხელშემწყობი საინვესტიციო გარემოს ჩამოსაყალიბებლად შესაბამისი პოლიტიკის მიმართულებები, განსაზღვრულია აღნიშნული საინვესტიციო გარემოს ფორმირების მიმდინარე პრობლემები და, შემოთავაზებულია მათი გადაჭრის გზები, მათ შორის განვითარებული ქვეყნების გამოცდილებაზე დაყრდნობით. შესწავლილია ცოდნის კომერციალიზაციის პროცესის ხელშემწყობი

სახელმწიფო პროგრამები და პროექტები, განსაკუთრებით, ფინანსური მხარდაჭერის სახით, რომელიც ეხება ახალი ტექნოლოგიური კომპანიების შექმნას, ინოვაციებზე ორიენტირებულ სამეცნიერო-კვლევით პროგრამების მხარდაჭერას, საინოვაციო საქმიანობისა და ტექნოლოგიების გამოყენების სტიმულირებასა და სამეცნიერო- და ტექნოპარკების, ბიზნესის აქსელერატორის, ინკუბატორის და ინოვაციური ინფრასტრუქტურის სხვა კომპონენტების შექმნას. ამასთან ერთად, მიმოხილულია ამ პროგრამებისა და პროექტების რეალიზაციისთვის ხელშემწყობი შესაბამისი საკანონმდებლო ბაზა, რომელიც უკავშირდება სამეცნიერო კვლევების შედეგებზე საკუთრების უფლებების განსაზღვრას, სამეცნიერო კვლევების კომერციალიზაციაზე ორიენტირებული ე.წ. სტარტაპების საქმიანობას, სამეცნიერო კვლევების დაფინანსების წყაროებსა და სამეცნიერო კვლევებთან დაკავშირებულ საგადასახადო შეღავათებს.

15. დღესდღეობით, საქართველოში ერთ-ერთი პოპულარული პროგრამაა „სტარტაპ საქართველო“, რომლის მიზანია დაეხმაროს მოქალაქეებს, რომლებსაც არ აქვთ საჭირო ფინანსური რესურსი და ამის გამო არ შეუძლიათ ბიზნესის დაწყება, თავიანთი ბიზნეს იდეების განხორციელებაში. პროგრამაში მონაწილეობა შეუძლია საქართველოს ნებისმიერ მოქალაქეს, რომელსაც აქვს ბიზნეს იდეა და მისი განხორციელებისთვის ესაჭიროება დაფინანსება. განხილულია სტარტაპის სხვადასხვა ცნება (ზოგიერთი მოსაზრების შეუსაბამობაზე სტარტაპის რეალურ მიზანთან), მისი ეტაპები და თავისებურებები, ასევე, საუბარია ინვესტირებასა და დაფინანსების საშუალებებზე, ვენჩურულ კაპიტალზე, ვენჩურულ ინვესტირებაზე, ინოვაციურ ბიზნეს სტარტაპებზე, იმ საკანონმდებლო და საგადასახადო რეგულაციებზე, რომლებიც საქართველოს ბაზარზე არსებობს. განხილულია აგრეთვე სახელმწიფოს მხარდამჭერი ორგანიზაციების პროგრამები და მიმართულებები. საუბარია უცხოური სტარტაპ ბიზნესების გამოცდილებაზე, ბიზნეს სტარტაპების განვითარების პრობლემებზე და პერსპექტივებზე საქართველოში. ჩამოყალიბებულია რეკომენდაციები, რომლებიც უნდა გამოიყენოს ბიზნეს სექტორმა, რომ გახდეს წარმატებული.

16. გამოკვლეულია ინოვაციების განხორციელების პრობლემები საქართველოს ატმოფეროს, წყლისა და მიწის დაცვის სფეროში

17. განხილულია საქართველოს ჯანდაცვის სისტემაში არსებული მდგომარეობა და ტენდენციები ინოვაციების კუთხით, მაღალტექნოლოგიური სამედიცინო პროდუქტებისა და სერვისების განვითარების მიმართულებები, გაანალიზებულია ინოვაციების გავრცელების პრობლემები და ხელშემშლელი ფაქტორები, როგორებიცაა ჯანდაცვაზე გაწეული დანახარჯების ხარჯ-ეფექტურობა, მედიკამენტების მაღალი ფასები და დაბალი ხელმისაწვდომობა, პრობლემები პირველადი ჯანდაცვის სფეროში, ოლიგოპოლიის ნიშნები აღნიშნულ დარგში, სადაზღვევო სისტემის არაეფექტურობა, სამედიცინო მომსახურების არაადაპტაციული ხარისხი, ჯანდაცვის სექტორის მწირი დაფინანსება და ა.შ.

***

პროექტის ფარგლებში 2021 წელს მეცნიერთანამშრომელთა მიერ მომზადდა მასალები წინა წლებში შესრულებული სამეცნიერო თემების საფუძველზე, რომლის ძირითადი შედეგები გადმოცენულია წინამდებარე ტექსტში, ხოლო თვით მომზადებული შედეგობრივი ტექსტები გამოქვეყნდება წიგნში – **“ინოვაციური ეკონომიკის ფორმირების პრობლემები საქართველოში”,** რომელიც იქნება 7 წლიანი პროექტის შეჯამება. წიგნი შედგება 3 ნაწილისაგან: 1. „ინოვაციური ეკონომიკის მშენებლობის გამოცდილება მსოფლიოში: ევროკავშირი, ევროკავშირის წევრი ქვეყნები და ზოგიერთი სხვა ქვეყანა“; 2. „საქართველოში ინოვაციური ეკონომიკის ფორმირების არსებული მდგომარეობა“; 3. „საქართველოს ეკონომიკის ინოვაციური განვითარების სტრატეგია“

2021 წელს ასევე მომზადდა სტრატეგიული ხასიათის მაშრომები, რომლებიც ასევე გამოქვეყნდება აღნიშნულ წიგნში მე-3 ნაწილში, რომელთა შედეგები ანგარიშის სახით არის შემდეგი:

პროექტის ფარგლებში 2021 წელს დამუშავდა შემდეგი სტრატეგიული ხასიათის სამეცნიერო თემები: საქართველოს ეკონომიკის ინოვაციური განვითარების სტრატეგიის ძირითადი მიმართულებები მოწინავე ქვეყნების გამოცდილების გათვალისწინებით; საქართველოში ნარჩენების მართვის პერსპექტივები; საქართველოში მეთევზეობის განვითარების პერსპექტივები; COVID-19-ის პანდემიის პირობებში ანტიკრიზისული ღონისძიებების თავისებურებები და ინოვაციური საქმიანობის ხელშემწყობი და შემაფერხებელი ფაქტორები; ბიზნესის ინოვაციური განვითარების პრობლემები და პერსპექტივები საქართველოში; მეცნიერების განვითარების სტრატეგია საქართველოში; საქართვე-

ლოს ეკონომიკის ინოვაციური სექტორული განვითარების სტრატეგია მოწინავე ქვეყნების გამოცდილებს გავალისწინებით; საქართველოს ტყის რესურსების გამოყენებისა და დაცვის ინოვაციური სტრატეგია; საქართველოში ინოვაციების სტიმულირების მექანიზმი უცხოური გამოცდილების გათვალისწინებით; საქართველოს საგარეო ვაჭრობის განვითარების ტენდენციები და ექსპორტის დივერსიფიკაციის ძირითადი მიმართულებები გლობალიზაციის თანამედროვე ეტაპზე; ინოვაციური აქტივობის დეტერმინანტები და მისი გაძლიერების ძირითადი გზები საქართველოში; ევროკავშირის ახალი ჩარჩო-პროგრამა – Horizont Europe (2021-2027) და მისი გათვალისწინება საქართველოს ინოვაციური განვითარების პროცესში; მცირე და საშუალო ბიზნესის ინოვაციური განვითარების სტრატეგია; სამეცნიერო-კვლევითი საქმიანობის გაძლიერებისა და მისი შედეგების კომერციალიზაციის პერსპექტივები საქართველოში; საქართველოს მინერალური რესურსები და მათი გამოყენების პერსპექტივები; ატმოსფეროს გამოყენებისა და დაცვის სტრატეგია საქართველოში უცხოური ქვეყნების გამოცდილების გათვალისწინებით; საქართველოს მიწის რესურსების გამოყენებისა და დაცვის სტრატეგია უცხოური გამოცდილების გათვალისწინებით; საქართველოს განათლების სისტემის განვითარების სტრატეგია უცხოური გამოცდილების გათვალისწინებით; საქართველოს წყლის რესურსების გამოყენებისა და დაცვის სტრატეგია უცხოური გამოცდილების გათვალისწინებით; პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოზიდვის პრობლემები და პერსპექტივები საქართველოში; საქართველოში ინოვაციური ტექნოლოგიების იმპორტის სტრატეგიული მიმართულებები უცხოური გამოცდილების გათვალისწინებით; საქართველოში მემცენარეობის განვითარების ინოვაციური სტრატეგია უცხოური გამოცდილების გათვალისწინებით; საქართველოში მეცხოველეობის განვითარების სტრატეგია უცხოური გამოცდილების გათვალისწინებით საქართველოში ტურიზმის ინოვაციური განვითარების სტრატეგია ევროკავშირის გამოცდილების გათვალისწინებით; საქართველოში მშენებლობის ინოვაციური განვითარების სტრატეგია; საქართველოს ჯანდაცვის სისტემის ინოვაციური განვითარების სტრატეგია უცხოური გამოცდილების გათვალისწინებით.

კვლევის ძირითადი შედეგები:

1. წინა წლებში შესრულებული სამეცნიერო ნაშრომების საფუძველზე განსაზღვრულია საქართველოს ეკონომიკის ინოვაციური განვითარების სტრატეგიის ძირითადი მიმართულებები უცხო ქვეყნების (ევროკავშირი, ევროკავშირის წევრი ქვეყნები და ზოგიერთი სხვა ქვეყანა) გამოცდილების გათვალისწინებით.

ეკონომიკის ინოვაციური განვითარების სტრატეგიამ უნდა გამოავლინოს არსებული დადებითი და უარყოფითი მხარეები, განსაზღვროს ქვეყნის ინოვაციური პოლიტიკისა და ინოვაციური სისტემის, ასევე ეკონომიკის დარგების ინოვაციური განვითარების ძირითადი მიმართულებები.

როგორც წინა წლების კვლევებმა დაადასტურა საქართველოში არც ერთი წინა მთავრობა არ ახორციელებდა ქმედით ღონისძიებებს ეკონომიკის ინოვაციური განვითარების მიმართულებით. ამიტომაც, რომ ინოვაციების სამართლებრივი ბაზის ფორმირება და ინოვაციური სისტემის განვითარება ძირითადად 2013 წლიდან იწყება, როდესაც ქვეყანაში აღიარებული იქნა ეკონომიკის ინოვაციური განვითარების გზა. თუმცა, შეიძლება დავასახელოთ დოკუმენტები, რომლებიც არაპირდაპირ ან პირდაპირ პასუხობენ ინოვაციური განვითარების მოთხოვნებს და რომლებიც მანამდე იყო მიღებული. მაგრამ, ისინი სრულად ვერ აკმაყოფილებდნენ ინოვაციური სისტემის შესაქმნელად და გასაძლიერებლად საჭირო საკანონმდებლო ბაზას. ამასთან, არც იმის თქმა შეიძლება, რომ ინოვაციების დანერგვას საქართველოს ეკონომიკაში ადგილი არ ჰქონდა. გარკვეული ნაბიჯები იდგმებოდა გამსაკუთრებით საინფორმაციო-ტელესაკომუნიკაციო ტექნოლოგიების დანერგვის მიმართულებით. Mdiagram, ეს სრულიად არასაკმარისი იყო ინოვაციური სისტემის შესაქმნელად და გასაძლიერებლად.

საქართველოში ეკონომიკის უშუალოდ ინოვაციური განვითარების მიმართულებით განხორციელებული დადებითი ღონისძიებებიდან შეიძლება გამოიყოს: 1. დაიწყო მუშაობა ინოვაციური საქმიანობის საკანონმდებლო ბაზის შესაქმნელად და 2016 წელს მიღებული იქნა საქართველოს კანონი „ინოვაციების შესახებ“; 2. 2017 წელს შეიქმნა საქართველოს კვლევებისა და ინოვაციების საბჭო; 3. 2014 წელს შეიქმნა საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს ინოვაციებისა და ტექნოლოგიების სააგენტო; 4. 2016 წელს შეიქმნა საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს „კავშირგაბმულობის საინფორმაციო და თანამედროვე ტექნოლოგიების დეპარტამენტი“; 5. შეიქმნა შემდეგი ტექნიკური პარკები, ინოვაციების ცენტრები;

ფაბლაზები და კლასტერები: თბილისის, ბათუმის, ზუგდიდის, თელავის, კასპისა და გურჯაანის ტექნოპარკები და; ახმეტის, რუხის, ხარაგაულის, ჭოპორტისა და ბაღდათის ინოვაციების ცენტრები; ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის, თბილისის ტექნოპარკის, სამხატვრო აკადემიის, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტისა და ტექნიკური უნივერსიტეტის, ბათუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის, ქუთაისის აკაკი წერეთლის სახელობის უნივერსიტეტისა და ზუგდიდის ტექნოპარკის ფაბლაზები. ფაბლაზები ფუნქციონირებს ასევე მესტიაში, გურჯაანში, ახალციხეში, ქობულეთში, წალენჯიხაში, ფოთში, ამბროლაურსა და რუსთავში პროფესიული სასწავლებლების ბაზაზე; კლასტერები: „სილიკონ ველი თბილისი“, ქართული ავეჯის კლასტერი, საქართველოს კინოკლასტერი, საქართველოს აისიტი კლასტერი. მიმდინარეობს კლასტერების შექმნა ტურიზმის მიმართულებით. პროექტი იმუშავებს იმერეთსა და კახეთში და სამი თემატური კლასტერის შექმნას ისახავს მიზნად: ადგილობრივი ღვინისა და გასტრონომიული ტურიზმის კლასტერი, ავთენტური სასტუმროების კლასტერი და კულტურული მემკვიდრეობის კლასტერი; 6. ქუთაისის საერთაშორისო უნივერსიტეტი, რომლის საგანმანათლებლო პროგრამები მიუხედავად ტექნიკური უნივერსიტეტის პროგრამებს ეყრდნობა; 7. 2016 წლის საქართველოში ამოქმედდა ვენჩურული საინვესტიციო პროგრამა - "სტარტაპ საქართველო" დამწყები ბიზნესების ინოვაციური იდეების ფინანსური მხარდაჭერის აღმოსაჩენად; 8. მრავალი მაგალითის მოყვანა შეიძლება ეკონომიკის სხვადასხვა სფეროში ახალი თანამეგობრე საწარმოების ამოქმედების ან არსებულში მოწიუნავე ტექნოლოგიების დანერგვის შესახებ. მაგალითად: უახლესი ტექნოლოგიებით აღჭურვილი 230 მეგავატი მეგავატი სიმძლავრის გარდაბნის თბოელექტროსადგური; ჰიდროელექტროსადგური - ნენსკრაჰესი; ხუთვარსკვლავიანი ტურისტული კომპლექსი კახეთში; სამოქალაქო თვითმფრინავების კომპოზიტური ნაწილების ქარხანა; კასპის ევროპული სტანდარტებისა და მაღალი ტექნოლოგიების აგურის ქარხანა; მეტეხის კერამიკული პროდუქციის ქარხანა აღიჭურვა ესპანური კომპანიის თანამედროვე საწარმოო ხაზებით; სამეგრელოში თანამედროვე სტანდარტების შესაბამისი ქართული სიმინდის მარცვლის გადამამუშავებელი, ზეთის მიმღები და კომბინირებული საკვების მწარმოებელი ქარხანა; მეცხოველეობის სანაშენე კომპლექსი, რომელიც აღჭურვილია ცნობილი კომპანია „Big Dutchman“-ის მიერ წარმოებული მანქანა-დანადგარებით; რუსთავის სამკერვალო საწარმო - "ქართლი ტექსტილი", რომელიც საბოლოოდ 4 ათასამდე მშრომლის დასაქმებს და ა. შ.

მიუხედავად გარკვეული წარმატების, ეკონომიკის ინოვაციური განვითარების მიმართულებით, ჯერ კიდევ რჩება გადაუჭრელი პრობლემები, რომელთაგან აღსანიშნავია:

1. ეკონომიკის ინოვაციური განვითარებისაკენ განხორციელებულ ღონისძიებებს აქვს ფრაგმენტული და წყვეტილი ხასიათი;

2. არა სათანადო მდგომარეობაშია ქვეყნის სამეცნიერო პოტენციალი: მიუხედავად გარკვეული ზრდისა, მცირეა მეცნიერთა ხელფასი, რის გამოც საგანგაშოდ შემცირდა მეცნიერთა რაოდენობა და არაპრესტიჟული გახდა მეცნიერების სფერო; განუვითარებელია საგრანტო სისტემა, მსოფლიოში თითქმის ყველაზე დაბალია სახელმწიფო ბიუჯეტიდან მეცნიერების დაფინანსების ხვედრითი წილი მთლიან შიგა პროდუქტში, ცუდ მდგომარეობაშია მეცნიერების მატერიალურ-ტექნიკური ბაზა და ა.შ.;

3. სერიოზულ გარდაქმნას მოითხოვს საშუალო, უმაღლესი, პროფესიული მომზადებისა და უწყვეტი განთლების სისტემა. იგი ჯერ კიდევ სრულად არ არის ორიენტირებული ცოდნასა და ეკონომიკის მოთხოვნაზე. განათლების მიღება ვერ გახდა მომავალში შემოსავლის ზრდის გარანტირებული საშუალება. განუვითარებელი და არაეფექტურია კადრების გადამზადების სისტემა და ა.შ.;

4. დაბალგანვითარებულია სამეცნიერო კვლევების მომსახურებისა და კვლევის შედეგების წარმოებაში გადაცემის სისტემა;

5. არ არსებობს ტექნოლოგიების დიფუზიის ხელშემწყობი მექანიზმები;

6. დაბალია მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარების დონე. არ არსებობს მცირე საწარმოთა მხარდამჭერი ინფრასტრუქტურა და ინოვაციური მცირე საწარმოები;

7. არ არსებობს მკვეთრად გამოკვეთილი საინოვაციო პოლიტიკა - შესაბამისი სტრატეგია და სახელმწიფო რეგულირების მექანიზმი, შესაბამისი სრულყოფილი ინსტიტუციური ბაზა და ინოვაციების განვითარების მასტიმულირებელი სისტემა, წამახალისებელი საფინანსო, საგადასახადო და სხვა მექანიზმები;

8. განსაკუთრებით უგულვებელყოფილია რეგიონული საინოვაციო საქმიანობა;

9. არ ხდება დონორების მიერ პროექტების განხორციელების შემდგომი მხარდაჭერა, რასაც ხელამდე დაჰყავს მათი საქმიანობა;

10. თითქმის არ არსებობს კავშირი მეცნიერებას, ბიზნესსა და სახელმწიფოს შორის, რაც ინოვაციური ეკონომიკის მთავარი მოთხოვნაა;

11. თითქმის არ არსებობს სახელმწიფოსა და ბიზნესის მხრიდან შეკვეთები სამეცნიერო კვლევებზე;

12. თითქმის არ ხორციელდება საკუთარ კვლევებზე დაფუძნებული ინოვაციები, ინოვაციების იმპორტი შედარებით ხორციელდება მხოლოდ კავშირგაბმულობისა და ინფორმაციული ტექნოლოგიების სფეროში;

13. დაბალგანვითარებულია ინოვაციური სისტემის ინფრასტრუქტურა (ბიზნესინკუბატორები, ტექნოპარკები, საკონსულტაციო და ტექნოლოგიის გადაცემის ცენტრები, კლასტერები, ინოვაციური ქსელები და სხვ.).

14. დაბალგანვითარებულია სოფლად ჯიშთა გამოცდისა და საკონსულტაციო სადგურები, საკონსულტაციო ცენტრები, ჰიდრომეტეოროლოგიური, გეოლოგიური, გეოდეზიური, მეტროლოგიური, სეისმოლოგიური, სამოდელო, ხარისხის მართვის, სამეცნიერო-ტექნიკური ინფორმაციის, სტანდარტიზაციისა და სხვა სამსახურები;

15. არსებობს ახალი ტექნოლოგიების შემოტანის დამამუხრუჭებელი მრავალი ფაქტორი - ცოდნის უქონლობა, პოლიტიკური ნებისა და ინსტიტუციური მხარდაჭერის არ არსებობა, ფინანსური რესურსების სიმწირე, პოლიტიკური და სოციალური დამაბულობა;

16. ბიზნესი მეტად არასახარბიელო მდგომარეობაშია. იმყოფებიან რა მძაფრ კონ-კურენციულ ბრძოლაში საზღვარგარეთის ფირმებთან, კარგავენ ბაზრებს როგორც ქვეყნის შიგნით, ისე მის ფარგლებს გარეთ. ერთ-ერთი მიზეზი ამისა მდგომარეობს იმაში, რომ ჩვენი ფირმებისათვის დამახასიათებელია ინოვაციური საქმიანობის დაბალი დონე.

ეკონომიკის ინოვაციური განვითარების სრატეგიის ძირითადი მიმართულებებია:

1. ინოვაციური პოლიტიკა უნდა ეფუძნებოდეს ინოვაციური განვითარებისათვის კომპლექსური და უწყვეტი ხასიათის მიზნებს;

2. ინოვაციური პოლიტიკა ასევე უნდა ეფუძნებოდეს ინოვაციური განვითარების ინსტიტუციური ბაზის სრულყოფას, კერძოდ უნდა შემუშავდეს ინოვაციური განვითარების კონცეფცია და სტრატეგია, გაძლიერდეს კანონმდებლობა მეცნიერების, განათლების, ინტელექტუალური საკუთრების, ინოვაციური ინფრასტრუქტურის მიმართულებით;

3. უნდა ჩამოყალიბდეს ინოვაციური სისტემის ხუთგოლიანი მოდელი - მეცნიერება-სახელმწიფო-ბიზნესი-სამოქალაქო საზოგადოება-გარემო. ნაცვლად სამრგოლიანი მოდელისა (სპირალი) - მეცნიერება-სახელმწიფო-ბიზნესი. სადაც გარემოში იგულისხმება ეკოლოგიური ფაქტორები, რომლებიც განაპირობებენ დანარჩენი კომპონენტების მდგრად განვითარებასა და სტაბილურ ფუნქციონირებას;

4. ინოვაციური სისტემა თავდაპირველად უნდა ეფუძნებოდეს ინოვაციების იმპორტს, ხოლო შემდეგ საკუთარ სამეცნიერო კვლევებს;

5. სამეცნიერო პოტენციალის გაძლიერება და განათლების სფეროს სრულყოფა, რისთვისაც აუცილებელია მათი დაფინანსების ზრდა, ასევე გლობალურ სამეცნიერო სივრცეში ჩართვა, სადაც მეცნიერები თავისუფლად იანამშრომლებენ კოლეგებთან ყველა ქვეყნიდან;

6. სამეცნიერო კვლევების მომსახურების სისტემის სრულყოფა;

7. ცოდნის, „მწვანე“ და „წრიული“ ეკონომიკის ფორმირება;

8. ინოვაციური ინფრასტრუქტურის (უნივერსიტეტები; სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტები; ტექნოპარკები; ბიზნეს-ინკუბატორები; კლასტერები, მცირე ინოვაციური საწარმოები; ინოვაციური ტექნოლოგიური ცენტრები; კონსალტინგური ფირმები; სატელეკომუნიკაციო ქსელები; ფინანსური ინსტრუმენტები, მათ შორის, ვენჩურული კაპიტალი და სხვ.) განვითარება;

9. რეგიონული საინოვაციო საქმიანობის გამოცოცხლება და განვითარება;

10. ინოვაციების განხორციელებისათვის წამახალისებელი (შელავათები, საგადასახადო შელავათები, რისკების დაზღვევა და სხვ.) გარემოს შექმნა;

11. დონორების მიერ განხორციელებული პროექტების შედეგების დანერგვის მხარდაჭერი მექანიზმების შექმნა;

12. უცხოური კრედიტებისა და დახმარებების წარმოების სფეროში გამოყენების სისტემის ფორმირება;

13. კონკურენტუნარიანი მეწარმეობის განვითარებისათვის ხელშემწყობის მექანიზმების შექმნა;

14. მაღალი ტექნოლოგიების (hi-tech) შესაძლებლობათა მაქსიმალური გამოყენება და სხვა მიმართულებები, რომლებიც გამოიკვეთება სტრატეგიაზე მუშაობის დროს;

15. ეკონომიკური ზრდა უნდა განხორციელდეს ეკონომიკის ინოვაციური სექტორის გაფართოებით, რომელიც იქნება მამოძრავებელი ძალა სხვა დარგების განვითარებისა;

16. არსებული კომპანიების სტიმულირება დანერგონ ინოვაციები;

17. მცირე ინოვაციური საწარმოების შექმნა სახელმწიფოს მხარდაჭერით;

18. საინვესტიციო გარემოს სრულყოფა გარედან ინოვაციების მოსაზიდად;

19. გარედან მეცნიერებატევადი წარმოებისა და ტექნოლოგიების მოზიდვა;

20. ტექნოლოგიების ტრანსფერი;

21. ინოვაციების სფეროში საბაზრო მექანიზმებთან სახელმწიფო მხარდაჭერის შერწყმა; სამეცნიერო-ტექნიკური პროდუქციის ბაზრის შექმნა;

22. სოფლად ჯიშთა გამოცდისა და საკონსულტაციო სადგურები, საკონსულტაციო ცენტრები, ჰიდრომეტეოროლოგიური, გეოლოგიური, გეოდეზიური, მეტროლოგიური, სეისმოლოგიური, სამოდულო, ხარისხის მართვის, სამეცნიერო-ტექნიკური ინფორმაციის, სტანდარტიზაციისა და სხვა სამსახურების გაძლიერება;

23. კადრების მომზადება და სხვ.

ეკონომიკის სფეროების სტრატეგიული განვითარების მიმართულებით:

1. დადგენილია ფაქტორები, რომლებიც აფერხებენ ინოვაციების განხორციელებას ეკონომიკის სექტორებში და დასახულია მათი დაძლევის ზოგიერთ გზა, განსაზღვრულია უახლოეს პერიოდში იმ ინოვაციური ინფრასტრუქტურის განვითარების პერსპექტივები, რომელიც საჭიროა ინოვაციების რეალიზაციისათვის ეკონომიკოს სექტორებსა და ქვესექტორებში. დადგენილია ეკონომიკის სექტორებსა და ქვესექტორებს შორის ინოვაციების გავრცელებისა და დანერგვის ურთიერთკავშირის პრობლემები. შემოთავაზებულია უპირატესად საბაზისო ინოვაციების რეალიზაციის სტრატეგია ენერგეტიკის სექტორში და მრეწველობის რიგ ქვესექტორში (ელექტროტექნიკური მრეწველობა, კომპოზიტური მასალების და მათგან ნაკეთობების წარმოება, მეტალურგიული მრეწველობა, ინფორმაციულ-კომუნიკაციური ტექნოლოგიები, სატრანსპორტო მანქანათმშენებლობა, მსუბუქი მრეწველობა).

2. განსაზღვრულია საქართველოში ეკონომიკის ინოვაციური განვითარების ძირითადი პრიორიტეტები: 1. R&D-ის კომპანიების შექმნისა და განვითარებისათვის ხელშეწყობა; 2. მთავრობის ჩარევა R&D სფეროში ბაზრის ფუნდამენტური ჩავარდნების აღმოსაფხვრელად; 3. R&D-ტევადი პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოზიდვა და გლობალურ ბაზრებთან ადგილობრივი ინდუსტრიის დაკავშირების ხელშეწყობა და სხვ.

3. განხილულია ის ანტიკრიზისული ღონისძიებები, რომლებიც გამოიყენება COVID-19-ის პანდემიით გამოწვეული ეკონომიკური კრიზისის დროს. განსაკუთრებული ყურადღება გამახვილებულია იმ საკითხების შესწავლაზე, რომლებიც დაკავშირებულია COVID-19-ის პანდემიის პირობებში ინოვაციური საქმიანობის განხორციელებასთან. განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება იმ ფაქტორების განსაზღვრასა და გამიჯვნას, რომლებიც ხელს უწყობენ და რომლებიც ხელს უშლიან კრიზისულ ვითარებაში ინოვაციური საქმიანობის წარმართვას. გაანალიზებულია „ტექნოლოგიური ხაფანგის“ დაძლევის სირთულეები. მის ფორმირებას ხელს უწყობს ფირმების კონომიკურ განვითარებაში არსებული განუზღვრელობის რისკები, რომელთაც ჯერ კიდევ არ დასრულებული პანდემია განაპირობებს.

4. გამოკვლეულია საქართველოში მეთევზეობის განვითარების პერსპექტივები რომლის ძირითადი მიმართულებებია: 1. წყლის დაბინძურების შემცირება და შენარჩუნება, რაც დაკავშირებული ტყის შენარჩუნებასთან, 2. უკანონო გაჩეხვებისაგან დაცვასთან; ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნება და აღდგენა; 3. მდგრადი განვითარება; 4. ბრაკონიერული თევზჭერის საწინააღმდეგო ღონისძიებების გამკაცრება; 5. სასელექციო მეურნეობების განვითარება, რომელიც უზუნველყოფს ლიფსიტებით სატბორე და აკვაკულტურების მომარაგებას; 6. სატბორე მეურნეობების და აკვაკულტურის ფერმების გამართვისათვის აუცილებელი საბაზისო ინფრასტრუქტურის შექმნა; 7. გადამამუშავებელი საწარმოების ქსელის ისეთი სქემით განლაგებას, რაც უზრუნველყოფს მოპოვებული თევზის მომხმარებელთან ან გადამამუშავებელ საწარმოში უმოკლეს ვადაში მიტანა; 8. ადგილობრივი თუ საზღვარგარეთის სამეცნიერო-კვლევითი კორპუსის მიერ წარმოების სპეციალისტების მომზადება, რაც დღეისათვის საქართველოში ყველაზე სუსტ რგოლს წარმოადგენს და სხვ.

5. გამოკვლეულია საქართველოში ნარჩენების მართვის პერსპექტივები. გამოყოფილია შემდეგი პერსპექტიული მიმართულებები: 1. ევროკავშირის მოთხოვნებისა და საერთაშორისო კონვენციების შესაბამისი ნარჩენების მართვის კანონმდებლობის შემუშავება განხორციელება და აღსრულება; 2. ნარჩენების მართვის დაგეგმვის სისტემის ჩამოყალიბება და დანერგვა ეროვნულ და ადგილობრივ დონეებზე; 3. ნარჩენების შეგროვებისა და ტრანსპორტირების ეფექტიანი სისტემის ჩამოყალიბება და დანერგვა; 4. ნარჩენების ადამიანის ჯანმრთელობისა და გარემოსათვის უსაფრთხო განთავსების უზრუნველყოფა; 5. ნარჩენების წარმოქმნის შემცირება, ხელახალი გამოყენება ან/და აღდგენა; 6. ნარჩენების მართვის ხარჯების სრული ამოღება „დამაბინძურებელი იხდის“ პრინციპის შესაბამისად; 7. მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების ხელშეწყობა და დანერგვა; 8. ნარჩენების შესახებ მონაცემებისა და ინფორმაციის მართვის სისტემის ჩამოყალიბება და დანერგვა; 9. საჯარო სექტორის შესაძლებლობათა გაძლიერება ეროვნულ და ადგილობრივ დონეებზე; 10. ნაგავსაყრელებზე მუნიციპალური ბიოდეგრადირებადი ნარჩენების განთავსების შემცირება; 11. ქაღალდის, მინის, მეტალისა და პლასტიკის წარმოქმნის წყაროსთან სეპარირების სისტემის ჩამოყალიბება; 12. კომპანიების მიერ ნარჩენების პრევენციის ხელშეწყობა და კომპანიების მიერ პრევენციის ღონისძიებების განხორციელება; 13. გარემოსა და ადამიანის ჯანმრთელობაზე მოქმედი საყოფაცხოვრებო მყარი ნარჩენების, ნაგავსაყრელების პოლიგონების მიერ გამოწვეული უარყოფითი ზეგავლენის შემცირება; 14. ახალი სანიტარული პოლიგონების მშენებლობა ევროკავშირის გარემოსდაცვითი გარემოსდაცვითი და ტექნიკური სტანდარტების შესაბამისად; 15. ახალი რეგიონული სანიტარული პოლიგონების ექსპლუატაციაში შესვლის შემდეგ არსებული პოლიგონების ეტაპობრივი დახურვა საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისად. 16. მაღალი რისკის მქონე პოლიგონების რემედიაცია დადასტურვა.

6. გაანალიზებულია დამოკიდებულება ინოვაციური აქტივობის დეტერმინანტებს შორის. იკვეთება მჭიდრო კავშირი კონკურენტუნარიანობის დონეს, ინოვაციური განვითარებას და ადამიანისეული კაპიტალს შორის -- რაც უფრო მაღალია ქვეყანაში ადამიანისეული კაპიტალის განვითარების პოტენციალი, მით მაღალია ქვეყნის ინოვაციური პოტენციალი და კონკურენტუნარიანობის დონე, საქართველოს ინოვაციური პოტენციალის შეფასების ინდიკატორები დაბალია, რაც განპირობებულია იმით, რომ საქართველოს ეკონომიკა ჯერჯერობით ვითარდება არაინოვაციური გზით, ამგვარი დასკვნების საშუალებას გვაძლევს შემდეგი დეტერმინანტები საქართველოსთვის::

1. მსოფლიო ბანკის ადამიანისეული კაპიტალის ინდექსი (HCI) - ქვეყანას უკავია მსოფლიო რანგით 84-ე და აღმოსავლეთ პარტნიორობის ქვეყნებში კი მეორე ადგილი;
2. სუსტი პოზიციები მსოფლიო ბანკის ცოდნის ეკონომიკის ინდექსში (KEI)- მსოფლიო რანგით 73-ე ადგილი, ხოლო აღმოსავლეთ პარტნიორობის ქვეყნებში მე-5 ადგილი;
3. მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმის გლობალური კონკურენტუნარიანობის ინდექსი (GCI) - 74-ე ადგილი უკავია მსოფლიო რანჟირებულ ცხრილში, ხოლო აღმოსავლეთ პარტნიორობის ქვეყნებში კი მეოთხე ადგილზეა;
4. გლობალური ინოვაციურობის ინდექსის (GII) რანჟირებულ სიაში გლობალურად 50-ე, ხოლო აღმოსავლეთ პარტნიორობის ქვეყნებში მესამე ადგილი;
5. ინოვაციურ საქმიანობაში საწარმოთა ჩართულობის საქართველოს სტატისტიკის დეპარტამენტის მიერ ჩატარებული კვლევის ანალიზიდან კარგად ჩანს საქართველოში ამ მიმართულებით არც თუ სახარბიელო მდგომარეობა (2015-2019 წლების დინამიკაში არ იკვეთება ზრდის ტენდენცია): ქართული ფირმების დაბალი ინოვაციური აქტივობა, რაც მათი საერთაშორისო კონკურენტუნარიანობის დონის ამაღლებას უშლის ხელს;
6. საქართველოს ინოვაციური სექტორის გაძლიერებისათვის საჭიროა ინოვაციური პოტენციალის შეფასება, არსებული მეცნიერული დამუშავებებისა და გამოგონებების კომერციალიზაცია, აქტუალური სიახლეების ძიება და მათზე მოთხოვნის სტიმულირება. მეცნიერების აღორძინება და განათლების სისტემის სრულყოფა, ინოვაციური საქმიანობის გააქტიურება და მისი ეფექტიანი მართვა სახელმწიფოს სისტემატური ზრუნვის საგანი უნდა იყოს. სახელმწიფოსთან ერთად ამ პროცესში აქტიური მონაწილეობა კერძო სექტორმა უნდა მიიღოს.
7. სახელმწიფომ უნდა შეძლოს ახალი ტექნოლოგიების შემოტანის შემაფერხებელ ფაქტორებზე (როგორცაა ცოდნის უქონლობა, პოლიტიკური ნებისა და ინსტიტუციური მხარდაჭერის არარსებობა, ფინანსური რესურსების სიმწირე, პოლიტიკური და სოციალური დაძაბულობა და სხვა) ზეგავლენა.

8. მოსახლეობის განათლების მაღალი დონე (რაც საკმაოდ დაბალია საქართველოში ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის (OECD) მიერ ჩატარებული კვლევის მიხედვით, რომელიც აფასებს ქვეყნის საგანმანათლებლო სისტემას და ემყარება 15 წლის მოსწავლეთა მიღწევებს მათემატიკაში, მეცნიერებასა და წიგნიერებაში - მსოფლიო რანგით 71-ე, ხოლო აღმოსავლეთ პარტნიორობის ქვეყნებს შორის მეხუთე ადგილი) მაღალტექნოლოგიურ პროდუქციაზე მოთხოვნის განვითარების წინაპირობაა და ინოვაციური პროდუქტებისა და პროცესების შექმნას ასტიმულირებს. ამიტომ, მნიშვნელოვანია შესაბამისობა საგანმანათლებლო დაწესებულებებში მიღებულ ცოდნასა და შრომის ბაზარზე სპეციალისტების უნარ-ჩვევებსა და კვალიფიკაციაზე არსებულ მოთხოვნას შორის. აუცილებელია მუდმივი კავშირი მეცნიერებას, ბიზნესსა და სახელმწიფოს შორის.

7. გამოკვლეულია საქართველოს საგარეო ვაჭრობის ძირითადი ტენდენციები: საგარეო ვაჭრობის არეალის მნიშვნელოვანი გაფართოება და საქონელბრუნვის განუხრელი ზრდა; მთლიან ბრუნვაში, ექსპორტთან შედარებით, იმპორტის სწრაფი ტემპით გადიდება; ექსპორტით იმპორტის გადაფარვის მაჩვენებლის საგრძნობი შემცირება და უარყოფითი სავაჭრო სალდოს ზრდა; ქვეყნის ექსპორტის განხორციელება უმეტესად ნედლეულისა და ნახევარფაბრიკატების ხარჯზე. საგარეო ვაჭრობის გაუმჯობესება უნდა განხორციელდეს ექსპორტის მასტიმულირებელი ღონისძიებების გატარებითა და იმპორტშემცველი პოლიტიკის განხორციელებით. მაგალითად, იმპორტში დიდი ოდენობითაა ხორბალი და სხვა სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტები და მისი გადამამუშავებელი მრეწველობის პროდუქცია, რომელთა დიდი ზომით ან ნაწილობრივ ჩანაცვლება შეაძლებელია მათი ადგილობრივი წარმოების გაფართოების ხარჯზე.

გამოკვლეულია საქართველოს საგარეო ვაჭრობის ძირითადი ტენდენციები: საგარეო ვაჭრობის არეალის მნიშვნელოვანი გაფართოება და საქონელბრუნვის განუხრელი ზრდა; მთლიან ბრუნვაში, ექსპორტთან შედარებით, იმპორტის სწრაფი ტემპით გადიდება; ექსპორტით იმპორტის გადაფარვის მაჩვენებლის საგრძნობი შემცირება და უარყოფითი სავაჭრო სალდოს ზრდა; ქვეყნის ექსპორტის განხორციელება უმეტესად ნედლეულისა და ნახევარფაბრიკატების ხარჯზე. საგარეო ვაჭრობის გაუმჯობესება უნდა განხორციელდეს ექსპორტის მასტიმულირებელი ღონისძიებების გატარებითა და იმპორტშემცველი პოლიტიკის განხორციელებით. მაგალითად, იმპორტში დიდი ოდენობითაა ხორბალი და სხვა სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტები და მისი გადამამუშავებელი მრეწველობის პროდუქცია, რომელთა დიდი ზომით ან ნაწილობრივ ჩანაცვლება შეაძლებელია მათი ადგილობრივი წარმოების გაფართოების ხარჯზე.

8. დადგენილია საქართველოში ინოვაციების სტიმულირების მექანიზმი ინოვაციური გარემოს გაუმჯობესება, კერძოდ; დახმარების აღმოჩენა პირველ რიგში ისეთი საწარმოებისათვის, რომლებიც ნერგავენ ინოვაციებს; გრანტების გაცემა ფუნდამენტური და გამოყენებითი კვლევების განსახორციელებლად; ვენჩურული კაპიტალის გამოყენება; მოწყობილობის დაჩქარებული ამორტიზაციის სისტემის გამოყენება; სამეცნიერო-კვლევით და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების შეღავათიანი დაბეგვრა; მეცნიერებატევადი ბიზნესის წახალისება; საწარმოების სუფსიდირება ინოვაციების წახალისებლად; საუნივერსიტეტო მეცნიერების და მეცნიერებატევადი პროდუქციის გამომშვები საწარმოების თანამშრომლობის სტიმულირება; კვლევითი ინფრასტრუქტურის განვითარება; სამეცნიერო-კვლევით და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების ეროვნული პროგრამების კოორდინაციის გაუმჯობესება

9. დადგენილია საქართველოში ინოვაციების სტიმულირების მექანიზმები, კერძოდ:

1. დახმარების აღმოჩენა პირველ რიგში ისეთი საწარმოებისათვის, რომლებიც ნერგავენ ინოვაციებს;
2. გრანტების გაცემა ფუნდამენტური და გამოყენებითი კვლევების განსახორციელებლად;
3. ვენჩურული კაპიტალის გამოყენება.
4. მოწყობილობის დაჩქარებული ამორტიზაციის სისტემის გამოყენება; სამეცნიერო-კვლევით და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების შეღავათიანი დაბეგვრა;
5. მეცნიერებატევადი ბიზნესის წახალისება;
6. საწარმოების სუფსიდირება ინოვაციების წახალისებლად;
7. საუნივერსიტეტო მეცნიერების და მეცნიერებატევადი პროდუქციის გამომშვები საწარმოების თანამშრომლობის სტიმულირება.
8. კვლევითი ინფრასტრუქტურის განვითარება; სამეცნიერო-კვლევით და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების ეროვნული პროგრამების კოორდინაციის გაუმჯობესება.

10. შესწავლილია საქართველოს სატყეო სექტორში არსებული გამოწვევების საფუძველზე ქვეყნის ტყის რესურსების გამოყენებისა და დაცვის ინოვაციური სტრატეგიის ფორმირების

პრობლემური საკითხები. სტრატეგიაში ჩამოყალიბებულია მიზნები, რომლებიც ორიენტირებულია ტყის სექტორის განვითარებაზე. კერძოდ, ეკონომიკურ სფეროში - ტყის სექტორის ეფექტიანი მართვა და მთლიან სამამულო პროდუქტში მისი წილის გაზრდა; ეკოლოგიურ სფეროში-ბიოსფეროს დაცვა და ხელსაყრელი ეკოლოგიური პირობების შექმნა; სოციალურ სფეროში- ტყის ტერიტორიების მდგრადი სოციალურ-ეკონომიკური განვითარება მოსახლეობისათვის ტყის სექტორიდან მიღებული სარგებლის გაზრდის მიზნით. ამ მიზნების რეალიზაციისათვის შემოთავაზებული სტრატეგია ეყრდნობა შემდეგ მიმართულებებს: **1. ტყის კომპლექსის მართვის სახელმწიფო სისტემის სრულყოფა;** **2. სატყეო სექტორის შემოსავლიანობის ამაღლება;** **3. ტყითსარგებლობისა და ტყისაღდგენის თანამედროვე მეთოდების დანერგვა;** **4. ტყეების რეკრეაციულ-გამაჯანსაღებელი ფუნქციის გაუმჯობესება.** ნაშრომში აგრეთვე დასმულია ტყის რესურსების გამოყენების ოპტიმიზაციის ამოცანა და შემოთავაზებულია მისი შესაბამისი ეკონომიკურ-მათემატიკური მოდელი.

11. გაშუქებულია საქართველოში ცოდნისა და ინოვაციების, მათ შორის სამეცნიერო-კვლევითი საქმიანობის შედეგების კომერციალიზაციის პროცესთან დაკავშირებული აქტუალური საკითხები. დასახულა პერსპექტივები განვითარებული ქვეყნების (ევროკავშირის ქვეყნების) გამოცდილებაზე დაყრდნობით.

საქართველოში ბოლო წლებში სხვადასხვა ტიპის როგორც სახელმწიფო, ისე კერძო სექტორის ინიციატივით განხორციელებული პროექტებისა და პროგრამების მიუხედავად, რომელიც ემსახურებოდა ქვეყნის მასშტაბით ინოვაციური ეკოსისტემის ფორმირებას, დღესაც ძალზე აქტუალურია ცოდნისა და ინოვაციების (მათ შორის სამეცნიერო-კვლევითი საქმიანობის შედეგების) კომერციალიზაციის პროცესთან დაკავშირებული საკითხები და პრობლემები.

ცოდნისა და ინოვაციების კომერციალიზაციის პროცესის უფრო მაღალ დონეზე აყვანის თვალსაზრისით ჯერ-ჯერობით ძალზე პრობლემურია მჭიდრო და ურთიერთსასარგებლო კავშირების დამყარება ამ პროცესში მონაწილე სუბიექტებს შორის, როგორცაა: სამეცნიერო წრეები, ბიზნესწარმომადგენლები და სახელმწიფო სექტორი.

განვითარებული ქვეყნების გამოცდილება გვეუბნება, რომ ყველა ქვეყანას აქვს შესაძლებლობა, შეიმუშაოს განსხვავებული და ორიგინალური მოდელი, რომლის მიხედვით ქვეყანა დადგებოდა ინოვაციებისა და მაღალი ტექნოლოგიების შექმნა-გამოყენებაზე დაფუძნებული ეკონომიკის განვითარების გზაზე.

კვლევის შედეგების მიხედვით, საქართველოში უნდა გაგრძელდეს სტარტაპებისა და ინოვაციურ საქმიანობაზე ორიენტირებული კომპანიების ხელშეწყობისა და ფინანსური მხარდაჭერის პროგრამების შემუშავება და რეალიზაცია, მაგრამ ეს პროცესი უნდა გაძლიერდეს ისეთი პრინციპული საკითხების გადაჭრის ფონზე, როგორცაა, ერთი მხრივ, სხვადასხვა დარგების მიხედვით სათანადო კონკურენციული გარემოპირობების დანერგვა და დაცვა, ხოლო მეორე მხრივ - როგორც სასამართლო ინსტიტუტების, ისე საკანონმდებლო ბაზის გაძლიერება, მათ შორის აკადემიური სფეროს წარმომადგენლების კომერციული ინტერესების სტიმულირებისა და მათ მიერ შექმნილ სამეცნიერო პროდუქტზე (როგორც ინტელექტუალურ საკუთრებაზე) საავტორო უფლებების დაცვის მიმართულებით. ამასთან ერთად, საკანონმდებლო ბაზის სრულყოფის ფონზე და კერძო სექტორის სტიმულირებასთან ერთად ძალზე მნიშვნელოვანია საჯარო სექტორის ინსტიტუტებში სამეცნიერო-კვლევითი საქმიანობის გაძლიერების ხელშეწყობი (როგორც ფინანსური, ისე არაფინანსური შინაარსის) პროექტებისა და პროგრამების უფრო მეტი მოცულობით რეალიზაცია.

13. შესწავლილია საქართველოში ტურიზმის ინოვაციური განვითარების სტრატეგია ინოვაციური განვითარების სტრატეგიის ფორმირებისათვის და ინოვაციური იდეების შემდგომი რეალიზაციისათვის აუცილებელია დარგში ინოვაციების მართვის სისტემის შექმნა, რომელიც პასუხობს დარგისა და ბაზრის მოთხოვნებს, რისთვისაც საჭიროა: ტურისტულ დარგში ადგილობრივი და უცხოური ინვესტიციების მოსაზიდად ხელსაყრელი პირობების შექმნა; ინოვაციების აქტიურად დამნერგავი ტურსაწარმოებისათვის შეღავათების გაწევა (საგადასმდელო, საფინანსო, სამართლებრივი და ორგანიზაციული); ინოვაციური ტურისტული კლასტერების შექმნა და ამ პროცესში ბიზნესის, ტურისტული სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრებისა და სკოლების წარმომადგენლების აქტიური ჩართვა; ტურიზმის სფეროში სამუშაო ადგილების შექმნის მიზნით, შესაბამისი კვალიფიკაციის ამაღლების ცენტრების შექმნა (განსაკუთრებით რეგიონებში); საქართველოში არსებობს კონკურენტუნარიანი ეკოტურიზმის განვითარების დიდი პოტენციალი, რაც გამოყენებული უნდა იქნეს უახლოეს მომავალში, განსაკუთრებით მთიან ზონაში; საქართველო როგორც მსოფლიოში აღიარებული ღვინის სამშობლო უნდა გახდეს ღვინის ტურიზმის

საერთაშორისო ცენტრი; ციფრული სამოგზაურო ტექნოლოგიების (5G) სისტემაზე გადასვლის დაჩქარება სტიმულს მისცემს ადგილობრივ და უცხოურ სტარტაპებს განახორციელონ ინოვაციებზე დაფუძნებული ბიზნესპროექტები.

12 განხილულია ბუნებრივი და მინერალური რესურსების ცნებები, წიაღისეულის ცნების თანამედროვე სტანდარტები, მინერალური რესურსების არსებული მდგომარეობა საქართველოში სახეებისა და რეგიონების მიხედვით. წარმოდგენილია პრობლემები საბადოების მართვისა და რესურსების მოპოვების კუთხით. ასევე დასკვნის სახით ჩამოყალიბებულია ზოგიერთი პრობლემის გადაწყვეტის გზები, რომლებიც ხელს შეუწყობენ სამთო სექტორში მეტი ინვესტიციების მოზიდვას, მდგრად განვითარებას, მიწის მესაკუთრეთა უფლებების გათვალისწინებას და ა.შ.

ნაშრომებში ასევე შესწავლილია – საქართველოს მიწის რესურსების გამოყენებისა და დაცვის, საქართველოს განათლების სისტემის განვითარების, საქართველოს წყლის რესურსების გამოყენებისა და დაცვის, საქართველოს ჯანდაცვის სისტემის ინოვაციური განვითარების, საქართველოში მშენებლობის ინოვაციური განვითარების სტრატეგიების პროგნოზები, საქართველოში ინოვაციური ტექნოლოგიების იმპორტის სტრატეგიული მიმართულებები, პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოზიდვის პრობლემები და პერსპექტივები საქართველოში.

თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის მიერ 2015-2021 წელს, გარდა გეგმური თემებისა, შესრულდა შემდეგი მნიშვნელოვანი სამუშაოები

I. ინსტიტუტში გამოიცა:

1. საერთაშორისო სამეცნიერო-ანალიტიკური ჟურნალ (ინდექსირებულია ERIH PLUS-ში და მინიჭებული აქვს DOI კოდი)D „ეკონომისტის“ 29 ნომერი;
2. `თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების კრებული", 7 ტომი;
3. თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის მასალების 11 კრებული;

II. ინსტიტუტში 2015-2021 წელს სულ გამოიცა 801 ნაშრომი, მათ შორის:

მონოგრაფია _ 13;

1. სტატიები ჟურნალებსა და სამეცნიერო შრომათა კრებულებში _ 361;
P 3.1. საქართველოში _ 322;
3.2. საზღვარგარეთ _ 39;
2. სტატიები საერთაშორისო კონფერენციათა კრებულებში _ 349;
4.1. საქართველოში _ 274;
4.2. საზღვარგარეთ _ 77.

2021 წელს გაწეული სამეცნიერო-კვლევითი საქმიანობის ანგარიში

6.4. სტატიები ციფრული (დიגיტალური) საიდენტიფიკაციო კოდის (DOI) მითითებით

1) ავტორი/ავტორები

1. აბესაძე რამაზ
2. Abesadze R., Nana Bibilashvili
3. აბესაძე რამაზ
4. ვლადიმერ პაპავა, ვახტანგ ჭარაია
5. ვლადიმერ პაპავა

6. ვახტანგ ბურდული
7. მამუკა ხუსკივაძე
8. ჟორჯიკაშვილი ნინო

2) სტატიის სათაური, ციფრული (დიგიტალური) საიდენტიფიკაციო კოდი DOI

1. Technological revolutions - the basis of economic development.
DOI : [10.36172/EKONOMISTI.2021.XII.02.RAMAZ.ABESADZE](https://doi.org/10.36172/EKONOMISTI.2021.XII.02.RAMAZ.ABESADZE)
2. Economic problems of environmental protection. DOI: 10.36172/EKONOMISTI.2021. XVII
3. Natural Resources of the Future. DOI: 10.5604/01.3001.0015.2291
4. „საქართველოს სახელმწიფო ვალის ზრდის პრობლემა Covid-19-ის პანდემიით გამოწვეული ეკონომიკური კრიზისის პირობებში“, DOI: 10.13140/RG.2.2.14967.44966;
“The Problem of the Growth of Georgia's Public Debt During the Economic Crisis Under the Covid-19 Pandemic”, DOI: 10.13140/RG.2.2.10091.57120
5. „პოსტპანდემური ზომბირებული ეკონომიკის ჩამოყალიბების საფრთხე და გაკოტრების მექანიზმების ქმედითუნარიანობა“, DOI: 10.13140/RG.2.2.13347.17442;
“The Threat of the Formation of a Post-pandemic Zombie Economy and the Legal Capacity Of Bankruptcy Mechanisms”, DOI: 10.13140/RG.2.2.16702.61760.
6. [Проблемы распространения инноваций в Грузии.](https://doi.org/10.36172/EKONOMISTI.2021.XVII.03.Burduli)
DOI: 10.36172/EKONOMISTI.2021.XVII.03.Burduli
7. Covid-19 პანდემიის ეკოლოგიური შედეგები. DOI:
10.36172/EKONOMISTI.2021.XVII.01.Khuskivadze
8. მაკროპრუდენციული და მონეტარული პოლიტიკის ძირითადი გამოწვევები.
[10.36172/EKONOMISTI.2021.XVII.02.Zhorzhikashvili](https://doi.org/10.36172/EKONOMISTI.2021.XVII.02.Zhorzhikashvili)

3) ჟურნალის/კრებულის დასახელება და ნომერი/ტომი

1. ჟ. „ეკონომისტი“, №2, ტ. XVII.
2. ჟ. „ეკონომისტი“, №1, ტ. XVII.
3. INTERNATIONAL JOURNAL OF NEW ECONOMICS AND SOCIAL SCIENCES (IJONESS). № 13 (1) 2021;
4. რონდელი ფონდის ექსპერტი აზრი, № 152 (ბროშურა).
5. რონდელი ფონდის ექსპერტი აზრი, № 170 (ბროშურა).
6. ჟ. „ეკონომისტი“, №3, ტ. XVII.
7. ჟ. „ეკონომისტი“, № 1. ტ. XVII.
8. ჟ. „ეკონომისტი“, № 2. ტ. XVII.

2) გამოცემის ადგილი, გამომცემლობა

1. თბილისი, თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის გამომცემლობა.
2. თბილისი, თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის გამომცემლობა.
3. თბილისი. International Institute of Innovation Science.
4. თბილისი, რონდელი ფონდი.
5. თბილისი, რონდელი ფონდი.

6. თბილისი, თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის გამომცემლობა.
7. თბილისი, თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის გამომცემლობა.
8. თბილისი, თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის გამომცემლობა.

3) გვერდების რაოდენობა

1. გვ. 12-19
2. გვ. 12-17
3. გვ. 163-176
4. ქართული 16 გვ., ინგლისური 15 გვ.
5. ქართული 11 გვ., ინგლისური 12 გვ.
6. გვ. 8-37.
7. გვ. 34-42.
8. გვ. 156-165.

ვრცელი ანოტაცია (ქართულ ენაზე)

1. ხშირად ეკონომიკური პროცესების შესწავლა ხდება ტექნოლოგიური ცვლილებების გარეშე, მაშინ როდესაც, ტექნოლოგიური ცვლილებები უდიდეს გავლენას ახდენს ეკონომიკაზე, ბიზნესციკლებზე და ა. შ. ნაშრომში განხილულია დედამიწაზე მომხდარი ტექნოლოგიური ცვლილებები, რომელთაც უდიდესი გავლენა მოახდინეს ეკონომიკის და საერთოდ კაცობრიობის განვითარებაზე.
2. მსოფლიოში გარემოს დაცვის პრობლემათა გადაჭრაში მოწინავე პოზიციები უჭირავს და მნიშვნელოვან როლს თამაშობს ევროკავშირი. ნაშრომში გამოკვლევულია ევროკავშირში ბუნებისდაცვითი პოლიტიკა და კანონმდებლობა; ევროკავშირის ბუნებისდაცვითი სამოქმედო პროგრამები და ევროკავშირის ბუნებისდაცვითი ინსტიტუტები.
3. ნაშრომში განხილულია არაგანახლებადი რესურსების ამოუწურავი და განახლებადი რესურსებით, ანუ მომავალი რესურსებით ჩანაცვლების პრობლემები. საკითხი განიხილება კომპლექსურად და რესურსების ცალკეული სახეობებით. განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა კოსმოსურ რესურსებს - ასტეროიდების, მთვარის, მარსის და იუპიტერის რესურსების გამოყენებას.
4. მრავალ პრობლემათა შორის, რომელიც კორონომიკურმა კრიზისმა გამოიწვია, ქვეყნების სახელმწიფო ვალის სწრაფი და მნიშვნელოვანი ზრდაა. ეს პრობლემა საქართველოსთვისაც აქტუალურია. 2020 წლის გაზაფხულზე COVID-19-ის პანდემიით გამოწვეული პრობლემების დაძლევისათვის საქართველოს მთავრობამ 3 მლრდ აშშ დოლარის საგარეო ვალი მოიზიდა. ამ თანხის ნახევრის ადრესატი უშუალოდ მთავრობაა, ხოლო ნახევრის - კერძო სექტორი. საქართველოს მთავრობა იძულებული იყო ეს ნაბიჯი გადაედგა, რათა ქვეყანაში არსებული სოციალური და ეკონომიკური პრობლემები ნაწილობრივ მაინც შეემსუბუქებინა.
5. პოსტპანდემიურ პერიოდში ეკონომიკური განვითარების ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი პრობლემა ზომბირებული ეკონომიკის ფენომენის დაძლევა იქნება. ეს კი გაკოტრების ქმედითუნარიანი მექანიზმის გამოყენების გარეშე ვერ მიიღწევა.
6. ნაშრომში გაანალიზებულია საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის სტატისტიკა ინოვაციების გავრცელების შესახებ, განხილულია საქართველოს ინოვაციების და ტექნოლოგიების სააგენტოს საქმიანობა ინოვაციების გავრცელების შესახებ, განხილულია საქართველოში “საბაზისო” ინოვაციების რეალიზაციის

რამდენიმე მაგალითი და გაშუქებულია ინოვაციების გავრცელების რეგიონული პრობლემები ტექნოპარკების ორგანიზაციის გზით.

7. ერთ წელზე მეტია სამყარო ცხოვრობს COVID-19 პანდემიისა და მისგან გამოწვეული ეკონომიკური კრიზისის პირობებში. სახეზეა პანდემიის ეკონომიკური და ეკოლოგიური შედეგები. ამასთან, თუ ეკონომიკური შედეგები ცალსახად ნეგატიურია, ეკოლოგიური შედეგები არაერთგვაროვანია. კორონომიკურმა კრიზისმა აშკარად გააუმჯობესა ჰაერის ნივთიერი შემადგენლობა სათბური აირებისა და სხვა მავნე ნივთიერებების ემისიის შემცირების ხარჯზე, თუმცა იმავდროულად შეაფერხა და გადაავადა სხვადასხვა სახის ეკოლოგიური პროექტების განხორციელება. ნაშრომში გაშუქებულია ზოგადად ეკონომიკური კრიზისებისათვის დამახასიათებელი ეკოლოგიური შედეგები. გაანალიზებულია COVID-19 პანდემიის ეკოლოგიური შედეგები და შემოთავაზებულია დადებითი ეკოლოგიური ტრენდის შენარჩუნების ღონისძიებები მსოფლიოსა და საქართველოში.
8. 2008 წლის გლობალურმა ფინანსურმა კრიზისმა კიდევ ერთხელ წამოჭრა საკითხი მაკროპრუდენციული პოლიტიკის უფრო აქტიურად გამოყენების თაობაზე, რადგან გამოიკვეთა, რომ მიკროპრუდენციული პოლიტიკა და მისი რეგულაციები არ იყო საკმარისი ფინანსური სტაბილურობისათვის. მსოფლიო ფინანსურ კრიზისამდე აკადემიურ წრეებში გავრცელებული იყო ხედვა, რომ მონეტარულ პოლიტიკასა და პრუდენციულ პოლიტიკას შორის არსებობს კონფლიქტი (ინფლაცია/ფინანსური სტაბილურობა), რაც ამართლებს მონეტარული და პრუდენციული ფუნქციების გაყოფას. ამ მიდგომიდან გამომდინარე, ზოგიერთ ქვეყანაში მოცემული ფუნქციების განცალკევების მნიშვნელოვანი ტენდენცია შეინიშნებოდა. კრიზისის შემდეგ ნათლად წარმოჩინდა აღნიშნული მიდგომის სისუსტეები და ქვეყნებმა აქტიურად დაიწყეს მაკროპრუდენციული პოლიტიკის გამოყენება მონეტარულ პოლიტიკასთან ინტეგრირებულად.

6.5. სტატიები ISSN-ის მითითებით

ავტორი/ავტორები

1. რამაზ აბესაძე
2. რამაზ აბესაძე
3. რამაზ აბესაძე, ქრისტინე კურატაშვილი
4. რამაზ აბესაძე, ნანა ბიბილაშვილი
5. ვლადიმერ პაპავა
6. ნოდარ ხადური, ვლადიმერ პაპავა
7. ვლადიმერ პაპავა
8. გიორგი ბერულავა, მარინე ცუცქერიძე
9. მურმან კვარაცხელია
10. ვახტანგ ბურდული
11. მამუკა ხუსკივაძე
12. თეა ლაზარაშვილი
13. რევაზ ჯავახიშვილი
14. ლია თოთლაძე, თამარ თაფლაძე
15. ნატა დავლაშერიძე
16. ეთერ კაკულია
17. თეიმურაზ გოგობია
18. ზურაბ წერეთელი
19. ლია დვალიშვილი

20. ციცილო თეთრაული
21. მედეა მელაშვილი
22. ზურაბ ნოზაძე
23. ხათუნა ბერიშვილი
24. ხათუნა ბერიშვილი
25. ხათუნა ბერიშვილი
26. ნუნუ ქისტაური
27. ლინა დათუნაშვილი
28. თენგიზ ქავთარაძე
29. ქეთევან ქველაძე
30. გიორგი ბრეგვაძე
31. ნინო ჟორჟიკაშვილი

1) სტატიის სათაური, ISSN

1. Growth in Georgia at Modern Stage. ISSN - 0132 – 1447
2. საქართველოს ეკონომიკის ინოვაციური განვითარების სტრატეგიის ძირითადი მიმართულებები მოწინავე ქვეყნების გამოცდილების გათვალისწინებით.
3. საქართველოში ნარჩენების მართვის პერსპექტივები.
4. საქართველოში მეთევზეობის განვითარების პერსპექტივები
5. 'ცენტრალური კავკასიიდან' – 'ცენტრალურ კავკასიამდე' (გეოპოლიტიკური განზომილებები), ISBN 978-9941-9730-7-9.
6. „On the Measurement of Tax Corruption“ („საგადასახადო კორუფციის გაზომვის შესახებ“), ISBN 978-9941-491-35-1.
7. „COVID-19-ის პანდემიის პირობებში ანტიკრიზისული ღონისძიებების თავისებურებები და ინოვაციური საქმიანობის ხელშემწყობი და შემაფერხებელი ფაქტორები“ ISSN 1987-6904.
8. ბიზნესის ინოვაციური განვითარების პრობლემები და პერსპექტივები საქართველოში. ISSN 1987-6904
9. მეცნიერების განვითარების სტრატეგია საქართველოში. ISSN 1987-6904.
10. საქართველოს ეკონომიკის ინოვაციური სექტორული განვითარების სტრატეგია მოწინავე ქვეყნების გამოცდილებს გათვალისწინებით. ISSN 1987-6904.
11. საქართველოს ტყის რესურსების გამოყენებისა და დაცვის ინოვაციური სტრატეგია. ISSN 1987-6904.
12. საქართველოში ინოვაციების სტიმულირების მექანიზმი უცხოური გამოცდილების გათვალისწინებით. ISSN 1987-6904.
13. საქართველოს საგარეო ვაჭრობის განვითარების ტენდენციები და ექსპორტის დივერსიფიკაციის ძირითადი მიმართულებები გლობალიზაციის თანამედროვე ეტაპზე. ISSN 1987-6904.
14. ინოვაციური აქტივობის დეტერმინანტები და მისი გაძლიერების ძირითადი გზები საქართველოში. ISSN 1987-6904.
15. ევროკავშირის ახალი ჩარჩო-პროგრამა – Horizont Europe (2021-2027) და მისი გათვალისწინება საქართველოს ინოვაციური განვითარების დროს. ISSN 1987-6904.
16. მცირე და საშუალო ბიზნესის ინოვაციური განვითარების სტრატეგია. ISSN 1987-6904.
17. სამეცნიერო-კვლევითი საქმიანობის გაძლიერებისა და მისი შედეგების კომერციალიზაციის პერსპექტივები საქართველოში. ISSN 1987-6904.
18. საქართველოს მინერალური რესურსები და მათი გამოყენების პერსპექტივები. ISSN 1987-6904.

19. ატმოსფეროს გამოყენებისა და დაცვის სტრატეგია საქართველოში უცხოური ქვეყნების გამოცდილების გათვალისწინებით. ISSN 1987-6904.
20. საქართველოს მიწის რესურსების გამოყენებისა და დაცვის სტრატეგია უცხოური გამოცდილების გათვალისწინებით. ISSN 1987-6904.
21. განათლების სისტემის განვითარების სტრატეგია საქართველოში (უცხოური გამოცდილების გათვალისწინებით). ISSN 1987-6904.
22. საქართველოს წყლის რესურსების გამოყენებისა და დაცვის სტრატეგია უცხოური გამოცდილების გათვალისწინებით. ISSN 1987-6904.
23. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოზიდვის პრობლემები და პერსპექტივები საქართველოში. ISSN 1987-6904.
24. საქართველოს საგარეო ვაჭრობის გაუმჯობესების პერსპექტივები covid 19 პანდემის პირობებში. ISBN 978-9941-491-35-1
25. Covid 19-ის ზეგავლენა საქართველოს საინვესტიციო გარემოს ცვლის დინამიკაზე. ISBN 978-9941-491-53-5
26. ინოვაციური ტექნოლოგიების იმპორტის სტრატეგიული მიმართულებები საქართველოში (უცხოური გამოცდილების გათვალისწინებით). ISSN 1987-6904.
27. საქართველოში მემცენარეობის ინოვაციური განვითარების სტრატეგია (უცხოეთი ზოგიერთი წარმატებული ქვეყნის გამოცდილების გათვალისწინებით). ISSN 1987-6904.
28. საქართველოში მეცხოველეობის განვითარების სტრატეგია უცხოური გამოცდილების გათვალისწინებით. ISSN 1987-6904.
29. ტურიზმის ინოვაციური განვითარების სტრატეგია საქართველოში (უცხოური გამოცდილების გათვალისწინებით) ISSN 1987-6904.
30. საქართველოში მშენებლობის სექტორში ინოვაციური განვითარების სტრატეგია. ISSN 1987-6904.
31. საქართველოს ჯანდაცვის სისტემის ინოვაციური განვითარების სტრატეგია უცხოური გამოცდილების გათვალისწინებით. ISSN 1987-6904.

2) ჟურნალის/კრებულის დასახელება და ნომერი/ტომი

1. საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის „მომამბე“. ტ. 15, №4.
2. თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის შრომების კრებული. ტომი XIV.
3. თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის შრომების კრებული. ტომი XIV.
4. თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის შრომების კრებული. ტომი XIV.
5. კრებული: „კავკასია აღმოსავლეთსა და დასავლეთს შორის, II. ისტორიულ-ფილოლოგიური ძიებანი. მიძღვნა ზაზა ალექსიძის დაბადების 85 წლისთავისადმი“.
6. კრებული: საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის მასალების კრებულში „გლობალიზაციის გამოწვევები ეკონომიკასა და ბიზნესში, VI“.
7. თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის შრომების კრებული. ტომი XIV.
8. თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის შრომების კრებული. ტომი XIV.
9. თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის შრომების კრებული. ტომი XIV.

- 23. გვ. 29
- 24. გვ. 39-45
- 25. გვ. 301-305
- 26. გვ. 22
- 27. გვ. 12
- 28. გვ. 21
- 29. გვ. 21
- 30. გვ. 7
- 31. გვ. 32

ვრცელი ანოტაცია (ქართულ ენაზე)

1. ნაშრომის მთავარ მიზანს წარმოადგენს მოსაზრებების გადმოცემა თანამედროვე ეტაპზე ეკონომიკური განვითარებისა და ეკონომიკური ზრდის კანონზომიერებათა შესახებ. კვლევაში გამოიყენებოდა სისტემური ანალიზისა და აბსტრაქციის მეთოდები. ადამიანთა კეთილდღეობის ამაღლება სულ უფრო და უფრო დამოკიდებული ხდება ეკონომიკურ განვითარებაზე, ანუ პროგრესულ თვისებრივ ცვლილებებზე ეკონომიკაში და არა ეკონომიკურ ზრდაზე, ეკონომიკური ზრდის დაბალი ან თუნდაც ნულოვანი ტემპების არსებობის შემთხვევაშიც კი შესაძლებელია საზოგადოების კომფორტის, მისი კეთილდღეობის ამაღლება. დადებითია, რომ საქართველოს მთავრობა აღიარებს ინოვაციური ეკონომიკის მშენებლობის აუცილებლობას და დგამს ნაბიჯებს ამ მიმართულებით. მაგრამ, აუცილებელია პროცესის სისტემურობისა და უწყვეტობის გაძლიერება. უპირველეს ყოვლისა, საჭიროა შემუშავდეს „საქართველოს ეკონომიკის ინოვაციური განვითარების სტრატეგია“, რომლის განხორციელებაც ხელს შეუწყობს თანამედროვე ეტაპზე არსებულ სხვა მწვავე ეკონომიკურ პრობლემათა გადაჭრას. ისეთის როგორიცაა: ქვეყნის კონკურენტუნარიანობის ამაღლება, უმუშევრობა და სიღარიბე, მდგრადი განვითარება, რეალური სექტორისა და მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარება, ეროვნული ვალუტის კურსის სტაბილურობა, უარყოფითი სავაჭრო სალდო და სხვ. ნაშრომში შემოთავაზებულია საქართველოს ინოვაციური განვითარების სტრატეგიის ძირითადი მიმართულებები: სამეცნიერო პოტენციალის გაძლიერება; განათლების სფეროს სრულყოფა; მჭიდრო და მუდმივი კავშირის დამყარება მეცნიერებას, ბიზნესსა და სახელმწიფო ორგანოებს შორის; სამეცნიერო კვლევების მომსახურების სისტემის სრულყოფა; ცოდნის ეკონომიკის ფორმირება; ინოვაციური ინფრასტრუქტურის (უნივერსიტეტები; სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტები; ტექნოპარკები; ბიზნეს-ინკუბატორები; კლასტერები, მცირე ინოვაციური საწარმოები; ინოვაციური ტექნოლოგიური ცენტრები; კონსალტინგური ფირმები; სატელეკომუნიკაციო ქსელები; ფინანსური ინსტრუმენტები, მათ შორის, ვენჩურული კაპიტალი და სხვ.) განვითარება; რეგიონული საინოვაციო საქმიანობის გამოცოცხლება და განვითარება; ინოვაციების განხორციელებისათვის წამახალისებელი (შეღავათები, საგადასახადო შეღავათები, რისკების დაზღვევა და სხვ.) გარემოს შექმნა; დონორების მიერ განხორციელებული პროექტების შედეგების დანერგვის მხარდამჭერი მექანიზმების შექმნა; უცხოური კრედიტებისა და დახმარებების წარმოების სფეროში გამოყენების სისტემის ფორმირება; კონკურენტუნარიანი მეწარმეობის განვითარებისათვის ხელშემწყობის მექანიზმების შექმნა; მაღალი ტექნოლოგიების (hi-tech) შესაძლებლობათა მაქსიმალური გამოყენება და სხვ.
2. გამოკვლეულია საქართველოში ეკონომიკის ინოვაციური განვითარების დადებითი და უარყოფითი მხარეები. განსაზღვრულია საქართველოს ეკონომიკის ინოვაციური განვითარების სტრატეგიის ძირითადი მიმართულებები უცხო ქვეყნების (ევროკავშირი, ევროკავშირის წევრი ქვეყნები და ზოგიერთი სხვა ქვეყანა) გამოცდილების გათვალისწინებით.

ეკონომიკის ინოვაციური განვითარების სტრატეგიამ უნდა გამოავლინოს არსებული დადებითი და უარყოფითი მხარეები, განსაზღვროს ქვეყნის ინოვაციური პოლიტიკისა და

ინოვაციური სისტემის, ასევე ეკონომიკის დარგების ინოვაციური განვითარების ძირითადი მიმართულებები.

საქართველოში ეკონომიკის უშუალოდ ინოვაციური განვითარების მიმართულებით განხორციელებული დადებითი ღონისძიებებიდან შეიძლება გამოიყოს: 1. დაიწყო მუშაობა ინოვაციური საქმიანობის საკანონმდებლო ბაზის შესაქმნელად და 2016 წელს მიღებული იქნა საქართველოს კანონი „**ინოვაციების შესახებ**“; 2. 2017 წელს შეიქმნა **საქართველოს კვლევებისა და ინოვაციების საბჭო**; 2014 წელს შეიქმნა საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს ინოვაციებისა და **ტექნოლოგიების სააგენტო**; 2016 წელს შეიქმნა საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს „**კავშირგაბმულობის საინფორმაციო და თანამედროვე ტექნოლოგიების დეპარტამენტი**“; 5. შეიქმნა შემდეგი ტექნიკური პარკები, ინოვაციების ცენტრები; ფაბლაბები და კლასტერები: თბილისის, ბათუმის, ზუგდიდის, თელავის, კასპისა და გურჯაანის ტექნოპარკები დაბ ; ახმეტის, რუხის, ხარაგაულის, ჭოპორტისა და ბაღდათის ინოვაციების ცენტრები; ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის, თბილისის ტექნოპარკის, სამხატვრო აკადემიის, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტისა და ტექნიკური უნივერსიტეტის, ბათუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის, ქუთაისის აკაკი წერეთლის სახელობის უნივერსიტეტისა და ზუგდიდის ტექნოპარკის ფაბლაბები. ფაბლაბები ფუნქციონირებს ასევე მესტიამში, გურჯაანში, ახალციხეში, ქობულეთში, წალენჯიხაში, ფოთში, ამბროლაურსა და რუსთავეში პროფესიული სასწავლებლების ბაზაზე; კლასტერები: „სილიკონ ველი თბილისი“, ქართული ავეჯის კლასტერი, საქართველოს კინოკლასტერი, საქართველოს აისიტი კლასტერი. მიმდინარეობს კლასტერების შექმნა ტურიზმის მიმართულებით. პროექტი იმუშავებს იმერეთსა და კახეთში და სამი თემატური კლასტერის შექმნას ისახავს მიზნად: ადგილობრივი ღვინისა და გასტრონომიული ტურიზმის კლასტერი, ავთენტური სასტუმროების კლასტერი და კულტურული მემკვიდრეობის კლასტერი; 6. **ქუთაისის საერთაშორისო უნივერსიტეტი**, რომლის საგანმანათლებლო პროგრამები მიუნხენის ტექნიკური უნივერსიტეტის პროგრამებს ეყრდნობა; 7. 2016 წლის საქართველოში ამოქმედდა ვენჩურული საინვესტიციო პროგრამა - **“სტარტაპ საქართველო”** დამწყები ბიზნესების ინოვაციური იდეების ფინანსური მხარდაჭერის აღმოსაჩენად; 8. მრავალი მაგალითის მოყვანა შეიძლება ეკონომიკის სხვადასხვა სფეროში ახალი თანამედროვე საწარმოების ამოქმედების ან არსებულში მოწიუნავე ტექნოლოგიების დანერგვის შესახებ. მაგალითად: უახლესი ტექნოლოგიებით აღჭურვილი 230 მეგავატი მეგავატი სიმძლავრის გარდაბნის თბოელექტროსადგური; ჰიდროელექტროსადგური – ნენსკრაჰესი; ხუთვარსკვლავიანი ტურისტული კომპლექსი კახეთში; სამოქალაქო თვითმფრინავების კომპოზიტური ნაწილების ქარხანა; კასპის ევროპული სტანდარტებისა და მაღალი ტექნოლოგიების აგურის ქარხანა; მეტეხის კერამიკული პროდუქციის ქარხანა აღიჭურვა ესპანური კომპანიის თანამედროვე საწარმოო ხაზებით; სამეგრელოში თანამედროვე სტანდარტების შესაბამისი ქართული სიმინდის მარცვლის გადამამუშავებელი, ზეთის მიმღები და კომბინირებული საკვების მწარმოებელი ქარხანა; მეცხოველეობის სანაშენე კომპლექსი, რომელიც აღჭურვილია ცნობილი კომპანია „Big Dutchman“-ის “-ის მიერ წარმოებული მანქანა-დანადგარებით; რუსთავის სამკერვალო საწარმო - "ქართლი ტექსტილი", რომელიც საბოლოოდ 4 ათასამდე მშრომელის დასაქმებს და ა. შ.

მიუხედავად გარკვეული წარმატების, ეკონომიკის ინოვაციური განვითარების მიმართულებით, ჯერ კიდევ რჩება გადაუჭრელი პრობლემები, რომელთაგან აღსანიშნავია:

17. ეკონომიკის ინოვაციური განვითარებისაკენ განხორციელებულ ღონისძიებებს აქვს ფრაგმენტული და წყვეტილი ხასიათი;
18. არა სათანადო მდგომარეობაშია ქვეყნის **სამეცნიერო პოტენციალი**: მიუხედავად გარკვეული ზრდისა, მცირეა მეცნიერთა ხელფასი, რის გამოც საგანგაშოდ შემცირდა მეცნიერთა რაოდენობა და არაპრესტიჟული გახდა მეცნიერების სფერო; განუვითარებელია საგრანტო სისტემა, მსოფლიოში თითქმის ყველაზე დაბალია სახელმწიფო ბიუჯეტიდან მეცნიერების დაფინანსების ხვედრითი წილი მთლიან შიგა პროდუქტში, ცუდ მდგომარეობაშია მეცნიერების მატერიალურ-ტექნიკური ბაზა და ა.შ.;
19. სერიოზულ გარდაქმნას მოითხოვს საშუალო, უმაღლესი, პროფესიული მომზადებისა და უწყვეტი განთლების სისტემა. იგი ჯერ კიდევ სრულად არ არის ორიენტირებული ცოდნასა და ეკონომიკის მოთხოვნაზე. განათლების მიღება ვერ გახდა მომავალში

- შემოსავლის ზრდის გარანტირებული საშუალება. განუვითარებელი და არაეფექტურია კადრების გადამზადების სისტემა და ა.შ.;
20. დაბალგანვითარებულია სამეცნიერო კვლევების მომსახურებისა და კვლევის შედეგების წარმოებაში გადაცემის სისტემა;
  21. არ არსებობს ტექნოლოგიების დიფუზიის ხელშემწყობი მექანიზმები;
  22. დაბალია მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარების დონე. არ არსებობს მცირე საწარმოთა მხარდამჭერი ინფრასტრუქტურა და ინოვაციური მცირე საწარმოები;
  23. არ არსებობს მკვეთრად გამოკვეთილი საინოვაციო პოლიტიკა - შესაბამისი სტრატეგია და სახელმწიფო რეგულირების მექანიზმი, შესაბამისი სრულყოფილი ინსტიტუციური ბაზა და ინოვაციების განვითარების მასტიმულირებელი სისტემა, წამახალისებელი საფინანსო, საგადასახადო და სხვა მექანიზმები;
  24. განსაკუთრებით უგულვებელყოფილია რეგიონული საინოვაციო საქმიანობა;
  25. არ ხდება დონორების მიერ პროექტების განხორციელების შემდგომი მხარდაჭერა, რასაც ნულამდე დაჰყავს მათი საქმიანობა;
  26. თითქმის არ არსებობს კავშირი მეცნიერებას, ბიზნესსა და სახელმწიფოს შორის, რაც ინოვაციური ეკონომიკის მთავარი მოთხოვნაა;
  27. თითქმის არ არსებობს სახელმწიფოსა და ბიზნესის მხრიდან შეკვეთები სამეცნიერო კვლევებზე;
  28. თითქმის არ ხორციელდება საკუთარ კვლევებზე დაფუძნებული ინოვაციები, ინოვაციების იმპორტი შედარებით ხორციელდება მხოლოდ კავშირგაბმულობისა და ინფორმაციული ტექნოლოგიების სფეროში;
  29. დაბალგანვითარებულია ინოვაციური სისტემის ინფრასტრუქტურა (ბიზნესინკუბატორები, ტექნოპარკები, საკონსულტაციო და ტექნოლოგიის გადაცემის ცენტრები, კლასტერები, ინოვაციური ქსელები და სხვ.).
  30. დაბალგანვითარებულია სოფლად ჯიშთა გამოცდისა და საკონსულტაციო სადგურები, საკონსულტაციო ცენტრები, ჰიდრომეტეოროლოგიური, გეოლოგიური, გეოდეზიური, მეტროლოგიური, სეისმოლოგიური, სამოდელო, ხარისხის მართვის, სამეცნიერო-ტექნიკური ინფორმაციის, სტანდარტიზაციისა და სხვა სამსახურები;
  31. არსებობს ახალი ტექნოლოგიების შემოტანის დამამუხრუჭებელი მრავალი ფაქტორი - ცოდნის უქონლობა, პოლიტიკური ნებისა და ინსტიტუციური მხარდაჭერის არ არსებობა, ფინანსური რესურსების სიმწირე, პოლიტიკური და სოციალური დამაბულობა;
  32. ბიზნესი მეტად არასახარბიელო მდგომარეობაშია. იმყოფებიან რა მძაფრ კონკურენციულ ბრძოლაში საზღვარგარეთის ფირმებთან, კარგავენ ბაზრებს როგორც ქვეყნის შიგნით, ისე მის ფარგლებს გარეთ. ერთ-ერთი მიზეზი ამისა მდგომარეობს იმაში, რომ ჩვენი ფირმებისათვის დამახასიათებელია ინოვაციური საქმიანობის დაბალი დონე.

ეკონომიკის ინოვაციური განვითარების სრატეგიის ძირითადი მიმართულებებია:

24. ინოვაციური პოლიტიკა უნდა ეფუძნებოდეს ინოვაციური განვითარებისათვის კომპლექსური და უწყვეტე ხასიათის მინიჭებას;
25. ინოვაციური პოლიტიკა ასევე უნდა ეფუძნებოდეს ინოვაციური განვითარების ინსტიტუციური ბაზის სრულყოფას, კერძოდ უნდა შემუშავდეს ინოვაციური განვითარების კონცეფცია და სტრატეგია, გაძლიერდეს კანონმდებლობა მეცნიერების, განათლების, ინტელექტუალური საკუთრების, ინოვაციური ინფრასტრუქტურის მიმართულებით;
26. უნდა ჩამოყალიბდეს ინოვაციური სისტემის ხუთრგოლიანი მოდელი –მეცნიერება-სახელმწიფო-ბიზნესი-სამოქალაქო საზოგადოება-გარემო. ნაცვლად სამრგოლიანი მოდელისა (სპირალი) – მეცნიერება-სახელმწიფო-ბიზნესი. სადაც გარემოში იგულისხმება ეკოლოგიური ფაქტორები, რომლებიც განაპირობებენ დანარჩენი კომპონენტების მდგრად განვითარებასა და სტაბილურ ფუნქციონირებას;
27. ინოვაციური სისტემა თავდაპირველად უნდა ეუძნებოდეს ინოვაციების იმპორტს, ხოლო შემდეგ საკუთარ სამეცნიერო კვლევებს;
28. სამეცნიერო პოტენციალის გაძლიერება დაგანათლების სფეროს სრულყოფა, რისთვისაც აუცილებელია მათი დაფინანსების ზრდა, ასევე გლობალურ სამეცნიერო სივრცეში

- ჩართვა, სადაც მეცნიერები თავისუფლად იანამშრომლებენ კოლეგებთან ყველა ქვეყნიდან;
29. სამეცნიერო კვლევების მომსახურების სისტემის სრულყოფა;
  30. ცოდნის, ცოდნის, „მწვანე“ და „წრიული“ ეკონომიკის ფორმირება
  31. ინოვაციური ინფრასტრუქტურის (უნივერსიტეტები; სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტები; ტექნოპარკები; ბიზნეს-ინკუბატორები; კლასტერები, მცირე ინოვაციური საწარმოები; ინოვაციური ტექნოლოგიური ცენტრები; კონსალტინგური ფირმები; სატელეკომუნიკაციო ქსელები; ფინანსური ინსტრუმენტები, მათ შორის, ვენჩურული კაპიტალი და სხვ.) განვითარება;
  32. რეგიონული საინოვაციო საქმიანობის გამოცოცხლება და განვითარება;
  33. ინოვაციების განხორციელებისათვის წამახალისებელი (შეღვათები, საგადასახადო შეღვათები, რისკების დაზღვევა და სხვ.) გარემოს შექმნა;
  34. დონორების მიერ განხორციელებული პროექტების შედეგების დანერგვის მხარდაჭერი მექანიზმების შექმნა;
  35. უცხოური კრედიტებისა და დახმარებების წარმოების სფეროში გამოყენების სისტემის ფორმირება;
  36. კონკურენტუნარიანი მეწარმეობის განვითარებისათვის ხელშემწყობის მექანიზმების შექმნა;
  37. მაღალი ტექნოლოგიების (hi-tech) შესაძლებლობათა მაქსიმალური გამოყენება და სხვა მიმართულებები, რომლებიც გამოიკვეთება სტრატეგიაზე მუშაობის დროს;
  38. ეკონომიკური ზრდა უნდა განხორციელდეს ეკონომიკის ინოვაციური სექტორის გაფართოებით, რომელიც იქნებაამომრავებელი ძალა სხვა დარგების განვითარებისა;
  39. არსებული კომპანიების სტიმულირება დანერგონ ინოვაციები;
  40. მცირე ინოვაციური საწარმოების შექმნა სახელმწიფოს მხარდაჭერით;
  41. საინვესტიციო გარემოს სრულყოფა გარედან ინოვაციების მოსაზიდად;
  42. გარედან მეცნიერებატევადი წარმოებისა და ტექნოლოგიების მოზიდვა;
  43. ტექნოლოგიების ტრანსფერი;
  44. ინოვაციების სფეროში საბაზრო მექანიზმებთან სახელმწიფო მხარდაჭერის შერწყმა; სამეცნიერო-ტექნიკური პროდუქციის ბაზრის შექმნა;
  45. სოფლად ჯიშთა გამოცდისა და საკონსულტაციო სადგურები, საკონსულტაციო ცენტრები, ჰიდრომეტეოროლოგიური, გეოლოგიური, გეოდეზიური, მეტროლოგიური, სეისმოლოგიური, სამოდელო, ხარისხის მართვის, სამეცნიერო-ტექნიკური ინფორმაციის, სტანდარტიზაციისა და სხვა სამსახურების გაძლიერება;
  46. კადრების მომზადება და სხვ.
3. გამოკვლეულია საქართველოში ნარჩენების მართვის პერსპექტივები. გამოყოფილია შემდეგი პერსპექტიული მიმართულებები: 1. ევროკავშირის მოთხოვნებისა და საერთაშორისო კონვენციების შესაბამისი ნარჩენების მართვის კანონმდებლობის შემუშავება, განხორციელება და აღსრულება; 2. ნარჩენების მართვის დაგეგმვის სისტემის ჩამოყალიბება და დანერგვა ეროვნულ და ადგილობრივ დონეებზე; 3. ნარჩენების შეგროვებისა და ტრანსპორტირების ეფექტიანი სისტემის ჩამოყალიბება და დანერგვა; 4. ნარჩენების ადამიანის ჯანმრთელობისა და გარემოსათვის უსაფრთხო განთავსების უზრუნველყოფა; 5. ნარჩენების წარმოქმნის შემცირება, ხელახალი გამოყენება ან/და აღდგენა; 6. ნარჩენების მართვის ხარჯების სრული ამოღება „დამაბინძურებელი იხდის“ პრინციპის შესაბამისად; 7. მეწარმეობის გაფართოებული ვალდებულების ხელშემწყობა და დანერგვა; 8. ნარჩენების შესახებ მონაცემებისა და ინფორმაციის მართვის სისტემის ჩამოყალიბება და დანერგვა; 9. საჯარო სექტორის შესაძლებლობათა გაძლიერება ეროვნულ და ადგილობრივ დონეებზე; 10. ნაგავსაყრელებზე მუნიციპალური ბიოდეგრადირებადი ნარჩენების განთავსების შემცირება; 11. ქალაქის, მიწის, მეტალისა და პლასტიკის წარმოქმნის წყაროსთან სეპარირების სისტემის ჩამოყალიბება; 12. კომპანიების მიერ ნარჩენების პრევენციის

ეკონომიკის სხვადასხვა დარგის დაბეგერის სპეციფიკასთანაა დაკავშირებული. ეს, უწინარეს ყოვლისა, ეხება სოფლის მეურნეობასა და საგარეო ვაჭრობას. დაბეგერის ამ თავისებურებათა გათვალისწინებით სტატიაში შეთავაზებულია საგადასახადო კორუფციის მაჩვენებელთა სისტემის გამოყენება. სისტემის თითოეული მაჩვენებელი შეიძლება გაიზომოს იმ მიდგომების საფუძველზე, რომლებიც სტატიაშია მოცემული.

7. განხილულია ის ანტიკრიზისული ღონისძიებები, რომლებიც გამოიყენება COVID-19-ის პანდემიით გამოწვეული ეკონომიკური კრიზისის დროს. სტატიაში განსაკუთრებული ყურადღება გამახვილებულია იმ საკითხების შესწავლაზე, რომლებიც დაკავშირებულია COVID-19-ის პანდემიის პირობებში ინოვაციური საქმიანობის განხორციელებასთან. განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება იმ ფაქტორების განსაზღვრასა და გამოიჯვანას, რომლებიც ხელს უწყობენ და რომლებიც ხელს უშლიან კრიზისულ ვითარებაში ინოვაციური საქმიანობის წარმართვას. ავტორის მიერ გაანალიზებულია „ტექნოლოგიური ხაფანგის“ დაძლევის სირთულეები. მის ფორმირებას ხელს უწყობს ფირმების კონომიკურ განვითარებაში არსებული განუზღვრელობის რისკები, რომელთაც ჯერ კიდევ არ დასრულებული პანდემია განაპირობებს.
8. საერთაშორისო გამოცდილება გვიჩვენებს რომ ბიზნესების ინოვაციურ განვითარებას აქვს ფუნდამენტური მნიშვნელობა გრძელვადიანი ეკონომიკური ზრდისთვის. ამ კვლევაში ჩვენ შევისწავლეთ ბიზნესის ინოვაციური განვითარების პრობლემები და მათი გადაჭრის გზები და პერსპექტივები საქართველოში. წინამდებარე ნაშრომში განხილულია ინოვაციებთან დაკავშირებული გადაწყვეტილებათა თეორიულ საფუძვლები და ინოვაციების დაფინანსებაში არსებულ პრობლემები, აგრეთვე ამ სფეროში არსებულ მთავარ ფინანსურ ინსტრუმენტებსა და საჯარო პოლიტიკის ვარიანტებს. ეკონომიკის ინოვაციური განვითარების საერთაშორისო გამოცდილების და საქართველოში R&D-სა და ინოვაციებში ინვესტიციების სფეროში არსებული ანალიზის საფუძველზე, ჩვენ ჩამოვყალიბეთ საქართველოში ეკონომიკის ინოვაციური განვითარების ძირითადი პრიორიტეტები და პერსპექტივები. მთავრობის ინოვაციებზე ორიენტირებული განვითარების პოლიტიკის *პირველი პრიორიტეტი* უნდა იყოს აუცილებელი უნარ-ჩვევებისა და შესაძლებლობების არსებობის უზრუნველყოფა, რათა შეიქმნას და წარიმართოს R&D-ის კომპანიები, რომლებიც მიაღწევენ წარმატებას კონკრეტულ საქმიანობაში, რომელიც მეტ-ნაკლებად შეეფერება წარმოების პროცესის კონკრეტულ ეტაპებს. *მეორე პრიორიტეტი* არის ის, რომ მთავრობამ აქტიურად უნდა ჩაერთოს ინდუსტრიასთან ურთიერთობაში ინდუსტრიული R&D სფეროში ბაზრის ფუნდამენტური ჩავარდნების აღმოსაფხვრელად. წინამდებარე შემთხვევაში, ინდუსტრიული R&D-ის თანდართული მახასიათებლები, როგორცაა განუყოფლობა, შეუფერებლობა და გაურკვევლობის მაღალი ხარისხი, განაპირობებს იმას, რომ კერძო ინვესტორები კვლევებისთვის არაოპტიმალური ოდენობით რესურსებს გასცემენ. მთავრობის *მესამე პრიორიტეტი* არის R&D-ტევადი პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოზიდვა და გლობალურ ბაზრებთან, როგორც საწარმოო ქსელებთან, ისე ფინანსურ ბაზრებთან, ადგილობრივი ინდუსტრიის დაკავშირების ხელშეწყობა, რათა შესაძლებელი გახდეს ამ საწარმოო ჯაჭვების ფორმირება, მართვა და, მნიშვნელოვანწილად, კონტროლი.
9. ნაშრომში გადმოცემულია მეცნიერების, როგორც საზოგადოების მამოძრავებელი ძალის, როლი და მნიშვნელობა მსოფლიო პროგრესში. ამიტომ მისი განვითარების სტრატეგია უაღრესად საჭირო და მრავალწახნაგოვანია. ეს პრობლემა მცირერიცხოვანი ქვეყნებისათვის უფრო მნიშვნელოვანია და მისი წინსვლის საფუძველია. აქედან გამომდინარე ჭეშმარიტებაა მეცნიერების განვითარების, კერძოდ მისი აზრობრივი პოსტულატების, შეუქცევადობა და მსოფლიო გლობალური მოვლენების მთავარ მამოძრავებელ ძალად გარდაქმნა. როგორც ვხედავთ, აუცილებელია მეცნიერების განვითარების სტრატეგიის განსაზღვრა, მითუმეტეს როდესაც არსებობს ამის რეალური ისტორიული საფუძველი.

მეცნიერების ზოგად საკაცობრიო მნიშვნელობაზე მეტყველებს იუნესკოს მიერ 2015 წელს მიღებული დოკუმენტი, მეცნიერების მდგრადი განვითარების შესახებ 2030 წლამდე. აქ ხაზგასმულია ის გარემოება, რომ მსოფლიო მდგრადი განვითარებისთვის გადამწყვეტია მაღალი ტექნოლოგიებისა და ინოვაციების როლის უზენაესობა, რაც ყოველი სახელმწიფოსთვის ეროვნული სტრატეგიის განსაზღვრის საფუძველი გახდება. აღსანიშნავია ის გარემოებაც, რომ მეცნიერება

უკვე ჩართულია მსოფლიო ინტეგრაციულ პროცესებში, რაც მისი პროგრესულობისა და ყოვლისმომცველობის დადასტურებაა.

თანამედროვე უამრავი გამოწვევები, რომელიც გლობალური ხასიათისაა უფრო ამყარებს მეცნიერების დაფინანსების გაძლიერების პერსპექტივას. ეს მეტყველებს მეცნიერების განვითარების შეუქცევადობის პროცესებზე და მასში უფრო მეტი გონის ჩართულობაზე.

მეცნიერება ყოველთვის იძლევა მყარ შესაძლებლობებს გამოავლინოს, გამოარკვიოს და გადაწყვიტოს ლოკალური და გლობალური პრობლემები. იგი ითვალისწინებს ბუნებრივი პროცესების სიღრმისეულ გაგებას და მასზე ადამიანის ზემოქმედებას, სტრატეგიული სისტემების ორგანიზაციას, განსაკუთრებით აუმჯობესებს ადამიანთა ყოფის პრობლემებსა და მათი გადაწყვეტის ოპტიმალური გზების ძიებას. გარდა ამისა, წარმოდგენელია მეცნიერების გარეშე განათლების სისტემის პროგრესი, რომელიც ბაზისის ფუნქციას ასრულებს მეცნიერების წინსვლასა და მის განვითარებაში.

დღევანდელ პირობებში, მეცნიერება თავის სიტყვას ამბობს ქვეყნების დემოკრატიული განვითარების პრაქტიკაშიც, რაც მისი ინტეგრირებული მიდგომის წინაპირობაა.

საქართველო, როგორც საკმაოდ მაღალი ინტელექტუალური კაპიტალის მქონე ქვეყანა, ბოლო წლებში აძლიერებს მის სამეცნიერო პოტენციალს. ამ მხრივ თვალსაჩინოა ქართველ მეცნიერთა მიერ უცხოურ ინდექსირებულ და საერთაშორისო დონეზე აღიარებულ ჟურნალებში გამოქვეყნებული მეცნიერული პროდუქციის შესამჩნევი ზრდა. თუმცა ხაზგასასმელია ის ფაქტიც, რომ საქართველოში დაბალია სამეცნიერო-კვლევითი პროდუქციის კომერციალიზაციის მაჩვენებელი. რაც შეეხება ეროვნული სამეცნიერო პოტენციალის ინტეგრირების ხარისხს, აქ გაუმჯობესების ტენდენცია სახეზეა.

დღეის მდგომარეობით ქვეყანაში არსებული ინსტიტუციური მოდელი მეცნიერების საკანონმდებლო ბაზას, სამწუხაროდ, სრულყოფილად ვერ უზრუნველყოფს. ეს აისახება საგანმანათლებლო დაწესებულებებისა და სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტების ეფექტიან ინტეგრაციაში. ამასთან, ისიც ფაქტია, რომ საუნივერსიტეტო განათლება საკმარისად არ იყენებს საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის მეცნიერულ პოტენციალს. თუმცა საერთაშორისო სამეცნიერო წრეებთან მათი პოტენციალის ინტეგრირების ხარისხი გაუმჯობესების ტენდენციით ხასიათდება.

10. ნაშრომში განხილულია ფაქტორები, რომლებიც აფერხებენ ინოვაციების განხორციელებას ეკონომიკის სექტორებში და მათი დაძლევის ზოგიერთ გზა, ასევე უახლოეს პერიოდში იმ ინოვაციური ინფრასტრუქტურის განვითარების პერსპექტივები, რომელიც საჭიროა ინოვაციების რეალიზაციისათვის ეკონომიკოს სექტორებსა და ქვესექტორებში. მოკლედ განხილულია ეკონომიკის სექტორებსა და ქვესექტორებს შორის ინოვაციების გავრცელებისა და დანერგვის ურთიერთკავშირის პრობლემები. შემდეგ შემოთავაზებულია და დასაბუთებული ინოვაციების (უპირატესად საბაზისო, როგორც საპროცესო, ასევე საპროდუქტოების) რეალიზაციის სტრატეგია ენერგეტიკის სექტორში და მრეწველობის რიგ ქვესექტორში (ელექტროტექნიკური მრეწველობა, კომპოზიტური მასალების და მათგან ნაკეთობების წარმოება, მეტალურგიული მრეწველობა, ინფორმაციულ-კომუნიკაციური ტექნოლოგიები, სატრანსპორტო მანქანათმშენებლობა, მსუბუქი მრეწველობა).
11. თანამედროვე პირობებში ტყის კომპლექსის წვლილი საქართველოს ეკონომიკაში საკმაოდ დაბალია და მნიშვნელოვნად ჩამორჩება განვითარებული ქვეყნების ანალოგიურ მაჩვენებლებს. ამგვარი სიტუაციის ჩამოყალიბება დიდწილად განაპირობა არა მაღალი დამატებული ღირებულების მქონე პროდუქციის წარმოებაზე ორიენტაციამ, არამედ ძირითადად ტყის რესურსების ექსპორტმა, რამაც ბუნებრივია შეამცირა ამ სექტორის საექსპორტო შემოსავლები და შესაბამისად მისი წილი მთლიან სამამულო პროდუქტში. საქართველოს ტყის რესურსების გამოყენებისა და დაცვის პროცესში ჩნდება როგორც

შესაძლებლობები, ისე ახალი გამოწვევები, რაც გამოწვეულია ტყეების მართვის სტანდარტების ცვლილებით, რომლებმაც უნდა უპასუხონ მზარდ საერთაშორისო, ეკონომიკურ, ეკოლოგიურ და სოციალურ მოთხოვნებს. იზრდება კლიმატის ცვლილებით, მავნე ორგანიზმებით და სხვა არახელსაყრელი ფაქტორების ზეგავლენით ტყეების განადგურების შედეგად გამოწვეული ნეგატიური შედეგები. ყოველივე აღნიშნული დღის წესრიგში აყენებს თანამედროვე ეტაპზე საქართველოს ტყის რესურსების გამოყენებისა და დაცვის ინოვაციური სტრატეგიის ფორმირების აუცილებლობის საკითხს. სწორედ ამ კონტექსტში ნაშრომში გაანალიზებულია საქართველოს ტყის რესურსების გამოყენებისა და დაცვის არსებული მდგომარეობა და შემოთავაზებულია ტყის კომპლექსის განვითარების ძირითადი მიმართულებები. ეს მიმართულებები ჩამოყალიბებულია ისეთი თეორიული და პრაქტიკული საკითხების ანალიზის საფუძველზე, როგორცაა: ტყის კომპლექსის მართვის სახელმწიფო სისტემის სრულყოფა, ტყეების შენახვისა და დაცვის სრულყოფა, ტყეების კვლავწარმოების სრულყოფა, სატყეო სექტორის შემოსავლიანობის ამაღლება, სატყეო სათბურების შექმნა და სხვა. ნაშრომში აგრეთვე დასმულია ტყის რესურსების გამოყენების ოპტიმიზაციის ამოცანა და შემოთავაზებულია მისი შესაბამისი ეკონომიკურ-მათემატიკური მოდელი. სტატიაში ასევე ხაზგასმულია ტყეთსარგებლობის თანამედროვე ინოვაციური მეთოდების დანერგვის აუცილებლობაზე. ნაშრომის ბოლოს შემოთავაზებულია დასკვნები, რომლებიც მიღებულია დასმული აქტუალური საკითხის შესწავლის და შედეგთა განზოგადების საფუძველზე.

12. თანამედროვე ცივილიზაციამ დღის წესრიგში დააყენა ქვეყნის ინოვაციური განვითარების აუცილებლობა. სახელმწიფოს მიერ ინოვაციური აქტიურობის მხარდაჭერა ნებისმიერი განვითარებული ქვეყნისთვის არის დამახასიათებელი და დღეისათვის მნიშვნელოვანი გამოცდილებაა დაგროვებული ინოვაციური საქმიანობის სტიმულირების მექანიზმების გამოყენებისა, რაც საქართველოს ინოვაციური გამოცდილებისათვის ძალზედ მნიშვნელოვანია.

სტატიაში განხილულია განვითარებულ ქვეყნებში ინოვაციური პოლიტიკის ფორმირებისადმი თუ რა სისტემური მიდგომები გამოიყენება. გაშუქებულია სამეცნიერო ინოვაციური განვითარების მოდელების სამი ძირითადი ტიპი. აგრეთვე, მიმოხილულია ევროკავშირის ინოვაციური პოლიტიკის ძირითადი მიმართულებები.

განხილულია ინოვაციური საქმიანობის მოტივირების 3 ძირითადი მექანიზმი: სამართლებრივი, ფინანსური და სოციალური.

13. საგარეო ვაჭრობა, როგორც ქვეყნებს შორის ეკონომიკური ურთიერთობების უძველესი და ყოველმხრივ აპრობირებული ფორმა, გლობალიზაციის თანამედროვე ეტაპზე უდიდეს როლს ასრულებს მსოფლიო და ეროვნულ ეკონომიკათა აღორძინება-განვითარებაში. ბოლო წლებში საქართველოს საგარეო ვაჭრობის განვითარებაში გამოიკვეთა შემდეგი ძირითადი ტენდენციები: საგარეო ვაჭრობის არეალის მნიშვნელოვანი გაფართოება და საქონელბრუნვის განუხრელი ზრდა; მთლიან ბრუნვაში, ექსპორტთან შედარებით, იმპორტის სწრაფი ტემპით გადიდება; ექსპორტით იმპორტის გადაფარვის მაჩვენებლის საგრძნობი შემცირება და უარყოფითი სავაჭრო სალდოს ზრდა; ქვეყნის ექსპორტი ხორციელდება უმეტესად ნედლეულისა და ნახევარფაბრიკატების ხარჯზე და აქ ძალზე ცოტაა მზა ნაწარმი; იმპორტში დიდი ოდენობითაა სპილენძის მადნები, ენერგომატარებლები, ხორბალი და სხვა სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტები და მისი გადამამუშავებელი მრეწველობის პროდუქცია, რომელთა დიდი ზომით ან ნაწილობრივ ჩანაცვლება თავისუფლად შეიძლება მათი ადგილობრივი წარმოების გაფართოების ხარჯზე.

ქვეყნის საგარეო ვაჭრობაში არსებული ნეგატიური ტენდენციების დაძლევა შესაძლებელია, ერთი მხრივ, სახელმწიფოს მიერ ექსპორტის მასტიმულირებელი ღონისძიებების გატარებითა და, მეორე მხრივ, იმპორტშემცველი სავაჭრო პოლიტიკის განხორციელებით, ევროკავშირისა და დსთ-ს ბაზრებთან ერთად, მსოფლიოს სხვა რეგიონებისა და დიდი ქვეყნების უმსხვილეს ბაზრებზე ქართული ექსპორტის ინტენსიური დივერსიფიკაციის საფუძველზე.

14. ნაშრომში ეძღვნება ინოვაციური აქტიურობის დეტერმინანტების ანალიზს. ნაშრომში დეტალურადაა განხილული და დახასიათებულია ინოვაციური აქტიურობის როგორც

მაკრო, ასევე მიკროდეტერმინანტები. მაკროდეტერმინანტებს განეკუთვნება ინოვაციური აქტიურობის შეფასებისათვის გაანგარიშებული ინდექსები, ხოლო მიკროპერსპექტივით -- ეკონომიკურ ლიტერატურაში გავრცელებული თეორიული და რაოდენობრივი მოდელები, რომლებში ჩართული მაჩვენებლები, როგორცაა ფირმის ზომა, ბაზრის სტრუქტურა და ა.შ. განიხილება სწორედ მიკროდონეზე ინოვაციური აქტიურობის განმაპირობებელ ფაქტორებად.

კვლევაში ასევე გადმოცემულია საქართველოს ზემოთაღნიშნული ინდექსებისა (მაკროდონე) და მახასიათებლების (მიკროდონე) დინამიკის ანალიზი. განხორციელებული ანალიზის საფუძველზე კი წარმოდგენილია შესაბამისი დასკვნები და გამოკვეთილია ინოვაციური აქტიურობის გაძლიერების გზები.

15. ნაშრომში გაანალიზებულია ევროკავშირის კვლევებისა და ინოვაციების ახალი ჩარჩო პროგრამა «ჰორიზონტი ევროპა» - **Horizon Europe** (2021-2027), რომელიც წინა პროგრამის „ჰორიზონტი 2020“-ის გაგრძელებაა.

განხილულია პროგრამის ძირითადი სიახლეები, როგორცაა: გამრღვევი ინოვაციების მხარდაჭერა - ევროპის ინოვაციების საბჭო - ევროპის კვლევის საბჭო - European Research Council; მოქალაქეებთან ერთად სოციალური პრობლემების მიზნობრივი გადაწყვეტილებები (ევროკავშირის მისიები); საერთაშორისო თანამშრომლობის გაძლიერება - შესაძლებლობების გაფართოება ევროკავშირის არაწევრი ქვეყნების ასოციაციისთვის; ფინანსური ლანდშაფტის რაციონალიზაცია - ევროპული პარტნიორობის გამარტივებული მიდგომა; ღიაობის გაძლიერება - ღია მეცნიერების პოლიტიკა; საერთაშორისო თანამშრომლობის გაძლიერება; ადმინისტრაციული ტვირთის შემცირება - წესების გამარტივება; კვლევებისა და ინოვაციების ეფექტის გაზრდა - სინერგია ევროკავშირის სხვა პროგრამებთან და პოლიტიკასთან; ევროპაში კვლევებსა და ინოვაციებში მონაწილეობის სტიმულირება და შორის სხვაობის შემცირება და ა.შ.

2021 წლის 7 დეკემბერს, ბრიუსელში, საქართველომ საზეიმოდ მოაწერა ხელი საერთაშორისო ასოციაციის ხელშეკრულებას ჰორიზონტ ევროპასთან (Horizon Europe). ამ ხელშეკრულების ხელმოწერა ახალ შესაძლებლობებს უხსნის საქართველოს სამეცნიერო და ინოვაციური თანასაზოგადოებისთვის. შეთანხმების თანახმად, საქართველოს წარმომადგენლები Horizon Europe-ის პროგრამის კონკურსებში ზუსტად ისეთივე პირობებითა და უფლებებით ისარგებლებენ, როგორც ევროკავშირის ქვეყნების მეცნიერებისა და ინოვაციების სფეროს წარმომადგენლები. გარდა ამისა, ხელშეკრულების საფუძველზე, საქართველოს უნივერსიტეტებსა და კვლევით ინსტიტუტებს შეეძლებათ უხელმძღვანელონ მსხვილ საერთაშორისო სამეცნიერო კონსორციუმებს, შეიმუშავონ და განახორციელონ საერთაშორისო სადოქტორო პროგრამები ევროპელ კოლეგებთან ერთად. ეს ყველაფერი საშუალებას მისცემს საქართველოს განახორციელოს კვლევისა და ინოვაციების სისტემის რეფორმირება მნიშვნელოვანი ეკონომიკური ზრდის მისაღწევად.

16. ნაშრომში განხილულია სტრატეგიის, ინოვაციის და ინოვაციური მცირე ბიზნესის არსი. სტრატეგია მოიაზრება, როგორც ქმედებების (მიზნების და ამოცანების) ერთობლიობა (სტრატეგიული გეგმა) მიმართული მცირე საწარმოების ინოვაციურობის უზრუნველყოფისაკენ. ამ სფეროში განხილულია ევროკავშირში მცირე ბიზნესის ინოვაციური განვითარების ხელშეწყობის ძირითადი ღონისძიებები და მოყვანილია ირლანდიის მაგალითი. გაშუქებულია ინოვაციური მცირე ბიზნესის ფორმირება-განვითარების ხელშეწყობი პროგრამები და ღონისძიებები ირლანდიაში. ევროპის და სხვა ქვეყნის მაგალითზე ნაჩვენებია მსბ-ის დაფინანსების ხელმისაწვდომობის გაზრდის სახელმწიფო მხარდაჭერის ზომები

ამასთან ერთად გაანალიზებულია საქართველოში მცირე ბიზნესის ინოვაციური განვითარების კუთხით განხორციელებული ღონისძიებები. შესწავლილია და გაანალიზებულია მცირე და საშუალო ბიზნესის დანვითარების

2016-2020 და 2021-2025 წლების სტრატეგია ინოვაციური განვითარების კუთხით. გაკეთებულია დასკვნები და გამოთქმულია მოსაზრებები.

17. კვლევის მიზანია საქართველოში ცოდნისა და ინოვაციების, მათ შორის სამეცნიერო-კვლევითი საქმიანობის შედეგების კომერციალიზაციის პროცესთან დაკავშირებული აქტუალური საკითხების გამოქვეყნება და პერსპექტივების დასახვა განვითარებული ქვეყნების (ევროკავშირის ქვეყნების) გამოცდილებაზე დაყრდნობით.

საქართველოში ბოლო წლებში სხვადასხვა ტიპის როგორც სახელმწიფო, ისე კერძო სექტორის ინიციატივით განხორციელებული პროექტებისა და პროგრამების მიუხედავად, რომელიც ემსახურებოდა ქვეყნის მასშტაბით ინოვაციური ეკოსისტემის ფორმირებას, დღესაც ძალზე აქტუალურია ცოდნისა და ინოვაციების (მათ შორის სამეცნიერო-კვლევითი საქმიანობის შედეგების) კომერციალიზაციის პროცესთან დაკავშირებული საკითხები და პრობლემები.

ცოდნისა და ინოვაციების კომერციალიზაციის პროცესის უფრო მაღალ დონეზე აყვანის თვალსაზრისით ჯერ-ჯერობით ძალზე პრობლემურია მჭიდრო და ურთიერთსასარგებლო კავშირების დამყარება ამ პროცესში მონაწილე სუბიექტებს შორის, როგორცაა: სამეცნიერო წრეები, ბიზნესწარმომადგენლები და სახელმწიფო სექტორი.

განვითარებული ქვეყნების გამოცდილება გვეუბნება, რომ ყველა ქვეყანას აქვს შესაძლებლობა, შეიმუშაოს განსხვავებული და ორიგინალური მოდელი, რომლის მიხედვით ქვეყანა დადგებოდა ინოვაციებისა და მაღალი ტექნოლოგიების შექმნა-გამოყენებაზე დაფუძნებული ეკონომიკის განვითარების გზაზე.

კვლევის შედეგების მიხედვით, საქართველოში უნდა გაგრძელდეს სტარტაპებისა და ინოვაციურ საქმიანობაზე ორიენტირებული კომპანიების ხელშეწყობისა და ფინანსური მხარდაჭერის პროგრამების შემუშავება და რეალიზაცია, მაგრამ ეს პროცესი უნდა გაძლიერდეს ისეთი პრინციპული საკითხების გადაჭრის ფონზე, როგორცაა, ერთი მხრივ, სხვადასხვა დარგების მიხედვით სათანადო კონკურენციული გარემოპირობების დანერგვა და დაცვა, ხოლო მეორე მხრივ - როგორც სასამართლო ინსტიტუტების, ისე საკანონმდებლო ბაზის გაძლიერება, მათ შორის აკადემიური სფეროს წარმომადგენლების კომერციული ინტერესების სტიმულირებისა და მათ მიერ შექმნილ სამეცნიერო პროდუქტზე (როგორც ინტელექტუალურ საკუთრებაზე) საავტორო უფლებების დაცვის მიმართულებით. ამასთან ერთად, საკანონმდებლო ბაზის სრულყოფის ფონზე და კერძო სექტორის სტიმულირებასთან ერთად ძალზე მნიშვნელოვანია საჯარო სექტორის ინსტიტუტებში სამეცნიერო-კვლევითი საქმიანობის გაძლიერების ხელშეწყობი (როგორც ფინანსური, ისე არაფინანსური შინაარსის) პროექტებისა და პროგრამების უფრო მეტი მოცულობით რეალიზაცია.

18. მინერალური რესურსების პრობლემატიკა განსაკუთრებით აქტუალური გახდა ტრანსფორმაციული ეკონომიკის ქვეყნებისათვის, განსაკუთრებით პოსტსაბჭოთა ქვეყნებისა და საქართველოსთვის. ბევრმა ქვეყანამ დაასრულა მინერალური რესურსების მართვის საკითხებში კაპიტალისტურ ქვეყნებში არსებულ სისტემებთან ჰარმონიზება.

საქართველოში ეს პროცესი ჯერ კიდევ მიმდინარეობს, რაც ზრდის ამ მიმართულებით კვლევების მნიშვნელობას.

მართალია, დღეს საქართველოში მინერალური რესურსები სახელმწიფო საკუთრებას წარმოადგენს, და ერთიანად გამართული საბაზრო პრინციპებისადმი შესაბამისი სისტემა შესაქმნელი, მაგრამ პირველი რიგის და თანაც გადაუდებელ აუცილებლობას წარმოადგენს მყარი მინერალური რესურსების მართვის სწორი სისტემისა და პოლიტიკის ჩამოყალიბება.

აღსანიშნავია, რომ სტრატეგიულად მნიშვნელოვანი სათბობ-ენერგეტიკული რესურსები, როგორც არის ნავთობი და გაზი თითქმის ყველა ქვეყანაში წარმოადგენს სახელმწიფო საკუთრებას, რომელიც სახელმწიფო კონტროლისა და

ზედამხედველობის ქვეშაა; მაშინ როდესაც მყარ მინერალურ რესურსებზე საკუთრების უფლებების, განკარგვისა და კონტროლისადმი განსხვავებული მიდგომები და რეგულირების ფორმები არსებობს. ეს გამომდინარეობს სხვადასხვა ქვეყნების განსხვავებული სახელმწიფო სამთო პოლიტიკიდან, რომელიც სულ უფრო და უფრო მეტად ორიენტირებული ხდება უცხოელი ინვესტორების მოზიდვასა და სამთო სექტორის მდგრად განვითარებაზე.

განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, რომ ქვეყნის სუსტი ეკონომიკური მდგომარეობის გამო არ მოხდეს ამ რესურსების არაეფექტიანი გაფლანგვა და მაქსიმალურად იქნეს გამოყენებული მათი ეკონომიკური პოტენციალი. ამ მიზნით აუცილებელია დარგობრივი მართვის სწორი ეკონომიკური პოლიტიკის შემუშავება საქართველოში, ისე როგორც ეს ცივილიზებულ ქვეყნებშია. კერძოდ, აუცილებელია ისეთი პოლიტიკის შემუშავება, რომელიც უპირველესად მორგებულ იქნება საქართველოს სამთო ტრადიციებსა და სოციალურ ეკონომიკურ მდგომარეობაზე, რომელიც ამავე დროს შექმნის მიმზიდველ გარემოს უცხოელი ინვესტორებისათვის, დაეფუძნება საუკეთესო მსოფლიო პრაქტიკას და მდგრად განვითარებაზე იქნება ორიენტირებული.

ნაშრომში განხილულია ბუნებრივი და მინერალური რესურსების ცნებები, წიაღისეულის ცნების თანამედროვე სტანდარტები, მინერალური რესურსების არსებული მდგომარეობა საქართველოში სახეებისა და რეგიონების მიხედვით. წარმოდგენილია პრობლემები საბადოების მართვისა და რესურსების მოპოვების კუთხით. ასევე დასკვნის სახით ჩამოყალიბებულია ზოგიერთი პრობლემის გადაწყვეტის გზები, რომლებიც ხელს შეუწყობენ სამთო სექტორში მეტი ინვესტიციების მოზიდვას, მდგრად განვითარებას, მიწის მესაკუთრეთა უფლებების გათვალისწინებას და ა.შ.

19. ნაშრომში მიმოხილულია ატმოსფეროს როლის ზოგადსაკაცობრიო მნიშვნელობის შესახებ, მითითებულია მისი მთავარი დამაბინძურებელი წყაროები, განხილულია როგორ განიცდის გარემოს ზეგავლენას საზოგადოება და ეკონომიკა.

ჰაერის დაბინძურება მსოფლიოს ერთ-ერთი მწვავე გარემოსდაცვითი პრობლემაა. ნაშრომში გაანალიზებულია, როგორ უკავშირდება ჰაერის მაღალი ხარისხი ცხოვრების მაღალ ხარისხს. მოყვანილია ჰაერის დაბინძურების შედეგად სიკვდილიანობით გამოწვეული ზარალისა და ცხოვრების ხარისხის გაუარესებით მიყენებული ზიანის ამსახველი მონაცემები. აღნიშნულია, რომ საქართველოში ატმოსფერული დაბინძურება საკმაოდ მაღალია, ხოლო კანონმდებლობა ევროკავშირის სტანდარტებსაც კი ვერ უახლოვდება. განსაკუთრებული ყურადღება გამახვილებული ჰაერის ხარისხის იდექსის მაჩვენებელზე.

ნაშრომში გაანალიზებულია ქვეყანაში ჰაერის დაცვის მიმართულებით არსებული პრევენციული ღონისძიებები. შეფასებულია ჰაერის ხარისხის მონიტორინგის არსებული სისტემის ფუნქციონირება. ევროკავშირი წარმატებით ახორციელებს ჰაერის ხარისხის სტანდარტის შენარჩუნებას გარემოს დაცვის მართვის საუკეთესო უნარების წყალობით, რაც ჩვენს ქვეყანაში ნაკლებად არის.

აღნიშნულია, რომ ატმოსფერული ჰაერის დაცვის კუთხით საქართველოში, მიუხედავად ბოლო პერიოდში განხორციელებული მრავალი სახის პოზიტიური ცვლილებისა, არასახარბიელო მდგომარეობაა. კანონმდებლობა სათანადოდ ვერ პასუხობს არსებულ გამოწვევებს, შედეგად ვერ ხერხდება დაბინძურების მიზეზებისა და მისი შედეგების სიღრმისეული ანალიზი და შესაბამისად ჰაერის დაბინძურების შემცირებისათვის ეფექტიანი ღონისძიებების დაგეგმვა და განხორციელება.

მიმოხილულია პრობლემის მართვის იმ მეთოდებისა და ღონისძიებების შესახებ ცალკეული ქვეყნების მიხედვით, რაც ქვეყნის ჰაერის ხარისხის მაღალი დონით შენარჩუნებას უზრუნველყოფს.

20. ნაშრომში განხილულია მიწის როგორც უმნიშვნელოვანესი და უნიკალური ბუნებრივი რესურსის როლი და მნიშვნელობა ჩვენი ცივილიზაციის არსებობის შენარჩუნებისთვის.

გაშუქებულია სასოფლო-სამეურნეო რევოლუციის გენეზისი, რომელიც გაიარა კაცობრიობამ მონადირე-შემოგროვებლობიდან გლეხად (ფერმერად) გარდაქმნამდე, თუ როგორ "მოაშინაურა" ადამიანმა ხორბალი და მიეჯაჭვა მიწას.

გაანალიზებულია უცხოური ქვეყნების გამოცდილება მიწის რესურსების გამოყენებისა და დაცვის საქმეში, როგორც ევროკავშირის ქვეყნებში ასევე არაევროკავშირის ქვეყნებში.

გაანალიზებულია საქართველოს მიწის რესურსების არსებული მდგომარეობა და აგრარულ სფეროში გასატარებელი ღონისძიებები.

გაშუქებულია სასურსათო უსაფრთხოების საკითხები, ბიოლოგიურად სუფთა პროდუქტების მნიშვნელობა და საქართველოს აგრარული პოტენციალის რაციონალური გამოყენება სახელმწიფოს პროტექციონისტული პოლიტიკით.

21. ნაშრომი ეძღვნება თანამედროვეობის ერთ-ერთ ისეთ აქტუალურ პრობლემას, როგორცაა განათლების სისტემის განვითარების სტრატეგია. მსოფლიო ბანკის მონაცემებით, დღეისათვის განვითარებული ქვეყნების შიდა პროდუქტის 50% ცოდნაზეა დამყარებული. ცოდნის წარმოება, ინვესტიციების მოცულობა მეცნიერებასა და განათლებაში განსაზღვრავს ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების თანამედროვე დონეს. ამიტომ ნებისმიერ ქვეყანაში ცხოვრების ხარისხის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მაჩვენებელი სწორედ ცოდნაა, შესაბამისად კი განათლების სისტემის მდგომარეობა.

ნაშრომში აღნიშნულია, რომ ეფექტიანი საგანმანათლებლო სისტემა, ერთი მხრივ, ხელს უწყობს ქვეყანაში სამეცნიერო და ტექნოლოგიური მიღწევების დანერგვას, გლობალური ტექნოლოგიური ტენდენციების ანალიზსა და შეფასებას, ხოლო, მეორე მხრივ, მოსახლეობის განათლების მაღალი დონე მაღალტექნოლოგიურ პროდუქციაზე მოთხოვნის განვითარების წინაპირობას ქმნის, რაც, თავის მხრივ, ინოვაციური პროდუქტებისა და პროცესების შექმნას ასტიმულირებს.

მაგალითის სახით საკმაოდ დაწვრილებითაა განხილული ევროკავშირი, სადაც მისი შექმნისთანავე (1993) წინა პლანზე წამოიწია ევროპის ერთიანი ინოვაციური სივრცის შექმნისა და შემდგომი განვითარების საკითხმა; აღნიშნულია, რომ ევროკავშირის ქვეყნებში განათლების სისტემის წარმატების ერთ-ერთი მთავარი მიზეზია ის, რომ წევრი ქვეყნები შეთანხმდნენ, რომ არ მოხდებოდა განათლების სისტემის სრული უნიფიკაცია, იგი რჩებოდა ცალკეული ქვეყნის კომპეტენციაში. იმის მაგალითად, თუ რამდენად ამართლებს განათლებისადმი მსგავსი მიდგომა ნაშრომში ჩატარებულია მსოფლიოში ყველაზე წარმატებული საგანმანათლებლო სისტემის მქონე ორი ქვეყნის - ფინეთის და სამხრეთ კორეის - საკმაოდ საინტერესო ანალიზი. ხაზგასმითაა მითითებული, რომ ანალიზის ერთადერთი მიზანია, ამ ქვეყნების წარმატების მიზეზის დადგენა, შეძლებისდაგვარად მისი გამოყენება და განათლების სისტემის განვითარების სტრატეგიის ჩამოყალიბება საქართველოში.

გაანალიზებულია აღნიშნული პრობლემის შესახებ საერთაშორისო ანალიტიკური ორგანიზაციების მიერ განხორციელებული სხვადასხვა კვლევა, მოყვანილია ციფრობრივი მასალა.

22. წყლის რესურსები წარმოადგენენ უმნიშვნელოვანეს ბუნებრივ ფაქტორს, რომელიც ძირითადად განსაზღვრავს მრეწველობის, სოფლის მეურნეობის განვითარების პირობებს, ქალაქებისა და დასახლებული პუნქტების დასვენებისა და ჯანმრთელობის ორგანიზაციის დაგეგმარებას მოსახლეობაში, ქვეყნის ეკონომიკის დამოკიდებულება და საზოგადოების განვითარების მდგომარეობა დიდად არის ურთიერთკავშირში წყლის რესურსების გამოყენებაზე. რადგანაც საწარმოო ძალებში მნიშვნელოვნად იზრდება მოთხოვნილება წყლის რესურსების

რაოდენობაზე და ხარისხზე. ეს განპირობებულია წყლის რესურსების აღრიცხვიანობის გაუმჯობესების აუცილებლობით, ცალკეული რაიონების წყლის ბალანსის განსაზღვრით ჰიდროლოგიური რეჟიმის ელემენტების განსაზღვრისა და პროგნოზირების გაანგარიშების მეთოდების განვითარებისათვის, რომ უფრო ეფექტურად გამოვიყენოთ წყლის რესურსები.

მიუხედავად იმისა, რომ ამ სფეროში ხდება სხვადასხვა ღონისძიებების რეალიზაცია, მეცნიერების პროგნოზებით ევროპაში ოცი წლის შემდეგ მოსალოდნელია მტკნარი წყლის დეფიციტი. ამ ფაქტორმა ბოლო წლებში გამოიწვია სამეცნიერო კვლევების აქტივიზაცია მოსახლეობისათვის წყლის მიწოდებისა და წყალმომხმარების სასმელი წყლის ხარისხის გაუმჯობესების საქმეში. ამასთან ერთად წყალმომხმარების ეფექტიანობის ამაღლებისათვის პროცესის ჩარჩოებში იქმნება საერთაშორისო პარტნიორობა, რომელიც განსაზღვრავს მომავალში წყლის რესურსების გამოყენებისა და დაცვის გზებსა და ამოცანებს.

23. საქართველოს მდგრადი და ინოვაციური განვითარებისათვის პირობების შექმნა დაკავშირებულია უცხოური პირდაპირი ინვესტიციების მოზიდვასა და მათ სწორ გამოყენებასთან. ინოვაციური ეკონომიკური სისტემის ფუნქციონირების საფუძველი არის კაპიტალისა და ეკონომიკური რესურსების სწორი მოზიდვა, სამეურნეო სუბიექტებს შორის ურთიერთდამოკიდებულების განვითარება, ქვეყნის ტექნოლოგიური წინსვლის უზრუნველყოფა. ქვეყნის ინოვაციური ეკონომიკის ფორმირების უმნიშვნელოვანესი საფუძვლები მოიცავს ორ ძირითად სექტორს: სამეცნიერო-კვლევით და კომერციულს, რომლებიც თავის მხვრივ ბაზირდებიან უპირობის სწორი მიმართულებით გამოყენების შესაძლებლობებზე. ამდენად, საქართველოს ეკონომიკის განვითარება დიდწილად არის დამოკიდებული უცხოურ პირდაპირ ინვესტიციებზე, რომელთა ზრდის დინამიკა და მოზიდვის შესაძლებლობანი არასაკმარისია იმისთვის, რომ უზრუნველყოთ ქვეყნის განვითარების ის „ეკონომიკური ბიძგი“, რომელიც გახდება ჩვენი საზოგადოების ეკონომიკური და სოციალური პროგრესის წყარო, აუცილებელია შეიცვალოს ქვეყანაში უპის მოზიდვის სახელმწიფო სტრატეგია.

ნებისმიერი ინვესტიციის შემოდინება დამოკიდებულია ინვესტორების რწმენაზე საქართველოში ეკონომიკურ მდგრადობასთან დაკავშირებით. საქართველოში არსებული საინვესტიციო გარემოს გაუმჯობესებისათვის პირველ რიგში აუცილებელია კორუფციასთან ბრძოლის გაძლიერება, რადგან მიუხედავად ამ სფეროში მომხდარი დადებითი ძვრებისა, საერთაშორისო ექსპერტების შეფასებით საქართველო კვლავაც რჩება ქვეყნად, სადაც საკმაოდ მაღალ დონეზეა შენარჩუნებული კორუფცია და ბიუროკრატიული აპარატი. „საერთაშორისო გამჭვირვალობა საქართველოს“ (TI) მიერ 2021 წლის 12 აპრილს გამოქვეყნებული საზოგადოებრივი აზრის კვლევის შედეგების მიხედვით, საქართველოში კორუფცია კვლავ მნიშვნელოვან გამოწვევად რჩება. რესპონდენტების 91% (მათგან ვინც, ფიქრობს, რომ საჯარო მოხელეები საკუთარ თანამდებობებს ბოროტად იყენებენ) მიიჩნევს, საჯარო მოხელეები საკუთარ თანამდებობებს ოჯახის წევრების, ნათესავებისა და ახლობლების დასაქმების მიზნით იყენებენ; 86%-ის აზრით, საკუთარი ახლობლების ბიზნესის მფარველობისთვის; 79%-ის შეფასებით, ბიუჯეტის თანხების არამიზნობრივი ხარჯვისთვის; 58%-ის მოსაზრებით კი, სხვადასხვა საქმის „მოგვარების“ სანაცვლოდ ქრთამის აღებისთვის. კვლევა სახელმწიფო ტენდერების შესახებ კითხვასაც მოიცავდა. რესპონდენტების 52% მიიჩნევს, რომ სახელმწიფო შესყიდვების დროს თანამდებობის პირებთან დაკავშირებული კომპანიებისთვის უპირატესობის მინიჭება გავრცელებულია.

მეორე მნიშვნელოვანი საკითხია საგადასახადო კოდექსის დახვეწა. მიუხედავად ბოლო პერიოდში კოდექსში შეტანილი მრავალი ცვლილებისა და გადასახადების საერთო რიცხვის შემცირებისა, კოდექსი კვლავაც რჩება ძნელად

აღსაქმელად და ბუნდოვნად, განსაკუთრებით ადმინისტრირების ნაწილში. ასევე ინვესტორებისათვის მიუღებელია საგადასახადო კოდექსში და საერთოდ საკანონმდებლო აქტებში განხორციელებული ცვლილებების სიხშირე. საჭიროა გამარტივდეს საქმიანობის, ლიცენზირებისა და ნებართვების აღების პროცედურები, თუმცა აღსანიშნავია გაუმჯობესების ტენდენციებიც. კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი საკითხია შეღავათიანი კრედიტის არსებობის აუცილებლობა, არ შეიძლება ქვეყანა მთლიანად ორიენტირებული იყოს პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების შემოსვლაზე, ასევე საჭიროა ადგილობრივი ინვესტორების ხელშეწყობა. ბოლო წლებში საქართველოს მთავრობამ სერიოზულ წარმატებებს მიაღწია დერეგულირების სფეროში. თუმცა დერეგულირების ღონისძიებები საკმარისი არ იქნება ეკონომიკური ზრდის მდგრადობის უზრუნველსაყოფად, თუ მათ არ ახლავს საბაზრო ინსტიტუტების გაძლიერება. კერძოდ, უფრო მეტად უნდა იყოს დაცული საკუთრების უფლება; აუცილებელია სასამართლო სისტემის რეფორმირება, რომელიც ჩამორჩება ბიზნესგარემოს ლიბერალიზაციის ტემპს და ხელისუფლების მხრიდან გადაუდებელი ღონისძიებების განხორციელებას საჭიროებს.

ქვეყნის ეკონომიკური აღმავლობისათვის აუცილებელია ისეთი საინვესტიციო გარემოს შექმნა, რომელიც მოიზიდავს როგორც უცხოელ, ისე ქართველ ბიზნესმენებსაც, რათა მათ დააბანდონ თავიანთი კაპიტალი საქართველოში და არა სხვა ქვეყნებში. მაგალითად, თუ ინვესტორი აზერბაიჯანში კაპიტალს დააბანდებს და თუ შემდეგ ამ ქვეყნის კანონმდებლობაში რაიმე ცვლილება მოხდება, ინვესტორი გარანტირებულია, რომ უახლოესი 10 წლის მანძილზე ეს მას არ შეეხება.

24. გლობალიზაციის განვითარებასთან ერთად სულ უფრო იზრდება საერთაშორისო ვაჭრობის სფერო და მასში ჩართული ქვეყნების რიცხვიც. ნებისმიერ სახელმწიფოში ეკონომიკის კონკურენტული მექანიზმის შექმნა და მოსახლეობის მოთხოვნილებათა უფრო მაღალ დონეზე დაკმაყოფილების უზრუნველყოფა შეუძლებელია საერთაშორისო ვაჭრობის გარეშე.

საერთაშორისო ვაჭრობა გულისხმობს საქონლის, მომსახურებისა და კაპიტალის მიმოცვლას ქვეყნებს შორის. მისი გავლენა განვითარებად და განვითარებულ ქვეყნებზე არაერთგვაროვანია. საქართველოს ეკონომიკისთვის არსებითი მნიშვნელობა გააჩნია მსოფლიო ვაჭრობის განვითარებას covid-19 პანდემიით გამოწვეული ეკონომიკური კრიზისის პირობებში. წინამდებარე ნაშრომის ძირითად მიზანს შეადგენს საქართველოს საგარეო ვაჭრობის ზოგადი ტენდენციებისა და განვითარების პერსპექტივის ანალიზი covid 19 პანდემის პირობებში.

25. ახალი კორონავირუსის (COVID-19) პირველი შემთხვევა საქართველოში 2020 წლის 26 თებერვალს დადასტურდა, კორონავირუსის წინააღმდეგ ვაქცინაციამდე, ქვეყანაში დაავადებასთან ბრძოლის ერთადერთ მექანიზმად მიჩნეული იყო სოციალური დისტანცირება და იზოლაცია (lockdown). კორონავირუსის წინააღმდეგ საბრძოლველად ქვეყანაში მიღებულ იქნა ისეთი ზომები, როგორცაა: საერთაშორისო მიმოსვლის შეზღუდვა; წარმოებისა და მომსახურების სფეროების დაპაუზება; საზოგადოებრივი ტრანსპორტის მოძრაობის შეჩერება; კომენდანტის საათის გამოცხადება და სხვა. საქართველო, ისევე როგორც მსოფლიოს ნებისმიერი ქვეყანა, რომელიც ებრძვის ახალ კორონავირუსს, დგას ჯანდაცვასა და ეკონომიკას შორის ალტერნატივის წინაშე. სოციალური დისტანცირება და გლობალური ჩაკეტვა ხელს უწყობს პანდემიის გავრცელებას, ამასთან ზღუდავს ქვეყნის ეკონომიკურ ზრდას, ხელს უშლის საინვესტიციო აქტივობას.
26. ნაშრომი ეძღვნება ერთ-ერთ ისეთ აქტუალურ პრობლემას, როგორცაა ინოვაციური ტექნოლოგიების იმპორტის სტრატეგიული მიმართულებები საქართველოში. მეცნიერება და მაღალი ტექნოლოგიები წარმოადგენს ნაციონალური ეკონომიკის განვითარების

გადამჭერელ ფაქტორს. ეკონომიკის დაჩქარებული ტემპით განვითარებისათვის აუცილებელია ქვეყანაში ცოდნაზე დაფუძნებული ეკონომიკური სისტემის ჩამოყალიბება, რომელიც პირველ რიგში მოითხოვს თანამედროვე ტექნოლოგიებზე დამყარებული ეროვნული ინოვაციური სისტემის ფორმირებას. ავტორი მიუთითებს, რომ ინოვაციური ეკონომიკის ფორმირების ღონისძიებებს შორის, საწყის ეტაპზე, სანამ ადგილზე შეიქმნება მძლავრი სამეცნიერო-კვლევითი ბაზები, მიზანშეწონილია მეტწილად მოწინავე ტექნოლოგიების იმპორტირება, ანუ სანამ საკუთარ კვლევებზე დაფუძნებული ინოვაციური სისტემა ჩამოყალიბდებოდეს, პრიორიტეტი უნდა მიენიჭოს ინოვაციების გარედან შემოდინებას. ეს ხორციელდება უცხოური ინვესტიციების მეშვეობით ან ეროვნული ფირმების მიერ საზღვარგარეთიდან ტექნოლოგიების შეძენის გზით. ნაშრომში მოყვანილია ამის სხვადასხვა მაგალითი და ციფრობრივი მასალა.

ნაშრომში აგრეთვე ხაზგასმულია ჩვენთან ინოვაციური განვითარების პროცესი საწყის ეტაპზე, ამიტომ უშუალოდ სახელმწიფომ ხელი უნდა შეუწყოს მძლავრი ინოვაციური სექტორის ჩამოყალიბებას, მეცნიერების აღორძინებასა და განათლების სისტემის სრულყოფას, ინტელექტუალური კაპიტალის ხარისხის ამაღლებას. სახელმწიფოს მხრიდან აუცილებელია ინოვაციური განვითარების გრძელვადიანი სტრატეგიის შემუშავება და ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკურ მდგომარეობასთან ადაპტირებული პოლიტიკის თანმიმდევრული რეალიზაცია; ინოვაციური ინფრასტრუქტურის განვითარება, რეგიონების მაქსიმალური ჩართვა ინოვაციურ პროცესებში; განათლების სისტემის სამეცნიერო-კვლევითი კომპონენტის გაძლიერება, რაც მომავალში საკუთარი ინოვაციური ბაზის განვითარების საშუალებას მოგვცემს; ეკონომიკის ყველა დარგში, მცირე და საშუალო მეწარმეობის, ინდუსტრიულ და აგრარულ სექტორებში თანამედროვე ტექნოლოგიების შეტანის სტიმულირება; მეცნიერებას, ბიზნესსა და სახელმწიფოს შორის მჭიდრო კოორდინაცია, რაც შექმნის ინოვაციური ეკონომიკის სისტემური განვითარების მყარ საფუძველს.

27. ნაშრომში გაშუქებულია მემცენარეობის ინოვაციური განვითარების სტრატეგიის არსი. განხილულია ბოლო წლებში ქვეყნის სოფლის მეურნეობაში (მემცენარეობა) რიგი ეკონომიკური მაჩვენებლის შემცირების ტენდენცია, რაც განაპირობებს მემცენარეობაში ინივაციური ტექნოლოგიების ფართოდ გამოყენების აუცილებლობას. ნაჩვენებია აგრარულ სფეროში (მემცენარეობა) მსოფლიოს განვითარებული ქვეყნების (აშშ, ნიდერლანდები, ისრაელი, კორეა) უცხოური გამოცდილების გათვალისწინება და ამ ქვეყნების მსგავსად საქართველოს სოფლის მეურნეობაში ინოვაციებისა და ახალი ტექნოლოგიების (რობოტიზაცია, ვერტიკალური სოფლის მეურნეობა, ბლოკჩეინი, მართვის პარალელური სისტემა, ავტოპილოტი და სხვ.) ფართოდ დანერგვის ხელშეწყობა. ხაზგასმულია ქვეყნის მეცენარეობაში ინოვაციების ახალი ტექნოლოგიების ათვისებისა და ეფექტური გამოყენებისთვის საჭირო ღონისძიებების რეალიზაციის აუცილებლობა.

28. ნაშრომში შესწავლილია საქართველოში მეცხოველეობის განვითარების სტრატეგია, იგი არის სტრატეგია მენეჯმენტში და წარმოადგენს წესების ნაკრებს, გადაწყვეტილებების მისაღებად რომლითაც ხელმძღვანელობენ ორგანიზაციები.

1990-1991 წლებში საზოგადოებრივი მეურნეობებიდან პრივატიზებული იქნა 672 ათასი სული მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვი. მოსახლეობას ყავდა 868.5 ათასი სული. ყველა კატეგორიის მეურნეობებში იყო 1535.7 ათასი სული. პრივატიზაციის შედეგად საქართველოში იკლო მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვის სულადობამ, 2000 წლისათვის 673 სულით, 2014 წლისათვის შესაბამისად 565 სულით, 2018 წელს კი 657 სულით (42.8%). ანალოგიური მდგომარეობაა მეცხოველეობის სხვადასხვა დარგშიც. მეცხოველეობის ინოვაციური სტრატეგიის ჩამორჩენის ძირითადი მიზეზი უნდა ვეძიოთ მოსახლეობის პირად დამხმარე მეურნეობებში პირუტყვის საკვები ბასის მოუწესრიგებლობასა და უკმარისობაში.

ნაშრომში პირველადია განხილული მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვის

ჯიშთაშორის შეჯვარების საკითხები, რომლებიც ხელს უწყობენ პირუტყვის პროდუქტიულობის ამაღლებას, ხორცისა და ტყავნედელულის ხარისხის გაუმჯობესებას. მოცემულია სხვადასხვა სახის შეჯვარების დახასიათება, აგრეთვე ხალასი და ნაჯვარი საქონლის ზრდა განვითარების თეორიული და პრაქტიკული საფუძვლები, მათი მეხორცული პროდუქტიულობის ფორმები.

ნაშრომი ეძღვნება სოფლის-მეურნეობის უმნიშვნელოვანესი დარგის კ მეცხვარეობის აღმავლობაში ინოვაციების პრობლემებს. კვლევის შედეგად ირკვევა, რომ საზოგადოებრივი მეურნეობების დაშლამ მიწების საერთო სახალხო საკუთრებად გამოცხადებამ, სოფლის სოციალური ინფრასტრუქტურის მოშლა, ასევე კასპიისპირეთში 200 ათასი ჰექტარი საზამთრო საძოვრების დაკარგვა, შირაქის, ელდარისა და ალაზნის ზამთრის საძოვრების მასობრივმა პრივატიზებამ ასევე გამოიწვია მეცხვარეობის დარგის დიდი დაქვეითება. ვინაიდან მეცხვარეობა დიდად რენტაბელური და მოთხოვნადი დარგია. დიდი ყურადღება უნდა მიექცეს სტაციონალური მეცხოველეობის განვითარებას განძის (ნინოწმინდის რაიონი) და ოკამის (ახალქალაქის რაიონი) მეცხვარეობის სამრეწველო კომპლექსებში. აქ მთელი წლის მანძილზე ცხვარი ერთი რაიონის ფარგლებში იმყოფება კ ზამთარში ბაგაზე ხოლო ზაფხულში სამოვარზე. ახალი ფერმების დაპროექტებისას გათვალისწინებული უნდა იქნეს ადგილობრივი ბუნებრივი პირობები, მეცხვარეობის ორგანიზაციული ფორმები და წარმოების ტექნოლოგია.

საქართველოში ყოველწლიურად 9 მილიონამდე ტურისტი შემოდის. ხორცის წარმოების გადიდების მიზნით აუცილებლად უნდა დაინერგოს რესპუბლიკის მეღორეობის ფერმებში გოჭის ადრეულ ასაკში ასხლეტა. ამჟამად როგორც აშშ-ში, ევროპის ქვეყნებსა და რუსეთის ქალაქებში აქტიურად მიმდინარეობს საჭმლის ნარჩენების გადამუშავება. მაგალითად პეტერბურგის არაგეგმური საკვების დამზადების კანტორის მონაცემებით, პეტერბურგის საგარეუბნო მეურნეობების მიერ წელიწადში საშუალოდ იყენებენ 1800000 ტონა საჭმლის ნარჩენს, რაც დაახლოებით 360000 ტონა მარცვლის ან 60000 ტონა ღორის ხორცის ცოცხალი მასის ეკვივალენტურია.

აშშ-სა და სხვა ევროპული ქვეყნების გამოცდილების მსგავსად, მეღორეობაში საკვებწარმოების გაფართოების მიზნით უნდა მოეწყოს მსხვილი ქალაქების ნაგავსაყრელებთან საჭმლის ნარჩენების ნაწილის გადამამუშავებელი საამქროები. მათი მეშვეობით მოხდებოდა რესპუბლიკის მეღორეობის ფერმებისათვის დიდი რაოდენობით იაფი და ყუათიანი საკვების მიწოდება.

29. ნაშრომი ეძღვნება ისეთ აქტუალურ საკითხს, როგორცაა ტურიზმის ინოვაციური განვითარების სტრატეგია საქართველოში და ამ მიმართულებით დარგის განვითარებისთვის კვლევის კომპლექსური მიდგომის აუცილებლობა. განხილულია, როგორც ინოვაციურ განვითარებაზე სტრატეგიული გადასვლის ფორმები, ასევე გამოკვეთილია რეგიონული განვითარების ინოვაციური სტრატეგიების შემუშავებისა და ინოვაციური საქმიანობის სტიმულირების მნიშვნელობა. ნაშრომში აგრეთვე აღნიშნულია, რომ ტურიზმის სფეროში ინოვაციური განვითარების სტრატეგიის ფორმირებისათვის და ინოვაციური იდეების შემდგომი რეალიზაციისათვის აუცილებელია დარგში ინოვაციების მართვის სისტემის შექმნა, რომელიც პასუხობს დარგისა და ბაზრის მოთხოვნებს; აღნიშნული პრობლემის ირგვლივ განხილულია უცხოეთის ზოგიერთი წარმატებული ქვეყნების სხვადასხვა ანალიტიკური კვლევა, მოყვანილია ციფრობრივი მასალა. გაანალიზებულია ინოვაციების და ახალი ტექნოლოგიების ეფექტური გამოყენების შესაძლებლობები; შესწავლილია ბოლო პერიოდში საქართველოს მთავრობის ხელშეწყობით ქვეყანაში ტურიზმის განვითარების მიმართულებით მიმდინარე რიგი სტრატეგიები, პროგრამები, პროექტები. ნაშრომში აგრეთვე შესწავლილია ტურიზმში კლასტერული მიდგომის სტრატეგიის შემუშავების ეკონომიკური ასპექტები უცხოეთში და საქართველოში ამ ქვეყნების გამოცდილების გათვალისწინებით მათი გადაჭრის გზები.

30. საქართველოს ეკონომიკაში სამშენებლო სექტორის წილი მოწინავე ადგილს იკავებს და ტენდენცია ყოველწლიურ ჭრილში მზარდია. 2020 წლის მონაცემებით სამშენებლო სექტორის წილი ეკონომიკის მთლიან გამომუშავებაში წარმოადგენს 12.99%, რაც მის მნიშვნელობას უსვამს ხაზს და ეკონომიკაში წამყვან დარგად სწორედ სამშენებლო ინდუსტრიას აქცევს. მისასაღებელია, რომ სამშენებლო სექტორი საკმაოდ მრავალფეროვანია და კომპანიებს საკმაოდ კონკურენტულ პირობებში უწევთ ოპერირება. დასაქმებულთა ოდენობის მიხედვით მშენებლობა, უკანასკნელი მონაცემებით მეოთხე ადგილს იკავებს. ეკონომიკური საქმიანობის მიხედვით თუ ვიმსჯელებთ, სამშენებლო სამუშაოებზე დაახლოებით 90 ათასი ადამიანია დასაქმებული.

ნაშრომში განხილულია საქართველოში სამშენებლო სექტორში ინოვაციური განვითარების ზოგიერთი ძირითადი მაჩვენებელი. გაანალიზებულია სამშენებლო სექტორში ინოვაციების დანერგვის ხაზით მიმდინარე პროცესები და დასახულია ინოვაციური განვითარების სტრატეგია.

31. ნაშრომში განხილულია ჯანდაცვის სისტემის ინოვაციური განვითარების სტრატეგიები უცხოური გამოცდილების გათვალისწინებით და გამოკვეთილია ის ძირითადი ფაქტორები, რომლებიც გავლენას ახდენენ ჯანდაცვის დარგის განვითარებაზე, ინოვაციურ ჭრილში. ჯანდაცვის სისტემის ეროვნული სტრატეგიის ფარგლებში განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა ბიო-სამედიცინო და ციფრული მეცნიერების განვითარებას, ინოვაციური კვლევებისათვის შესაბამისი პლატფორმისა და ინფრასტრუქტურის ფორმირებას, კოორდინაციას სამთავრობო უწყებებთან და ჯანდაცვის გლობალურ პარტნიორებთან, ტექნოლოგიური ტრანსფერის ბლოკებისა და ინოვაციური საქმიანობის დაფინანსების საკითხებს, ინოვაციურ საქმიანობასთან დაკავშირებულ ლეგალურ და იურიდიულ საკითხებს, ინოვაციური პროდუქტების/სერვისების მორგებას ჯანდაცვის სისტემაში არსებულ რეალობასთან და საჭიროებებთან და ა.შ. კერძოდ, ნაშრომში განხილულია ევროატლანტიკური მოდელის საფუძველზე ფორმირებული ჯანდაცვის სექტორის სამმაგი სპირალის მოდელი, ასევე კანადის ციფრული ჯანდაცვის სტრატეგია, რომელიც ითვალისწინებს ციფრული ჯანდაცვის ინოვაციების დანერგვის ბარიერებისა და აღნიშნული ბარიერების დაძლევის შესაძლებლობების განსაზღვრას და შესაბამისი რეკომენდაციების შემუშავებას. ნაშრომში გამოკვეთილია ავსტრალიის სამედიცინო კვლევის მრჩეველთა საბჭოს მიერ შემუშავებული სტრატეგია „ავსტრალიის სამედიცინო კვლევისა და ინოვაციის სტრატეგია 2016-2021“, რომელიც მიზნად ისახავს ინოვაციების დანერგვას ჯანდაცვის სფეროში, რომელიც უპასუხებს მომავლის გამოწვევებს, მათ შორის ჯანდაცვის ახალ ტექნოლოგიებს, გადამდებს დაავადებებს და ჯანმრთელობის ქრონიკული პრობლემების მქონე მოსახლეობის მდგომარეობის გაუმჯობესებას, ხოლო რაც შეეხება რუმინეთის ჯანდაცვის სტრატეგიას, აღნიშნულის ფარგლებში განსაკუთრებულ ყურადღება არის გამახვილებული სფეროს მარკეტინგზე, რომლის დახმარებითაც მომხმარებელი/პაციენტი იღებს ჯანდაცვის დარგის პროდუქტს და სერვისს, მისი საჭიროების შესაბამისად. სამედიცინო სერვისების მარკეტინგი თავისი სპეციფიკით ინტერდისციპლინარული სფეროა, რადგან ის აერთიანებს როგორც მარკეტინგული სერვისების, ასევე სოციალური მარკეტინგის სპეციფიკურ კონცეფციებს, მეთოდებსა და ტექნიკას. გარდა ამისა, უნდა აღინიშნოს, რომ ევროპის ჯანდაცვის ინდუსტრიის ექვსი ასოციაცია (European Coordination Committee of the Radiological, Electromedical and Healthcare IT industry, European Biopharmaceutical Enterprises, European Federation of Pharmaceutical Industries and Associations, European Associations for Bioindustries, European Association of medical technology industries comprising medical devices, diagnostics and digital health, Vaccines Europe) მხარს უჭერს ევროპარლამენტის შეთანხმებას სახელწოდებით “Horizon Europe Framework Programme for Research and Innovation 2021-2027”, რაც აშკარად აჩვენებს ევროპის ერთგულებას კვლევისა და ინოვაციების მიმართ, განსაკუთრებით კი აღნიშნული ეხება ჯანდაცვის სექტორს. ასოციაციების ძალისხმევით და ერთობლივი მუშაობის შედეგად მზადდება ახალი ინსტიტუციური კროს-სექციული თანამშრომლობის შეთანხმება, რომელიც ითვალისწინებს ყველა სექტორის მოცვას, რაც საბოლოო ჯამში დააჩქარებს საზოგადოებაზე ორიენტირებული ინოვაციების ხელმისაწვდომობასა და გავრცელებას და სრულად იქნება შესაბამისობაში ჯანდაცვის სექტორის და საზოგადოების საჭიროებებთან.

რაც შეეხება საქართველოს ჯანდაცვის სექტორის სტრატეგიას, ჯანდაცვის

ქართული მოდელის მიზანია შეიქმნას ინოვაციებზე და მაღალ ტექნოლოგიებზე დაფუძნებული მაქსიმალურად ხარჯთეფექტური ჯანდაცვის სისტემა, რომელიც მიაწოდებს პაციენტებს მაღალი ხარისხის სამედიცინო მომსახურებას, უზრუნველყოფს მოქალაქეებისთვის მიწოდებულ სერვისებზე ფინანსურ ხელმისაწვდომობას, პაციენტების და სამედიცინო პერსონალის მაქსიმალური დაცულობასა და კმაყოფილებას. უნდა აღინიშნოს, რომ ვინაიდან საქართველო პოლიტიკური და ეკონომიკური განვითარების გზაზე იმყოფება და ქვეყანა გადის მნიშვნელოვან სტრუქტურულ ცვლილებებს, შესაბამისად სერიოზული გამოწვევებით ხასიათდება საქართველოს ჯანდაცვის სექტორიც. კერძოდ, ჯანდაცვის სისტემის ხარჯთეფექტურობის გაზრდისათვის დასაწერგია ხარისხის კონტროლისა და სამედიცინო დაწესებულებათა ანაზღაურების თანამედროვე სისტემები, მათ შორის Pay-for-performance (ანაზღაურება-შედეგისათვის) მოდელი. ჯანდაცვის სისტემის ფინანსური მდგრადობისა და დანახარჯების ზრდის კონტროლისათვის უმნიშვნელოვანესია პირველადი ჯანდაცვის სისტემის განვითარება და მისი “gatekeeping” („მეკარიბჭის“) ფუნქციის გაზრდა. ამავე დროს მნიშვნელოვანია პრევენციული მომსახურებების მიმართულებით მეტი ფინანსური რესურსების ინვესტირება, რათა გაძლიერდეს ავადობისა და სიკვდილიანობის ყველაზე მძიმე ტვირთის მქონე დაავადებათა პირველადი, მეორეული და მესამეული პრევენცია და, შესაბამისად, ქრონიკული დაავადებების მქონე მოსახლეობის დაცვა ჯანდაცვის კატასტროფული დანახარჯებისაგან. ინფრასტრუქტურისა და საკადრო რესურსის თვალსაზრისით ხარისხისა და უსაფრთხოების უზრუნველყოფის არსებული მექანიზმები (ნებართვები, ლიცენზიები და სერტიფიცირების სისტემა) საჭიროებს სრულყოფას, განვრცობასა და მონიტორინგის მექანიზმების დახვეწას. კვალიფიცირებული ადამიანური რესურსთან დაკავშირებული გამოწვევები და მათი არათანაბარი გეოგრაფიული გადანაწილება წარმოადგენს ერთ-ერთ სერიოზულ დაბრკოლებას ხარისხიანი სამედიცინო სერვისების უზრუნველყოფის საქმისათვის. აუცილებელია მტკიცებულებებზე დაფუძნებულ კლინიკურ პრაქტიკის მხარდამჭერი სისტემების გაუმჯობესება, რომელიც მოიცავს როგორც განათლების, ისე სამედიცინო სერვისის სტანდარტიზაციის, დაფინანსებისა და მონიტორინგის მექანიზმებს. საჭიროა რუტინული სტატისტიკური და ზედამხედველობის სისტემების გამართული მუშაობა და დახვეწა, ჯანდაცვის სახელმწიფო პროგრამების მონიტორინგისა და შეფასების ერთიანი სავალდებულო ჩარჩოს შემუშავება და განხორციელება, რათა გადაწყვეტილების მიღების დროს, ხელმისაწვდომი იყოს სანდო მონაცემები.

7. ბეჭდური პროდუქციის გამოცემა უცხოეთში

7.1. მონოგრაფიები/წიგნები

1) ავტორი/ავტორები

1. ვლადიმერ პაპავა.
- 2.

2) მონოგრაფიის/წიგნის სათაური, საერთაშორისო სტანდარტული კოდი ISBN

1. Becoming European: Challenges for Georgia in the Twenty-First Century (ევროპელად გახდომა: საქართველოს გამოწვევები ოცდამეერთე საუკუნეში), ISBN: 978-1-6632-0762-3.
- 2.

3) გამოცემის ადგილი, გამომცემლობა

1. Bloomington, iUniverse, აშშ.
- 2.

4) გვერდების რაოდენობა

1. 285 გვ.
- 2.

ვრცელი ანოტაცია (ქართულ ენაზე)

1. წიგნში 15 წლის განმავლობაში გამოცემული ელექტრონული სტატიებია შესული. ისინი ეძღვნება პოსტკომუნისტური საქართველოს XXI საუკუნის პოლიტიკურ და ეკონომიკურ პრობლემებს. საქართველოსთვის, განსაკუთრებით, სსრკ-ის დაშლის შემდეგ, პრიორიტეტული ევროატლანტიკური ორიენტაცია გახდა. საქართველოს განვითარების ევროპული გზა არ ყოფილა მარტივი. პოსტკომუნისტურ საქართველოში ევროპული სახელმწიფოს ჩამოყალიბება დაკავშირებულია მრავალ რთულ ამოცანასთან, რომელთა გადაწყვეტასაც უდიდესი მნიშვნელობა აქვს ამ ქვეყნის მომავლისთვის. 2014 წლის 27 ივნისს ბრიუსელში ხელი მოეწერა ევროკავშირსა და საქართველოს შორის ასოცირების ხელშეკრულებას. ხელშეკრულებამ საქართველოს ევროკავშირში ინტეგრაციის ახალი შესაძლებლობები გაუხსნა. ამავდროულად, საქართველოს ჯერ კიდევ სჭირდება ბევრი სამუშაოს შესრულება ევროკავშირთან რეალური დაახლოებისთვის და ეს მოითხოვს მრავალი წლის შრომას.

2.

7.2. სახელმძღვანელოები

1) ავტორი/ავტორები

- 1.
- 2.

2) სახელმძღვანელოს სახელწოდება, საერთაშორისო სტანდარტული კოდი ISBN

- 1.
- 2.

3) გამოცემის ადგილი, გამომცემლობა

- 1.
- 2.

4) გვერდების რაოდენობა

- 1.
- 2.

ვრცელი ანოტაცია (ქართულ ენაზე)

7.3. კრებულები

1) ავტორები

- 1.
- 2.

2) კრებულის სახელწოდება, საერთაშორისო სტანდარტული კოდი ISBN

- 1.
- 2.

3) გამოცემის ადგილი, გამომცემლობა

- 1.
- 2.

4) გვერდების რაოდენობა

- 1.
- 2.

ვრცელი ანოტაცია (ქართულ ენაზე)

7.4. სტატიები

ავტორი/ავტორები

1. [Abesadze R., Burduli V., Lazarashvili T.](#)
2. ვახტანგ ჭარაია, ვლადიმერ პაპავა
3. ვლადიმერ პაპავა, მიხეილ ჭკუასელი
4. ვლადიმერ პაპავა, მიხეილ ჭკუასელი
5. Berishvili khuna
6. T Shengelia, K Berishvili, K Jganjgava
7. SH.Veshapidze. KH.Berishvili G.Zoidze.

1) სტატიის სათაური, ციფრული (დოიგტალური) საიდენტიფიკაციო კოდი DOI ან ISSN

1. [Classification of types of innovations and methods of their development and distribution.](#) DOI: **10.35340/2308-104X.2021.91-2-02** _
2. „Public Debt Increase Challenge Under COVID-19 Pandemic Economic Crisis in the Caucasian Countries“ („კავკასიის ქვეყნებში სახელმწიფო ვალის ზრდის გამოწვევა COVID-19 პანდემიური ეკონომიკური კრიზისის პირობებში“ DOI: 10.47750/cibg.2021.27.03.003.
3. „Коронамика, финансовая поддержка экономики и ее зомбирование (в контексте пятого фактора производства)“ და „Coronomics, Financial Support for the Economy and its Zombie-ing (In the Context of the Fifth Factor of Production)“, („კორონომიკა, ეკონომიკის ფინანსური მხარდაჭერა და მისი ზომბირება (წარმოების მეხუთე ფაქტორის კონტექსტში)“), DOI: 10.26794/2587-5671-2021-25-5-6-23.
4. Economic Consequences of the COVID-19 Pandemic and the Economic Ability of a Government as a Factor of Production“ („COVID-19 პანდემიის ეკონომიკური შედეგები და სახელმწიფოს ეკონომიკური უნარი, როგორც წარმოების ფაქტორი“) DOI: 10.22158/ibes.v3n2p67.
5. Peculiarities of Agrotourism Development in Highlands of Georgia.. ISBN 978-611-01-1865-1
6. **ANTI-CRISIS STRATEGY CAUSED BY UNCERTAINTY OF THE SMALL BUSINESSES UNDER THE COVID-19 PANDEMIC.ISSN 3162-2364**
7. „The Economic Determinant of the Education System.“ ISSN 3162-2364

2) ჟურნალის/კრებულის დასახელება და ნომერი/ტომი

1. [ж. Менеджер.](#) Вісник Донецького державного університету управління. Серія «Економіка», **2 (91)ю**
2. ჟურნალი: „Journal of Contemporary Issues in Business and Government“ („ბიზნესისა და მთავრობის თანამედროვე საკითხების ჟურნალი“), ISSN: 1323-6903, ტომი 27, No. 3.
3. ჟურნალი: „Финансы: теория и практика“, „Finance: Theory and Practice“ („ფინანსები: თეორია და პრაქტიკა“), ISSN: 2587-7089, ტომი 25, No. 5.

4. ჟურნალი: „International Business & Economics Studies“ („საერთაშორისო ბიზნესისა და ეკონომიკის კვლევები“), ISSN: 2640-9860, ტომი 3, No. 2.
5. World economy and international economic relations. International Scientific Collection – Vol. 4. Kyiev, GUL 2021.
6. The journal is registered and published in Czech Republic.
7. The journal is registered and published in Czech Republic.

4) გვერდების რაოდენობა

1. გვ. 17-27.
2. გვ. 18-27.
3. გვ. 6-23.
4. გვ. 67-71.
5. გვ. 12-16
6. გვ. 1-3
7. გვ. 3-6

ვრცელი ანოტაცია (ქართულ ენაზე)

1. ნაშრომში კლასიფიცირებულია ინოვაციების სახეები და სისტემატიზებულია მათი შემუშავებისა და გავრცელების ხერხები. ინოვაციების სახეები კლასიფიცირებულია შემდეგი კრიტერიუმების ჭრილში: სიახლის ხარისხის მიხედვით (საბაზისო, გასაუმჯობესებელი და ფსევდო ინოვაციები), საგნის და გამოყენების სფეროს მიხედვით, სიახლის ტიპის მიხედვით, საწარმოს სისტემაში მათი ადგილისა და სხვა კრიტერიუმების მიხედვით, ამასთან ყოველი ტიპის ინოვაცია დეტალურად არის დახასიათებული. შემდეგ სისტემატიზებულია და ახსნილი ინოვაციების შემუშავების ხერხები და მათი გავრცელების უზრუნველყოფის ინსტრუმენტები.
2. ნაშრომში მოცემულია COVID-19-ის პანდემიით გამოწვეული ეკონომიკური კრიზისის დროს სახელმწიფო ვალის პრობლემის ანალიზი კავკასიის ქვეყნებში: აზერბაიჯანში, თურქეთში, ირანში, რუსეთში, საქართველოსა და სომხეთში. მასში ასევე განხილულია მოცემულ პრობლემასთან მჭიდროდ დაკავშირებული ისეთი საკითხები, როგორცაა ინფლაცია, ეკონომიკური ზრდა, დასაქმება, საერთაშორისო რეიტინგები და ა.შ. ნაშრომი აანალიზებს შერჩეული ქვეყნების ეკონომიკაზე COVID-19-ის პანდემიის მიმდინარე და სამომავლო განვითარების სხვადასხვა რეალობას და პერსპექტივებს.
3. ნაშრომში განხილულია COVID-19 პანდემიის გავლენა ეკონომიკაზე, შესაბამისი ატიპიური ეკონომიკური კრიზისი, სახელმწიფოს ეკონომიკური უნარის როლი ამ კრიზისის დროს, ეკონომიკის ფინანსური მხარდაჭერის ასპექტები და ეკონომიკის ზომბირების თავისებურებები. კვლევის მიზანია COVID-19 პანდემიის კონტექსტში სახელმწიფოს ეკონომიკური უნარის, როგორც წარმოების დამოუკიდებელი ფაქტორის მოქმედების შესწავლა, რაც ეკონომიკის ზომბირების პროცესს უწყობს ხელს. ნაჩვენებია, რომ COVID-19-ის პანდემიის დროს დეგლობალიზაციის პროცესი ახასიათებს სახელმწიფოს ეკონომიკური უნარის დეგლობალიზაციას და რომ ეს პროცესი დროებითია, რადგან პანდემიის გლობალური ფენომენის და მისით გამოწვეული ეკონომიკური კრიზისის დამლევა მოითხოვს გლობალურ ძალისხმევასა და გლობალური ზომების გატარებას. განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა ეკონომიკის ფინანსურ მხარდაჭერას ეკონომიკური კრიზისის პირობებში. ეს მხარდაჭერა ხელს უწყობს ეკონომიკის ზომბირების პროცესს, რომელმაც გლობალური ხასიათი მიიღო 2007–2009 წლების გლობალური ფინანსური და ეკონომიკური კრიზისის დროს და გაგრძელდა მისი დასრულების შემდეგ. ეკონომიკის

ზომბირება არის სახელმწიფოს პოლიტიკურ ინტერესებსა და მის ეკონომიკურ უნარს შორის კონფლიქტის შედეგი, როდესაც მეორე ვერ ახერხებს პირველის მიერ შექმნილი ბარიერის გადალახვას. ამ პრობლემის გადაწყვეტა შესაძლებელია გაკოტრების კანონმდებლობის ცვლილებით, როდესაც მისი ძირითადი პრინციპი – ფირმების არასასურველი გაკოტრების თავიდან აცილება ჩანაცვლდება არასიცოცხლისუნარიანი ფირმების ლიკვიდაციის პრინციპით. გაკოტრების კანონმდებლობის ასეთი ცვლილება შეიძლება განხორციელდეს მხოლოდ ეკონომიკური აღმავლობის პერიოდში.

4. სტატიაში განხილულია COVID-19 პანდემიის გავლენა ეკონომიკაზე. შესწავლილია პანდემიით გამოწვეული ეკონომიკური კრიზისის თავისებურებები. გამოკვლეულია ის მახასიათებლები, როგორც ეს კრიზისი განსხვავდება ესპანური გრიპის მიერ გამოწვეული ეკონომიკური კრიზისისგან. გაანალიზებულია სახელმწიფოს ეკონომიკური უნარის, როგორც წარმოების ფაქტორის, ძირითადი ფუნქციები პანდემიით გამოწვეული ეკონომიკური კრიზისის დროს.
5. საქართველოში აგროტურიზმის განვითარებას უდიდესი პოტენციალი აქვს. 102 კურორტი, 2 400 სამკურნალო მინერალური წყალი, 12 000 ისტორიული და არქიტექტურული ძეგლი და 11 ეროვნული პარკი ქმნის ამ მიზნებისთვის აუცილებელ რესურსულ პოტენციალს. საქართველოში აგროტურიზმის განვითარების აუცილებელი წინაპირობაა: ბუნებრივი რესურსების მაღალი პოტენციალი, უძველესი ისტორიულ-კულტურული მემკვიდრეობა (არქეოლოგიური, რელიგიური, ისტორიული ხასიათის ტურისტული ობიექტების მრავალფეროვნება), ინფრასტრუქტურა და ეროვნული სამზარეულოს მდიდარი ტრადიციები. აღნიშნული წინაპირობების გაანალიზებით შეიძლება დავასკვნათ, რომ ჩვენს ქვეყანაში აგროტურიზმის განვითარებას კარგი პერსპექტივები აქვს. საქართველოს მაღალმთიან რეგიონებში აგროტურიზმი განვითარების საფეხურზეა, რასაც მოწმობს ის ფაქტი, რომ ბოლო წლებში უცხოელი ვიზიტორები ძირითადად მაღალმთიან კურორტებზე ისვენებდნენ. მაღალმთიანი მოსახლეობის ეთნიკური, კულტურული, ისტორიული თავისებურებების გათვალისწინებით, საქართველოს, როგორც აგრარული ტრადიციების მქონე ქვეყანას, აქვს ამ რეგიონებში აგროტურიზმის განვითარების ფართო პოტენციალი.
6. წარმოების საშუალებებზე დაფუძნებულ საბაზრო ეკონომიკურ სისტემას, ახასიათებს ფუნდამენტური გაურკვეველობა. ფუნდამენტური გაურკვეველობასა და რისკებს განსხვავება მდგომარეობს იმაში, რომ აქ შეუძლებელია ემპირიულად გავზომოთ მომავალი საფრთხეების დონე და დინამიკა. გაურკვეველობის სწორი გაგებას არსებითი მნიშვნელობა გააჩნია კრიზისული მოვლენის შესწავლის, მათი სწორი ანალიზისათვის. COVID-19 პანდემიის ზეგავლენით, მსოფლიოს ეკონომიკა აღმოჩნდა ახალ გლობალურ კრიზისში, რამაც არსებითი ზეგავლენა მოახდინა ეკონომიკური და სოციალური გაურკვეველობის ზრდაზე, რომლის ხარისხი იმდენად მაღალია, რომ შეუძლებელია პანდემიით გამოწვეული ეკონომიკური და სოციალური განვითარების მოდელის პროგნოზირება. პანდემიის შედეგებით გამოწვეულ ეკონომიკურ კრიზისს ახასიათებს არა მხოლოდ გლობალური დანაკარგები, არამედ მათი კომპენსაციის შეუძლებელი წყაროები. მეცნიერთა [Adžić., Al-Mansour, 2021] აზრით, ამ მაშტაბების კრიზისი ბოლო საუკუნის განმავლობაში ყველაზე უპრეცედენტო ეკონომიკური მოვლენაა.
7. განათლების მაღალი დონის მიღწევას მნიშვნელოვანწილად განაპირობებს ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების მაჩვენებელი. საერთაშორისო რეიტინგების მიხედვით, რომელიც მოსწავლეთა უნარებს აფასებს, კორელაცია მის შედეგებსა და ქვეყნის მშპ-ს შორის საკმაოდ მაღალია. ამასთან, განათლებაში განხორციელებული ინვესტიცია რამდენჯერმე მომგებიანია, ვიდრე სხვა დანარჩენ სექტორებში.

საქართველოს განათლების, მათ შორის, უმაღლესი განათლების სასურველი დონის მიღწევა მნიშვნელოვანწილად დამოკიდებულია ქვეყნის მთლიანი შიდა პროდუქტის და შესაბამისად, განათლების დაფინანსების ზრდაზე. ამიტომ,

4. კოვიდ-19-ის პანდემიით გამოწვეული ეკონომიკური კრიზისის თავისებურებები და საქართველოს ეკონომიკის ძირითადი გამოწვევები.
5. Coping with COVID-19 Crisis in Selected Municipalities in Georgia.
6. ინოვაციების გავრცელების სექტორული პრობლემები.
7. ტურიზმის ეკოლოგიაზე ზეგავლენის შეფასება ეკონომეტრიკული მოდელირების მეთოდით საქართველოში.
8. სოციალური ინოვაციები: ეკონომიკური და სოციალური შინაარსი.
9. „პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ტენდენციები საქართველოში გლობალიზაციისა და პანდემიის თანამედროვე ეტაპზე“.
10. ციფრული ტრანფორმაციის შრომასა და შრომის ბაზარზე ზეგავლენის საკითხისათვის.
11. აშშ-სა და ჩინეთის ეკონომიკური კონფლიქტი პოსტპანდემიური გლობალიზაციის პირობებში (რუსულ ენაზე).
12. ინოვაციური ბიზნესის განვითარების პრობლემები და პესპექტივები საქართველოში.
13. ატმოსფერული ჰაერის ხარისხი და დაბინძურება საქართველოში“.
14. ეკონომიკური განვითარების ზოგიერთი ასპექტი გლობალიზაციის პირობებში.
15. უმუშევრობა და პანდემია.
16. მდგრადი განვითარება და მისი ეკონომიკური, ეკოლოგიური და სოციალური საკითხები.
17. საინვესტიციო საქმიანობის სამართლებრივი რეგულირების ზოგიერთი ასპექტი საქართველოში.
18. „საქართველოს საგარეო ვაჭრობის გაუმჯობესების პერსპექტივები covid 19 პანდემის პირობებში“.
19. Covid 19-ის ზეგავლენა საქართველოს საინვესტიციო გარემოს ცვლის დინამიკაზე.
20. სასურსათო უსაფრთხოება და საქართველოს სოფლის მეურნეობა.
21. საკვებწარმოების თანამედროვე ეკონომიკური პრობლემები საქართველოს მეცხვარეობაში.
22. გასტრონომიული ტურიზმის განვითარების პერსპექტივები საქართველოში (უცხოური გამოცდილების გათვალისწინებით).
23. საცხოვრებელი უძრავი ქონების ფასების ინდექსი და ბინების გაყიდვები 2020-2021წწ.
24. „ინვესტიციური პოლიტიკის თეორიული ასპექტები“.

3) ფორუმის ჩატარების დრო და ადგილი

1. 11 დეკემბერი, 2021 წელი, თბილისი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პაატა გუგუშვილის სხელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი.
2. 5 ნოემბერი, 2021 წელი, თბილისი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტი.
3. 11 დეკემბერი, 2021 წელი, თბილისი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პაატა გუგუშვილის სხელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი.
4. 20 დეკემბერი, 2021 წელი, თბილისი, საქართველოს განათლების და მეცნიერების სამინისტრო.
5. 11 დეკემბერი, 2021 წელი, თბილისი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პაატა გუგუშვილის სხელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი.
6. 11 დეკემბერი, 2021 წელი, თბილისი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პაატა გუგუშვილის სხელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი.
7. 11 დეკემბერი, 2021 წელი, თბილისი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პაატა გუგუშვილის სხელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი.

ეკონომიკური ზომები მიზნად ისახავს სამედიცინო სექტორის პრიორიტეტულ დაფინანსებას, საზოგადოების გაჭირვებული წევრების სოციალურ დახმარებას და იმ ფორმების მხარდაჭერას, რომლებმაც პანდემიის გამო სრულად შეაჩერეს ან ნაწილობრივ მაინც შეზღუდეს თავიანთი საქმიანობა. კორონომიკურმა კრიზისმა გლობალიზაციის პროცესის ახალი კუთხით გააზრებას შეუწყო ხელი. ამ კრიზისის მიერ გამოწვეული იძულებითი დეგლობალიზაციის პროცესი დროებითია, რადგან პანდემიის დამლევა მხოლოდ გლობალური მიდგომის საფუძველზე იქნება შესაძლებელი. ატიპიური ეკონომიკური კრიზისები ეკონომიკური მეცნიერებისათვის სპეციალური კვლევის საგანი გახდა. კორონომიკურმა კრიზისმა განსაკუთრებული გამოწვევების წინაშე დააყენა საქართველოს ეკონომიკა. უმთავრესი კითხვაა, რომელზეც აუცილებელია დასაბუთებული პასუხის გაცემა არის ის, თუ როგორ უნდა განვითარდეს მისი პოსტკრიზისული ეკონომიკა, ანუ უნდა მოხდეს ეკონომიკის კრიზისამდელი მოდელის აღდგენა, თუ აუცილებელია ამ მოდელის გადახედვა. დღის წესრიგში დგება ეკონომიკის რეალური სექტორის (უწინარეს ყოვლისა, მრეწველობის და სოფლის მეურნეობის) განვითარების სახელმწიფოს მხიდან ხელშეწყობის აუცილებლობა. ქვეყნის განვითარების გრძელვადიან ამოცანად უნდა ჩაითვალოს საქართველოს ეკონომიკის გადაყვანა ცოდნაზე დაფუძნებული ეკონომიკის მოდელზე, რასაც მეცნიერების და განთლების სისტემის დაფინანსების დღეს არსებული სისტემის პრინციპული შეცვლა ესაჭიროება.

5. –
6. –
7. –
8. –
9. –
10. –
11. –
12. –
13. –
14. –
15. –
16. –
17. –
18. –
19. –
20. –
21. –
22. –
23. –

24. სტატიაში შესწავლილია ინვესტიციების როლისა და მნიშვნელობის თეორიული ასპექტები. მისი როგორც ეკონომიკური განვითარების ერთ-ერთი მთავარი ფაქტორის მასტიმულირებელი მნიშვნელობა, რომელიც გლობალურ ხასიათს ღებულობს, განსაკუთრებით, განვითარებადი ქვეყნების ეკონომიკებისათვის. ასევე განხილულია ინვესტიციების გენეზისი, სადაც ამ თეორიების ფუძემდებლად მერკანტილისტების სკოლას მიიჩნევენ, როგორც სახელმწიფოებრივი რეგულირების აუცილებელ პირობას.

გაანალიზებულია ცნობილი მეცნიერ-ეკონომისტების შრომებში ინვესტიციების შესახებ თეორიული კვლევების საფუძველზე მიღებული დასკვნები, რომლის მიხედვითაც ინვესტიციების ზეგავლენა განვითარებადი ქვეყნების შიდა ეკონომიკების ზრდასა და მათ ტექნოლოგიურ უზრუნველყოფაზე მნიშვნელოვან ფაქტორს წარმოადგენს.

8. 2. უცხოეთში

1) მომხსენებელი/მომხსენებლები

1. Абесаძე Р. Б., Бурдули В. Ш.
2. Burduli V. Sh., Abesadze R. B.
3. Абесаძე Р.

2) მოხსენების სათაური

1. Основні моделі національних інноваційних систем
2. Classification of the types of innovations
3. Классификация видов инноваций.

3) ფორუმის ჩატარების დრო და ადგილი

1. 8–9 კვით. 2021 რ., Дніпро (Україна).
2. 27-28-травня 2021 р. Маріуполь (Україна).
3. 8–9 კვით. 2021. Дніпро (Україна).

მოხსენების ანოტაცია (საჭიროა იმ შემთხვევაში, თუ მოხსენება ფორუმის მასალებში არ გამოქვეყნებულა)

9. ელექტრონული პროდუქციის გამოცემა

9.1. სტატიები

1) ავტორი/ავტორები

1. Teimuraz Gogokhia, George Berulava

2) სტატიის სათაური,

1. The Impact of Business Environment Reforms on Firms' Performance in Transition Economies.

3) ელექტრონული მისამართი

MPRA Paper No.106327, posted 05 March, 2021 - https://mpra.ub.uni-muenchen.de/106327/1/MPRA_paper_106327.pdf

ვრცელი ანოტაცია (ქართულ ენაზე)

სტატიაში გამოკვლეულია გარდამავალი ეკონომიკების ბიზნესგარემოს გავლენა ცალკეული ფირმების საქმიანობის შედეგიანობაზე. ამ მიზნებისთვის კვლევაში გამოყენებულია 28 გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნებში ჩატარებული ე.წ. BEEPS-ის (ბიზნესგარემოსა და საწარმოთა მუშაობის მაჩვენებლების გამოკვლევის) V რაუნდის მიკროდონის მონაცემები. ჩვენს მიერ მოდიფიცირებული CDM მოდელის გამოყენების საფუძველზე ნაშრომში განხილულია სტრუქტურული კავშირები ისეთ ფაქტორებს შორის, როგორცაა: ბიზნესგარემო, ფირმის კვლევები და განვითარება (R&D), ინოვაციები, შრომის მწარმოებლურობა და ექსპორტი.

მოდელი შეფასდა თანმიმდევრობით, ეტაპობრივად. ზოგადად, სტრუქტურული მოდელის შეფასებებმა დაადასტურა ჩვენი ჰიპოთეზა ბიზნესგარემოს გავლენის შესახებ იმ ურთიერთკავშირზე, რომელიც არსებობს ფირმის საქმიანობის ისეთ მაჩვენებლებს შორის, როგორცაა: კვლევასა და განვითარებაში განხორციელებული ინვესტიციები, ფირმაში დანარგილი ინოვაციები, შრომის მწარმოებლურობა და ექსპორტისკენ მიდრეკილება.

ეს კვლევა ასევე დაადასტურა ადრეული კვლევის შედეგები, რომ ფირმის გარგლებში განხორციელებული კვლევა და განვითარება (R&D) არის ინოვაციის მნიშვნელოვანი განმსაზღვრელი, რომ ინოვაცია განაპირობებს შრომის მწარმოებლურობის ამაღლებას, ხოლო უკანასკნელი, თავის მხრივ, წარმოადგენს ფირმის საქმიანობის მამოძრავებელ ძალას

საექსპორტო მიმართულებით.

ამ კვლევის მთავარი წვლილი არის ის, რომ იგი იძლევა ახალ ემპირიულ ხედვას გარდამავალ ეკონომიკებში ბიზნესგარემოს და ფირმების ინოვაციურობას, მწარმოებლურობასა და ექსპორტს შორის არსებულ სტრუქტურულ ურთიერთობაზე.

კვლევის შედეგები, ზოგადად, გულისხმობს იმას, რომ ბიზნესგარემოს რეფორმები, ცოდნასა და კვლევებში ინვესტირების სტიმულირება, ინოვაციური საქმიანობა და მწარმოებლურობის ამაღლება გარდამავალ ეკონომიკებში წარმოადგენს მნიშვნელოვან ფაქტორს ფირმის განვითარებისთვის.

კვლევის მთავარი შეზღუდვა არის ის, რომ ის ძირითადად იყენებს მხოლოდ ერთ შემცვლელ ცვლადს ბიზნესგარემოსთვის - აგრეგირებული ფაქტორი, რომელიც ბიზნესის კეთების დაბრკოლებებისა და შემაფერხებლების მიმართ ფირმების მხრიდან სუბიექტურ აღქმას ემყარება. შემდგომში კვლევებმა შესაძლოა გამოიყენონ ინდივიდუალური ცვლადები და დაეყრდნონ ბიზნესგარემოს ობიექტურ მაჩვენებლებს. ასეთ მიდგომას შეუძლია გააუმჯობესოს გარემოსა და ფირმების ბიზნესსაქმიანობას შორის დამოკიდებულების სპეციფიკა და ინტერპრეტაცია და არსებითად ხელი შეუწყოს ამ მიმართულებით მიზნობრივი პოლიტიკის შემუშავებას.

თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის მიერ 2021 წელს, გარდა გეგმური თემებისა, შესრულდა შემდეგი მნიშვნელოვანი სამუშაოები

I. ინსტიტუტში 2021 წელს გამოიცა:

1. საერთაშორისო სამეცნიერო-ანალიტიკური ჟურნალ (ინდექსირებულია ERIH PLUS-ში და მინიჭებული აქვს DOI კოდი)D „ეკონომისტი“ 4 ნომერი;
2. `თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების კრებული", ტ. XIV;
3. თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორის, პროფესორ ალფრედ კურატაშვილის დაბადებიდან მე-80 წლისთავისადმი მიძღვნილი საერთაშორისო სამეცნიერო ონლაინკონფერენციის მასალების კრებული (ბეჭდური და ონლაინ ვერსია) _ „XXI საუკუნის ეკონომიკური, სოციალური, ეკოლოგიური და ტექნოლოგიური გამოწვევები“.

II. ინსტიტუტში 2021 წელს სულ გამოიცა 74 ნაშრომი (8 დიგიტალური საიდენტიფიკაციო კოდით, დანარჩენი ISSN ან ISBN კოდით), მათ შორის:

3. მონოგრაფია _ 1;
4. სტატიები ERIH PLUS-ში _ 5;
5. სტატიები ჟურნალებსა და სამეცნიერო შრომათა კრებულებში _ 46;
P 3.1. საქართველოში _ 39;
3.2. საზღვარგარეთ _ 7;
6. სტატიები საერთაშორისო კონფერენციათა კრებულებში _ 27
4.1. საქართველოში _ 24;
4.2. საზღვარგარეთ _ 3.

III. ინსტიტუტის ორგანიზებით ჩატარდა:

1. პროფესორ ალფრედ კურატაშვილის დაბადებიდან მე-80 წლისთავისადმი მიძღვნილი საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია - „XXI საუკუნის ეკონომიკური, სოციალური, ეკოლოგიური და ტექნოლოგიური გამოწვევები“.
2. ინსტიტუტის სამეცნიერო საბჭოს სხდომები, რომელზედაც მომენილი იქნა 50-ზე მეტი სამეცნიერო მოხსენება.

3. გამოქვეყნდა საგაზეთო სტატიები და ინტერვიუ, ასევე გადაიკა არაერთი სატელევიზიო ინტერვიუ.
4. გრძელდა მუშაობა „დიდი ქართული ეკონომიკური ენციკლოპედიის გამოსაცემად“.
5. ინსტიტუტის გამომცემლობის მიერ მომზადდა 2 სამეცნიერო შრომათა კრებული, ჟურნალის 4 ნომერი.
6. ინსტიტუტის თანამშრომლები არიან არაერთი საერთაშორისო სამეცნიერო ჟურნალისა და შრომათა კრებულების სარედაქციო კოლეგიის წევრები, სადისერტაციო და სამაგისტრო ნაშრომების რეცენზენტები და სხვა.
  - ვლადიმერ პაპავას ხელმძღვანელობით წარმატებით დაცული იქნა გიორგი სანაძის სადოქტორო დისერტაცია თემაზე: „საქართველოს სამრეწველო პოტენციალის ინოვაციური განვითარებისა და ათვისების ძირითადი მიმართულებები“.
  - ვლადიმერ პაპავა გახდა „International Research Institute for Economics and Management“-ის („ეკონომიკის და მენეჯმენტის საერთაშორისო კვლევითი ინსტიტუტის“) (აშშ და ჰონგ-კონგი, <<http://www.iriem.org/memberships/Members.aspx>>) წევრი.
  - ვლადიმერ პაპავა გახდა მეცნიერთა აკადემიური და სამეცნიერო საზოგადოების (ინდოეთი, <<https://www.sassociety.com/>>) გამოჩენილი წევრი (<<https://www.sassociety.com/eminent-fellow-membership/2/>>).